

värske rõhk

aprill
2021

70

2.90 €

Gregor Kulla //
Andrea Laar //
Vene vihik //
Anna Linda Tomp //
Rauno Alliksaar debüüdiaastast //

Illustratsioonid:
Hildegard Reimann //
Agnes Isabelle Veevo //

E-TEAVIKU LITSENTSILEPING

Kasutades käesolevat e-raamatut / e-ajakirja (edaspidi "e-teavik") nõustute, et olete lõppkasutajana (edaspidi "Lõppkasutaja") sõlminud lepingu (edaspidi "Leping") Digira OÜ-ga (registrikood 11729715) ning e-teaviku kasutamine on lubatud vaid allolevatel tingimustel.

E-teaviku sisu on kaitstud autoriõigusega. Lepingu sõlmimisel ei anta autoriõigusi mistahes mahus üle Lõppkasutajale. Lepingu tingimuste vastane e-teaviku kasutamine on ebaseaduslik ja on aluseks kahjunõude esitamisele Lõppkasutaja vastu.

E-teavik on Lõppkasutaja isiklikuks kasutamiseks ning e-teavikut ei tohi mistahes viisil (sh elektroonilisel või väljatrükitud kujul) teha kättesaadavaks (sh müüa või üürida) kolmandatele isikutele.

E-teaviku sisu mistahes mahus kopeerimine on keelatud. E-teaviku võib alla laadida ning salvestada oma arvutisse või lugemisseadmesse üksnes Lõppkasutaja.

E-teaviku sisu mistahes mahus muutmine on keelatud. E-teaviku muutmisenä käsitlevad pooled ka e-teaviku faili lähteteksti muutmist.

Levitaja ei vastuta e-teaviku sisu, sh teavikus olevate viidete sisu eest.

Armas Värske Rõhu lugeja!

Teeme Värsket Rõhku ikka lugejate, mitte iseenda jaoks. Aga kuidas lugejate ootustele vastu tulla? Kas küsida sõbra arvamust? Kommentaare, säutse ja foorumeid lugeda? Toimetuse kolleegiumiga nõu pidada? Ise oletada? Seda kõike võib ju teha, aga võimalikult paljudelt lugejatelt tagasiside saamiseks koostasime Värske Rõhu kõige esimese lugejaküsitluse, mille eesmärk on mõista seda, millised mõtted just teil ajakirja kohta on. Oleme igasuguse tagasiside eest hiiglama tänulikud!

Küsitluse täitmine võtab aega kõigest viis minutit ning kõigi osalejate vahel loositakse välja Värske Rõhu aastatellimus. Vastuseid ootame 30. aprillini (k.a)!

va.ee/lugejakysitus

SISUKORD

<i>Gregor Kulla</i>	... 4
<i>Toni Tombak</i>	... 22
<i>Andrea Laar</i>	... 26
<i>Vootele Ruusmaa</i>	... 32
<i>Intervjuu Aliis Aalmanniga</i>	... 36
<i>Mirjam Puumeister</i>	... 44
<i>Päevik: Puänt</i>	... 50
<i>Maris Pedaja</i>	... 66
<i>Välgatus: Anna Linda Tomp</i>	... 70
<i>Denis Larionov</i>	... 77
<i>Lev Oborin</i>	... 82
<i>Kirill Kortšagin</i>	... 86
<i>Alla Gorbunova</i>	... 88
<i>Marianne Harju</i>	... 98
<i>Saara Liis Jõerand Ave Taavetist</i>	... 102
<i>Saara Lotta Linno Annika Sellikust</i>	... 108
<i>Rauno Alliksaar debüüdiaastast 2020</i>	... 116

Kirill Kortšagin (34)
on Moskva luuletaja ja Venemaa teaduste akadeemia filoloog, Andrei Belõi auhinna laurea (2013). Tal on ilmunud kaks luulekogu, „Propositsioonid” („Пропозиции”, 2011) ja „Kõik maailma asjad” („Все вещи мира”, 2017), ning esseekogu „Otsides täielikust” („В поисках тотальности”, 2020). Tema luulet on peale eesti keele tõlgitud inglise, prantsuse, serbia, heebrea, hiina jt keeltesse ning ta on ka ise tõlkinud inglise, prantsuse, saksa, hispaania, portugali ja araabia keelest.

Gregor Kulla (20),
vt lühiintervjuud lk 20.

Hildegard Reimann (21):
„udu”

Saara Lotta Linno (22):
„Loen, murren pead ja vahel tahan mähkida silmapiiri ümber väikese sõrme, et iseend kuklast näha. Kasvõi kaugel.”

Andrea Laar (16),
vt lühiintervjuud lk 30.

Lev Oborin (34)
on Moskva luuletaja, tõlkija ja kirjanduskriitik, viie luulekogu ja ühe lasteluuleraamatu autor, kirjandusveebilehe Polka toimetaja. Tema luulet on ilmunud paljudes kaas-aegse vene luule antoloogiates ja väljaannetes nii Venemaal kui mujal (mh Poetry, Poem, Gazeta Wyborcza, Vozdukh, Volga ja TextOnly). Oborin on kaks korda olnud debüüdiauhinna nominent ning pälvis 2019. aastal Parabola preemia.

Denis Larionov (34)
on Moskva luuletaja, prosaist ja kriitik. Tal on ilmunud kaks luulekogu: „Üliõpilase surm” („Смерть студента”, 2013) ja „See liikumine ei kõida sind kunagi” („Тебя никогда не зацепит это движение”, 2018).

Elisa-Johanna Liiv (29) ja Triinu Kõõba (30)
on kaks sõpra, kes peavad raamatupoodi.

Agnes Isabelle Veevo (23)
on (tulevane) graafiline disainer ja illustraator, kes leiab inspiratsiooni elust ja rõõmust.

Maris Pedaja (25):
„Erialaselt kirjutatan palju kliimasoojenemisest ja kapitalismist, seega meeldib ajaviiteks kirjutada unenägudest, vanaemadest ja kiletiivalistest. Aga kapitalism hiilib ikka alati sisse.”

Vootele Ruusmaa (33)
on selle ajakirja ja numbri jaoks ühe kuu võrra liiga vana!

Mirjam Puumeister (33)
on seni pigem hariduse teemadel avaldanud, aga aina enam huvitab teda, mis tunne tekib, kui lasta välja teised, sahtlisse kogunenud mõtted.

Alla Gorbunova (35),
vt lühiintervjuud lk 90.

Eda Ahi (31):
„Tõlkimine on uus reisimine.”

Marianne Harju (29):
„Sõber ütles ükskord, et ma olen madu, kes sööb omaenda saba.”

Anna Linda Tomp (23)
otsib töövälisel ajal pidevalt uusi viise, et end Värske Rõhu peatoimetajast veelgi selgemini eristada. Nii on ta võtnud kätte ja asunud omandama mitmeid uusi oskusi, nagu ilukirjanduse tõlkimine (veel töös), kudumine, audioraamatute kuulamine ja autojuhtimine.

Saara Liis Jõerand (21)
õpib semiootikat, matemaatikat ja seda, kuidas vähemate sõnadega vähem ära öelda.

Toni Tombak (29):
„Mõnikord tundub, et iseenda reetmine on lihtsalt häälestamata jäänud pimedus.”

Hea luuletus

Gregor Kulla

Tegime eelmisel päeval mämmi, mis ta korterikaaslase toast veini kõrvale tõi. Miks? Issand, ma ei tea. Olen üldse palju mõelnud, miks ta teeb just nii ja mitte teisiti. Valget veini. Ma vihkan valget veini, sest sellega meenuvad mulle 00ndad ja *soccer mom*'id, aga tal polnud muud. Ta kaasüürnikku polnud kodus. Tema õpib materjaliteadust. Läks kuhugi itta vahetusaastale. Loodan, et tal läheb hästi. Naastes ta vast oma kommikotti ei igatse.

Valge vein, mina, tema ja kott olime suures toas. Tuba oli üsna hämar, sest kardina tagant kumas üksnes hõõgpirniga laualamp, mis andis toale arteriaalse tunde. Nagu kükitaks tühjas ja laias veresoones. Seda tunnet süvendas seinas olev (vaikimisi) beež tekstuurtapeet, mis toa hämaruses paistis pigem punakaspruun. Seda näpuga silitades oli tunda miniatuurseid mäestikke, mis olid nii haprad, et neisse sai küünega mõlke litsuda. Toa keskel oli kompaktne laud-risttahukas. Mina olin ühel pool vanaemavaiba-materjalist kott-toolil, millel oli kuidagi ebasünnis istuda. Või lamada. Kõik kehaosad olid liiga harali. Tema istus teisel pool, nahast diivanvoodil, mille värvi minu daltonistlikud silmad poolpimedas toas eristada ei suutnud. Nutitelku kõlarist kostis Spotify Discover Weekly ja lauaäärtes logeesid kaks muumikruusi, täis kleepuvat vedelikku, ning tema iPhone 5S, mis täitis kalli televiisori puldifunktsiooni. Need kruusid maksavad ropult palju. Isegi laevas. Vaatasin oma käsi. Mu näpud haisesid suitsu järele. Suunasin pilgu lauale asetatud kotikesele.

Ootusärevus oli suur, sest ma polnud kaua aineid pruukinud. Selles masendava alatooniga toas oli mul kohati alaealise kummiliiminiusutaja tunne, mille aga kohe maha surusin, ajades selja refleksist sirgu, sest ei! ma ei ole alaealine ja ma ei ole narkar! Kommikoti vahtimise asemel juhtisin pilgu steriilseks niidetud muruplatsile, mis aknast paistis, ja asetasin käed vaheliti sülle, et hoiduda kotiks ömmeldud vaiba kakkumisest. „Tegelikult on mul ükskõik, kas me teeme või ei tee!” oli mõte, millega end vee peal hoidsin. Küsimusele „Kuidas?” vastasin, et mina tõmban ninna. Valikut selgitasin tundlike soolte diagnoosiga. Sellist diagnoosi ei ole olemas, aga. Aga tead. Rumal on see, kes vabandust ei leia. Ninna tõmbamine on lihtsalt kõige kiirem ja muretum. Kuigi Nora tavaliselt sööb, tegime seekord kahasse. Ma ikkagi vist olen alaealine. Ja narkar. Tulin siia veini jooma ja nädala spektaaklitest rääkima, kuid miks mitte teha seda, komm ninas. Triibu tegemine on kuidagi romantilisem. Või selline keelatud tegevus, mille ühiskondlikust väärtusest ma pole kunagi aru saanud. Nagu vanaema magamistoa tumba seest avastatud Maaajad. Kümneaastasele on see kui *lustakate* piltidega anatoomiaõpik. Möödunud suve veetsin ses romantikas. See tähendab: olin terve suve paukus.

Kriiditüki purustamise eest vastutasin mina. Mul on rahakotis üks kurikuulus kaart. PINSi kaart. Sellega on palju imesid tehtud. Plasttüki ainus väärtus ongi triipude tegemine. Ja triipe on ta teinud palju. Pea igal pool Euroopas. Nende pressitud numbrite vagude

sisse, noh, mis pangakaartidel ka on, on pikemat aega kleepunud eri värvusega pulbrimaterjal, mida mustadeks päevadeks varun. Juhul kui selle sealt kätte saan. Võib-olla lakkudes. Imedes? Igatahes – selle PINSiga tampusin kahe Prisma tšeki vahel olevaid pastelseid tablette. Siis tegin liinid. Jagasin need ilusti meie kahe vahel ära ja andsin melanhoolse muusika saatel teada, et dvx, läheb asjaks. Vaatasime üksteisele otsa. Hingasime sügavalt. See kõik oli mulle üks suur üllatus, see olukord. Ma poleks uskunud, et Nora vabatahtlikult minuga midagi sellist teha tahab. Olin üsna rõõmus ja meelitatud. Üldiselt kipun temaga olema selline armas vagur vördjas, kes kõnnib sabas nagu viidikas ja teeb pidevalt *hihi*-häält. Mulle endale see ei meeldi, aga siiras ma veel olla ei oska. Lihtsalt ei julge. Kardan, et saan vastuseks mõne külma reaktsiooni. Või tekib piinlik olukord. Tavaliselt olen selline sõnakas kapifeminist. Mulle ei meeldi end selle sõnaga ehtida. Või määrada. Mulle ei meeldi sildid. Aga sõnakas olen ma küll. Mul on kõige kohta arvamus ja kitsas ringis ei karda ma lahmida. Nora on sellega küll ja veel kokku puutunud. Nooli on ka tema pihta lennanud. Mulle tundub – kuid võib-olla kujutan seda ka ette –, et ta pisut kardab mind. Ta ei avalda mulle kunagi arvamust, ilma et ma seda temast välja ei peaks kakkuma. Kuigi keskustelus ei suuda temagi sõnu ohjeldada. Aga võib-olla ma lihtsalt ei vääri tema arvamust. Ta ei viitsi minu peale sõnu raisata. Jumal seda teab.

Tema tegi esimesena. Kuna liinid olid paksud, oli esimene tõmme kohutavalt kibe. Välja ei saa nuusata, kuna mis sest siis tolku, ja aevastada ka ei tohi. Valad pisaraid ja mudid nina. Muud väga üle ei jää. Tahad jätta küll muljet tugevast naisest, ent see pole see koht, ma arvan. Maamehe feminism. Jõime seda jube-dat veini ja vahtisime taas niiskete silmadega teineteisega tõtt. Nora *queue*'s oma iPhone'ist muusikat ja kuna mina olen nii lahe, et kasutan klapi telefoni, siis lihtsalt vaatasin teda. Või katsusin oma paistes silmi. Ohhohootasin ja tundsin end pidetult. Poleks uskunud, et pühapäeva õhtu mind siia toob. Poleks palju asju uskunud. Tegime tema majaesisel terrassil suitsu ja rääkisime, kuidas midagi veel ei tunne. Veits veini vahele ja siis meisterdasime uued triibud. Siis tegime kõik ära. Väljas hakkas tibutama. Mulle tuli meelde, miks ma siia tulin.

MDMA oli psühhiaatriline ravim. Katalüsaator, kui nii võib öelda. Et sinust saaks rohkem välja pressida. Kahjuks keelati see 20. sajandi keskel ära, sest seda hakati kuritarvitama. Ei imesta. Sa ei tunne end ealeski nii hästi kui mämmi laksu all. Hästi? Mhmhh. Tegelikult on suur vahe, kas sööd teda sisse, tõmbad ninna või süstid. Aga kes see enam süstib. Sisse süües hakkab ta mõjuma alles pärast poolt tundi, umbes, olenevalt, mida ja kui palju enne söönud oled. Mida vähem, seda kiirem pauk. Ninna tõmmates on mõju tunda pärast kümnet minutit või isegi varem. See-eest kestab see märksa vähem, sest tipukogemus tuleb varem ja parem. Sisse süües on kõik selline prolongeeritud. Niisiis, pärast kümnet või kolmekümnet minutit oled nagu roosa geipoiss, kes tunneb kõigest rõõmu ega jõua ennast või kõrvalseisjat ära katsuda. Kõik on nii pehme ja ilus! *Nii* ilus! Silmad lähevad suureks ja kulmud tõusevad iga liiniga paari millimeetri võrra. Lõug hakkab kangestuma. Krigistad hambaid. Heal juhul närid nätsu. Poetad südant ja oled tundlik, aaaah, tahad lihtsalt rõve olla. Tahad tantsida, liikuda, ameleada ja rääkida. Kõike samal ajal. Piire pole!

Nii ma siis hakkasin lobisema ja voolima (oskussõna hammaste krigistamise ja lõua sõitmise kohta). Mina olen alati olnud see, kes räägib, küsib ja uurib. Ma ei kannata meievahelist vaikust, sest mul on tunne, et pean end pidevalt tõestama. Mul on tunne, et tal on minuga igav või ma olen nagu mingi koduloom, keda ta lihtsalt vaatab, et meeli lõdvestada. Noral oli nätsu, millega kangestuvatele lõualihastele tööd anda. Jess! Sõime nätsu, jõime veini ja kuulasime muusikat. Vahtisime üksteist. Nagu mingi 35 mm *indie*-noortefilmi katke. Üritasin seda viirastust eirata. Istusin endiselt kott-toolil. Ainuke, mis varasemaga võrreldes muutunud, oli, et käisime väiksemate vahedega suitsul ja lasime lõual sõita. Enam ei peitnud. Ja see ka, et ma istusin teistpidi. Kui varem olin peaga akna poole, siis nüüd ukse poole. Võib-olla olid ka pupillid suuremad. Kui ennast vetsus käsi pestes peeglist nägin, ei pannud ma suurt tähele. Silmad tõmblesid vaid, aga eks seda tule ka ette. Kott-tooli sisse vajudes rüüpasin veini ja nätsutasin sinist Orbitit, rahustades end samal ajal sunniviisiliselt maha. Eelistan küll valget, aga mul ei olnud valikut. Oskamatusest jututeemat leida tekkis meie vahele üsna pikk vaikus. Tegelikult olin siia sihiga tulnud.

Meil on üsna pikk ajalugu. Paar aastat või nii. Ta oli minu põhikooli klassivenna esimene armastus. Nad on mõlemad Tallinnast. Või noh, Tallinna ümbrusest. Kuskilt sealt Põhja-Eestist. Käisid samas gümnaasiumis ja värki. Ülikooliks kolisid Kuressaarde. Õppima seda ainsat eriala, mida Kuressaares õppida saab. Esimestel kuudel nad veel hängisid ja timmutasid. Nussisid ja tegid aineid. Sõber pettis mitmeid kordi temaga oma kallimaid. Tollal käisin mina veel ühisgümnaasiumis kaheteistkümnendas klassis. Käisime kolme-neljakesi pea iga päev väljas. Hulka kuulus ka minu parim sõber.

Lugu hakkas pihta siis, kui nad veel paar olid ja niisama mul saarel külas käisid. Linlane tahab ju ikka maale tulla ja värsket õhku hingata. Merekohinat kuulata. Sai käidud lennukiga Kuressaares romantikat tegemas. Esimesel kohtumisel olevat Nora öelnud, et ma näen atraktiivne välja. Juba toona oli teada, et talle meeldib „teistsugune“ olla. Ta üritab.

Lumepall hakkas veerema, kui nad siia endale elukohad muretseksid. Kuressaarde. Olime Nora pool soojendamas, et Uime minna. Seekord oli meid seal isegi rohkem kui kolm-neli. Istusime sellesamas toas ja kuulasime muusikat. Mängisime „Reaalsuskontrolli“. Vot see on idiootne lauamäng. Ma iga kord veits solvun, kui ei saa kõige paremaid kaarte. *À la* ilusaim naeratus, pringim perse, kitsaim vitt jne. Kaarte ette lugedes pean tegema nägu, et kõik on OK ja ma ei vihka kõiki. Aga vähemalt kestab see piin üksnes pool tundi. Siis saab jälle juua ja aknast välja vahtida. Huvitav ja müstiline olla. Lootuses, et keegi täheldab, kui *teistsugune* ma olen. Eriline. Jaaa, ta on nii salapärane ... Kahju, et keegi süüa ei toonud. Köht oli nii tühi.

Kell sai üks ja me hakkasime sättima. See võttis aega, sest oldi konditsioonis. Mina istusin sellesamas tekstuurtapeediga toas välisriietes ühel lollil toolil, mille põhi pidevalt alt ära tuli. Mingi nikats. Ma lihtsalt ei viitsinud enam seintelt tuge otsida ja leidsin, et tool on ka variant. Rahulikult, sest meil polnud mitte kuhugi kiiret, istusin sellele ja otsisin positsiooni, milles mu triiksärk kortsu ei läheks ja seelik üles ei rulluks. Särk läks kortsu ja seelik rullus. See vist ei tööta kunagi. Endine klassiõde istus mulle sülle, naeris ning purtsatas, et kas ma nendega kolmekat ei taha teha vää. A hahahah, ei, mina ise ei tahagi, aga Nora tahtis. Nora seisis mu selja taga ja kuulis kõike pealt. Ütlesin, et issand, ta on ju siin, mida sa teed. Jututeema vahetus kiiresti ning lõpuks

saime ka sellest õudsest toast välja. Leidsime tee Uime. Naljakas kohata Kuressaare baari ees turvameest, kes arwab, et tal on õigus kedagi *mitte* sisse lasta. Me oleme Kuressaares, kallike.

Kõik peale mu parima sõbra said sisse, sest imekombel õnnestus tal luksuma hakata. Neiul oli sellest vabanemiseks varuks üks mannetu strateegia. Nimelt otsustas ta siis Uime ees prügikastile toetudes pea alaspidi kummarduda ning hinge kinni hoida. Samal ajal passiivselt luksudes. Millele selline poos lisaks eespool mainitule veel viitab? Mhmh, ta ei saanud sisse, sest jõmm ukse ees arvas, et ta oksendab. Ürita siis selgitada, et mkm, ainult luksub. Ta on kahekümne kaheksa aastane endokrinoloog, ta ei oksenda. Ülejäänud olid jõudnud tuppa minna. Kui Norast möödusin, suutis ta mulle märkamatuult mu perset katsuda (või lüüa?). Ta eks oli seda näinud ning peast segi läinud. Peale pool-luksuva poolpurjus kahekümne kaheksa aastase saime endale ka ühe helmekese, kelle suust fraasid „pede“, „rõve“, „ongi nii v“ välja paiskusid. Ma ei saanud aru, mis toimub. Naljakas olukord lihtsalt.

Samal ajal kui need kaks ringi paarutasid, püüdsin mina välja uurida, mis täpsemalt juhtus. Noh, ja siis saingi teada, et mind katsuti. Väga mõttetu, kui ma ise seda tähelegi ei pannud. Mis katsumine see siis ka on. Kutsusime takso. Kõik läksid laiali.

Sellele järgnes nädal aega hiljem märksa suurema seltskonnaga häng Kure kohvikus, mille võtmed me saime. Seal oli ka luksuja uus kallim ja mitu teist. Kokku oli meid vist kuus või seitse. Mul pole aimugi, mis põhjusel me sinna ühes sattusime. Juhus vast. Otsustasime mängida sellist mängu nagu munni-mäng. Olime paar-kolm õlut ära joonud. Alguses mõtlesime seda naljaga pooleks, kuid Kure kohviku soosivas miljöös, üllatus-üllatus, kõik olid nõus. Mängu ülesehitus on järgmine: keerutatakse pudelit ja varem väljavalitu peab pudeli viidatut x arv sekundeid suudlema. Meil oli x kümme. Kokkuvõttes pidid kõik üksteist suudlema, see oli mängu iva. Pisike kohviteek oli täis kiimas teismeliste karjeid ja klaasikilde. Arva, kes viimaseks jäid. Loomulikult mina ja Nora. Helme aeg särada. Ta läks hulluks. Nuttis, karjus ja ähvardas samal ajal, kui meie teineteisele keeli kurku ajasime. See kestis kauem kui kümme sekundit. Mängule järgnes lisavoor: pidime ütlema, kes oli parim. Mina valisin Mardi ja Nora. Ta oli väga hea suudleja. Võib-olla liiga agressiivne. Aga parem agressiivne kui niisama limpsija.

Kuna Nora oli vallaline, käisime tihti väljas. Ta otsis endale munni. Tema, mitte minu sõnad. Eeldan, et tal oli vaja mulle midagi tõestada. Et mees on tema jaoks tähtsusetu. Ta tahab vaid oma vajadusi rahuldada. Ütles, et tal neist pohhui. Siia juurde käib ka minu lause „Ta tegelikult ei ole selline“, mida arvatavasti keegi ei usu, aga vahet pole.

Mäletan päeva Ekesparres, mil tema tollane suveafäär alguse sai. Tegemist oli minu teise parima sõbraga. Mul oli neid palju. Nad olid kõik mulle väga armsad. Ta oli kõige kenam poiss, keda teadsin. Vot talle oli antud. Palju antud. Tal olid seljas lõhikuga pruun triiksärk, mustad viigipüksid ning matsakad Dr. Martensi platvormid. Läbipaistvast triiksärgist kumasid läbi tema augustatud rinnanibud. Vaatepilt! Tal olid õlgadeni lokkis juuksed, mis ta oli äsja patsikummi survest vabastanud, ning suur naeratus. Ma ei tea ühtki inimest, kes poleks temasse mingi hetk armunud olnud. Nora oli järjekorras järgmine. Muuseas, ta oli imeline sebija. Mina olin ootele pandud ning õhtu pärliks kujunes nibu-needitar. Keegi oli neile juustu ostnud ning Nora üritas talle kangesti parmesani näksimise kõrvalt keelt kurku ajada. Mina pälvisin hoopis mingi rootsi uusrikka tähelepanu, kes end ise minu lauda kutsus, kuhu mind ennist üksi oli jäetud. Sain rootsi keelt praktiseerida. *Hur määr du?* Jube keel.

Uus laualine oli rootsi uusrikka kohta väga ilus. Ta oli kuskilt Norrköpingu lähistelt jahtlaevaga Kuressaarde seilanud. Ütles, et Eesti on tema lemmikpaik. Jajah. Üritasin oma räpast iha täis nägu peita. Raha oleks nii vaja praegu. Rääkisime pikalt Tove Jannsonist. Ma pole Muumisid lugenud, ent tarka nägu oskan teha laitmatult. Lugesin tema menukat biograafiat „Tee tööd ja armasta“. Oli isegi mu lemmikraamat millalgi. Tema tellis karahviniga punast veini. Valge korral oleksin saanud kõne sõbrannalt, kes kiiremas korras minu abi vajab. Selle odava veega lahjendatud Nueve Dosi asemel, millega enne uusrikka saabumist pokaali täitsin, oli stiilne juua päris veini. Maitses nagu raha ja heaoluühiskond. Hinda ei julgenud ma küsida, sest siis oleks tekkinud mul tahtmine talle midagi vastu anda. Mul polnud midagi pakkuda ja rootsi peenist ma ka imeda ei soovinud. Võib-olla raha eest, aga see selleks. Enne eeldatavat kutset minna tema jahti vaatama põgenes minu juurde päeva staar, minu meestenaise silmailu. Ta ei tahtnud oma pressitud viikidele Nora tilkuvat ila. Tüdrukule ähvardati peksta anda, sest ta pressis end peale. Anname andeks. Neist sai paar.

Esimest korda tegin kommi nende kahega Kuressaare linnateatri seljataguses hruštšovkas. Kurv tõdeda, aga see oli vist üks mu meeldejäävamaid õhtuid. Olin armunud. Esimest korda vist päriselt. Ma ei armu kunagi *päriselt*. Mulle meeldib idee sellest, kuid seda lihtsalt ei juhtu. Pean inimest kõigepealt tundma. Kaua tundma. Ta peab olema mulle lähedane, alles siis saan armuda. Ja see on ka selline aoseksuaalne armumine, sest ma ei otsi seksuaalset pinget, vaid lähedust. See kõlab nii mornilt, aga tegelikult ma lihtsalt tahan kellegagi koos olla. Koos magama jääda. Mul pole vahekorra vastu midagi, aga see ei ole mu siht ega ihaldus. Ma tahaks emme olla. Arvan, et oleksin hea emme. Eks see mees võib ka titefunktsiooni täita, tihti täidabki, ent siis peaksin nädalavahetuse ti ka voodis tööd tegema, mida mitte ei viitsi. Naist tahaks. Kelleks Freud mind nimetaks? Reitelmann kutsuks sodomiidiks. Mingi hetk tundsin end ära Freudi da Vinci tõlgenduses, kus poisslaps ja tütarlaps istusid alasti vastakuti. Kui poisslaps suunab oma teadmishimu kõigepealt suguelu mõistatusele, valitseb teda huvi omaenese suguelundi vastu. Poisi meelest on see kehaosa liiga väärtuslik ja tähtis, et uskuda, et see võiks puududa teistel inimestel, kellega ta end nii sarnasena tunneb. Näiteks tema ees istuval tütarlapsel. Kuna ta ei oska arvata, et on olemas veel teine, samaväärne suguelundi tüüp, oletab ta ilmselt, et kõikidel inimestel, ka naistel, on selline elund nagu temal. See eelarvamus juurdub noores uurijas nii tugevalt, et ei kao ka pärast seda, kui ta on esimest korda väikese tüdruku genitaale silmitsenud. Ta paneb tähele, et midagi on teisiti kui temal endal, aga ta ei suuda mõista, miks ta väikesel tüdrukul peenist ei leia. Kus see on, jumal hoia? Ettekujutus, et see võiks üldse puududa, on talle kohutav ja talumatu, seepärast katsub ta sobitada: peenis on ka tüdrukutel olemas, aga see on veel väga väike, hiljem kasvab see suuremaks. Kui aga hilisematel vaatlustel selgub, et ootus ja lootus ei ole täide läinud, otsib ta uue väljapääsu. Peenis on ka väikestel tüdrukutel olemas, aga see on ära lõigatud, selle kohale on jäänud haav. Ta on kuulnud ähvardust, et tema kallis organ võetakse temalt ära, kui ta seda liiga tihti näpib. Selle kastreerimisähvarduse mõjul tõlgendab ta nüüd oma arusaama tüdrukute suguelundist teisiti; nüüdsest peale väriseb ta oma mehelikkuse pärast, samas aga põlgab neid õnnetuid olendeid, kelle kallal on tema arvates see julm karistus juba täide viidud.

Mitte tüdrukuna ei tunne ma end, vaid selle vaese da Vincina. Siis peab mõtlema nii, et kas mina olen eenduva suguelundi omanik või keerame Freudi jutustuse pea peale. Teeme väikese vahetuse. Aga võib-olla ma lihtsalt haletsen ennast. Seeläbi suudan end näha ainult koos teise „õnnetu olendiga”. Mõtlen, mida tegid need noored Kastaalia õpilased Hesse „Klaaspärlimängus”. Saksa kirjanik romaanis noorte poiste intiimelu ei kajasta, kuid huvitav mõtteots, kas pole? Noh, ja kui nüüd seostele mõtlema hakata, et klaaspärlimäng jah. Ja poisid? Minu meelest sõna „Glasperlenspiel” kasutus ei ole pelgalt pärlite kerguse ja peensusuga hästi põhjendatud, neil peab ikkagi mingi praktiline funktsioon ka olema. Ja need targad poisid olid kindlasti väga loomingulised. Seda hinnati ju selles klaaspärlimängus kõrgelt.

Niisiis, olime seal korteris ja komm oli maos. Tol esimesel korral sõin. Ainus kord, kui mul sellest kõht krampi ei läinud. Võtsime selle kõik samal ajal sisse. Noral hakkas esimesena pähe. Ta põdes sellepärast ja andis meile juurde. Ise läks suitsule. Amelesin oma sõbraga voodis. Nora *queue's* mussi ning kutsus mind rõdule tossama. Sündmusterohkel toal oli oma rõdu. Maha olid pandud vaibad ja ühes rõdu otsas oli peegel. Pesu kuivas. Läksin. Muusika mängis nii valjusti, et ma natuke kartsin alumiste naabrite veetorupeksu, mille kaudu nad meid valju lärmi korral hoiatasid. Arvasin, et seda juhtub ainult filmides, aga kae nalja, seda juhtub ka Saaremaal, koduses paneelikas.

Suurepärase oli olla. Istusime mõlemad maas, vastakuti, kohe ukse ees. Vahtisime tõtt. Ta suudles mind ja lisas, et olen esimene tüdruk, kellesse ta armunud on. Väga armunud. Naeratasin, sest mida muud ma oskan („hihi”). Siin oli mu šanss suu avada. Loomulikult tahtsin minagi seda öelda, ent mul juba oli teatud pede maine ning minu sõnavõtt oleks mõjunud ilmselgena. Ma ei tahtnud olla üks neist, kelle peal ta tatsata saab. Aga nüüd ta lausa hüppab. Minu enda süü. Sõna „suudlema” mõjub eesti keeles ikka kohutavalt imalalt. Katsusime üksteist. „Hellitamine” on vist see sõna. Läksime tuppä ja elasime üksteisel seljas. Ääretult hea oli lihtsalt olla, aaleda. See oli mu esimene kord ja ma olen selle üle väga rõõmus, et sain nendega koos olla. Ma ei mõelnud millestki. Ma ei olnud armukade ega tahtnud midagi, sest sain seal toas kõik, mida soovisin. See tuba oli nii suur. Seal oli sein vahelt maha võetud ning elutuba seeläbi ühendatud köögi ja esikuga. Logelesime kolmekesi tema *chaise*-tugitoolil. Seal oli piisavalt ruumi üksteise otsas poolalasti lesida.

Muusika oli väga vali. Panin selle natuke tasemaks; libistasin vaikselt sõrme puutetundlikul ekraanil, sest muidu saadaks aru, et ma põen. Põen, et naaber tuleb ukse taha ja et mind saadetakse talle oma mustade sõstardega otsa vaatama. Veel hullem, päikeseprillidega. DJ amet oli sujuvalt mulle määratud. Nora ei suutnud enam helendavalt ekraanilt sõnu kokku lugeda. Nüüdsest karjus ta mulle nätsu närimise vahelt laule, mida järjekorda panna.

Mingi hetk suutsime Xanaxi abil magamagi jääda. Ma ei mäleta küll, miks, aga eks see pole enam oluline. Sõbral läks enne pulss lakke ja ta kägises surelikult, kuid temasse vastarmunu tundis ta eest hoolitsemisest südilt rõõmu. Mina väga ei hoolinud. Olin kade, sest teadsin, et tahaksin rohkemat kui seda armetut õhtut Saare paneelikas, aga ei saa. Kunagi ei saa. Teadvustasin endale vastu tahtmist, et olen armunud.

Veetsime kolmekesi koos palju aega. Nad veetsid natuke rohkem aega kahekesi, aga ma ei lasknud endal seda seedida. Ma ei tahtnud mõelda, mida nad koos teevad. Loomulikult olin kade. Mina oleks ju tahtnud olla rinnaneeditari asemel. Trehvasime tihti Kure kohvikus. Seal õppisime ja rääkisime niisama. Enim sellest, kuidas mu sõber talle end kätte ei anna ja kuidas Nora vaid talle lähemale saaks. Aitasin nii palju, kui suutsin. Olin rõõmus, et saime koos olla, olenemata sellest, millest kõnelesime. Siis ta jutu sees küsis, et kui neil asi käima ei lähe, kas ma oleksin nõus, noh, tead küll, midagi proovima. Proovida koos olla. Naeratasin. Ma väga ei uskunud, et ta seda päriselt mõtleb. Aga ma ei tea, mulle tundus see siiras. Võib-olla ma lihtsalt tahtsin seda uskuda. Kaks korda juhtus, et ta midagi sellist mainis. Esimene kord on kogemata, teine juba tagamõttega, või kuidas öeldaksegi. Lootsin, et võib-olla tõesti, sest täitsa kujutasin meid kaht koos ette. Nad lendasid kaheks nädalaks Pariisi.

Kohtusime taas Ekes. Tegin majaveiniga aega parajaks. See oli tollal ainus, mida mu rahakott lubas. Ainult seda ma jõingi, seda üht pokaali, mida pidevalt täitsin. Imestan, et keegi töötajatest aru ei saanud. Võib-olla said, aga kannatasid haleda olluse rõdu peal välja. No nii hale lihtsalt. Pokaali eest maksin neli ühikut, pudel Nueve Dosi maksis kolm ühikut. Loomulikult maksan ka nendele rõõsadele nägudele, kes mulle sitsides selle pokaali päeviku kirjutamise ja lugemise kõrvale toovad. Kas ma jätan

mulje rusutud naiskunstnikust? Et ma õhkan sihilikku üleolekut. Teie? Teeeeeeenindajad, hah! Mina! Kunstnik! Vastastikune haletsemine. Kõik on üks pidev haletsemine. Jõin suvega oma stipendiumi maha. Mida muud sa ikka rahaga teed. Ta oli täis. Oli tulnud sinna koos oma õe toakaaslasega, kellega neil mingi seiklus oli olnud. Süütu seiklus tema sõnul. Hiljem sain teada, et nad nussisid. Istusime terrassi kõrval oleval muruplatsil kohaliku puu varjus. Pole aimugi, mis puu. Keda need puud huvitavad. Mind huvitas kordades rohkem kindlus meie ees. Ma ei mäleta, millest rääkisime. Õigemini, ma ei taha mäletada.

Inimesi oli nii palju, et keegi ei pannud meid tähele – mingi pidu oli. Mina nii täis ei olnud. Tundsin vaid natuke piinlikkust. Rohkem tundsin helgust, sest ta pani pea mulle sülle. Siis asetas suurivaevu jala üle minu jala. Ta pidi tegelikult koju minema. Nad olid takso tellinud. Tõusime püsti ning teel hoovist välja jäime keset õue seisma. Hakkasin teda hüvastijätuks kallistama. Nora ei lasknud sel sündida, vaid tahtis minuga tatistada. Mina ei tahtnud. See polnud see koht. Nii ütlesingi. Ütlesin, et ta on täis. Tema ütles, et tahab mind suudelda. Pärast veidrat akrobaatikakava sain ta haardest lahti ning naasin oma turvalise veinipokaali taha. Juurdlesin, kas oleks pidanud. Mis siis oleks juhtunud. Mida ta oleks pärast seda öelnud? Mind enda poole kutsunud? Kahtlen – tal oli ju õde ja tolle toakaaslane külas. Äkki oleksime läinud minu poole? Nojah, aga ma ei taha joobes inimest ära kasutada. Vahet pole.

Enne I Land Soundi otsustasime kaheks nädalaks mere äärde minna. Mina tahtsin. Ööbisime kahe suure voodiga kämpingus. Need olid kõrvuti, vahel öölaud. Maas vaip. Meid oli õnnistatud suve ilusaimate ilmadega. Tuult peaaegu ei olnudki ja vesi oli nagu peegel. Käisime vahetpidamata ujumas, lugesime, jõime, suitsetasime. Tapsime üksteise peal parme. Esimesel õhtul pruukisime neidsamu pastelseid tablette. Kord, mil mu kõht krampi läks ja ma tühja naaberkämpingu valge männi taga näppe kurku toppisin, et end tühjaks krooksuda. See ka juhtus. Iga kord sain mingi laksu. Nii hea oli olla, et varisesin aromaatses männi sisse kokku. Kogu stsenaarium oli sarnane linnateatri taga toimunud, ainult et seekord tahtis Nora ka nussida. Mina ei tahtnud. Härra oli erapooletu. Tema märg unenägu oli ilmsiks saamas. Seni olid märksõnad *lesbian threesome* jäänud ainult Pornhubi

otsinguribale. Ütlesin, et võib-olla hiljem. Ma ei kujuta ette, milline see välja oleks näinud. See oleks olnud ropp. Käisime suitsul ja amelesime. Olime toas. Amelesime. Öö lõppes sellega, et ma väidetavalt ODsin. Enda mäletamist mööda oli mul lihtsalt väga hea olla. Kuulasin muusikat ja lamasin. Varasemaga võrreldes oli erinev ka see, et mina magasin üksi ja nemad magasid koos. Sel hetkel sain aru, et eelolev nädal ei tule tore. Sain siis ka oma esimese paanikahoo. Võtsin sõbra Xanaxit ja läksin mere äärde pilvi lugema. Nora tuli sinna ning pani mu pea endale sülle. Me ei rääkinud. Vaatasime lihtsalt ees laiuvat horisonti. Kaugelt kostis laste hõikeid. Nussimine enam teemaks ei tulnud.

Vihkan ennast, et arvasin, et on hea mõte nende kahega kuhugi minna. Nädalaks. Ja siis veel I Land Soundile, minu korterisse, teiseks nädalaks. Kogu koos veedetud aja käisid nad kahekesi idüllilistel armuseiklustel. Kuulsin saunani nende hõikeid ja naeru, kui nad peahoone juures võrkpalli mängimas või batuudil teineteist kiusamas käisid. Päevitasime ja nad lihtsalt läksid kahekesi ära. Nad ei öelnud sõnagi. Tundsin end nagu koer, kes Prisma kõrvale jalgrattaparkla posti külge aheldatakse. Aga ma ei haugu, sest mind on hästi kasvatatud. Ma murdusin. Olin nii kurb. Olin selles ise süüdi. Ja ma ainult ennast süüdistasingi. Siiani süüdistan, sest ei ole suutnud endiselt seda maha jätta. Tahtsin ju vaid kolmekesi koos aega veeta, mitte olla tunnistajaks lõõskavale armusuhtele. Tundsin end nii rumalana. Sellega seoses ka üks naljakas seik. Kui me pärast nädalat mere ääres linnaäärsesse korterisse sisse kolisime, karjusin üks õhtu nende peale, kui nad minu kõrval teineteist näppima kukkusid, et nüüd tõmbame normiks – te ei hakka minu katuse all nussima. Et te ei nussi minu kuradi korteris, sest ma ei kutsunud teid selleks siia. Nad jäid üks öö teineteist *kiusates* mulle vahele. Hommikul ärkasin külmas higis ning jooksin enne nende öndsat silmaavangut korterist välja. Lugesin mingi lolli paneelika ees Rodini elulugu. Hea raamat kusjuures.

Pärast I Land Soundi läksid nad lahku. Kuulsin, kuidas ta mu selja taga nibuneeditarile ütles, kui too oli uurinud minu ja tema suhte kohta, et mina ei saa naljast aru. Et ta lihtsalt üritab anda mulle midagi, mida mul ei ole või mida ma ei saa. Ta haletses mind. Ta haletses mind, kui mina andsin talle kõik, mida mul anda oli. Ma ei nurunud temalt midagi, ma ei palunud kellelgi

ennast katsuda. Olin eeskujulik sõber, ja nüüd? Nüüd mind haletsetakse. Teoorias pidi see mulle kõige rohkem haiget tegema, aga olin oma müüri nii paksuks ladunud, et miski sealt enam läbi ei pääsenud. Endiselt ei pääse. Ega miski sealt välja ka ei pääse. Kool algas ja ma hakkasin suhtlust temaga piirama. Kartsin haiget saada. Selle lühikese aja sees, mil seatud piirangutest kinni pidasin, suutis ta endale uue silmarõõmu leida. Seekord polnud tegu minu sõbraga.

Uue musiga kohtusin Sveta ees. Oldi mingi suurema seltskonnaga ning mina olin nendega äsja liitunud. Vahetasime formaalsusi. Ta nägi päris kena välja. Noh, endiselt näeb. Ta ka pealinnast pärit. Õpib EKAs moekunsti ning näeb ka vastav välja. Lõiganud endale moodsa mulleti, jalas mustad maani viigipüksid ja platvormid. Ülal oli graafiline kudum, mis sobis talle selga nagu valatult. Gwen Stefani hiilgeajast tuntud päikesepillid. Minuga sama pikk. Maneerilt oli ta väga *antimacho*. See mulle meeldis. Aus ja siiras. Ei häbenenud midagi. Ta meeldis mulle iga minutiga üha rohkem. Rääkis vähe.

Kõik need kutid olid üsna sarnased. Suured huuled ja alandlik pilk. Keegi neist ei vaadanud mulle kordagi silma. Žestid olid üsna naiselikud. Me veetsime Sveta ees istudes kaks rasvast tundi. Omavahel vahetasime üksnes paar lauset, nalja. Ülejäänud osa ajast vestlesin oma pealinna sõpradega. Jäime hetkeks teineteisele silma vaatama ning ta tõusis püsti ja sosistas mulle märkamatult kõrva: „Nora armastab sind.” Vaatasin üles Jumala poole ja kaotasin usu. Mitte et oleksin usklik, aga usu kaotasin ikka. Vastasin monotoonselt „ahhaa” ning jätkasin vestlust mingil muul teemal. Ülimalt möödaminnes. Ta polnud seda teinud eesmärgiga minuga sel teemal dialoogi astuda, vaid niisama. Niisama mõtles, et ütleb. Lahekas. Ma ei tundnud liblikaid kõhus ega midagi. Mõtlesin lihtsalt, et mispärast. Kas olen nende kahe vahel teemaks olnud? Kui jah, siis millest on ta sellele moetudengile minust – või meist – rääkinud. Mida on tal rääkida? On see lihtsalt lahe jutt, mida puhuda, või tähendab see talle midagi?

Kõik sellised olukorrad olid muutunud kuidagi nii tavaliseks. Kuulen, mida Nora minust arvab üksnes kolmanda osalise kaudu. Kord ta kas armastab või haletseb mind, siis olen talle atraktiivne, või tahab ta mind nussida. Muidu nii suure suuga,

aga näkku ei julge midagi öelda. No mis asja. Käib oma kluttidega ümber nagu lativorstidega. Üks siia, teine sinna. Sümbolne toit. Hammustab tüki ja järelejäänud viskab minema. Olen neid ampse kõrvalt nii palju näinud ja ta ometi ju teab seda. Kas olen väljund püüdele olla „teistsugune”? Morn.

Aga ega mina ka ei julge. Pole talle midagi öelnud. Pole aimugi, kas ta teab, et ma temasse armunud olin. Oma arust peitsin seda briljantselt. Kuid seeläbi lasin endale ka pähe istuda. Lubasin kõigil sellel endaga juhtuda. Endaga mängida. Tead, maru vastik tunne. Näost näkku, kahekesi oleks nagu keele alla neelanud ja mõte füüsilisest puudutusest on kalgistav, ennekuulmatu. Aga seltskonnas! Seal ei paista imalustel lõppu olevat, rääkimata *jazz hands*’idest, mis pea kõik kehaõõnsused ära tahavad katsuda. Ja mina joogi kõrvalt lasen ka. Hea oli, aga üha rohkem hakkasin tundma ennast nagu mingi eskordina. Võtmehoidjana, mida kõigile näidata, aga mis muul ajal kasutu ilulisa. Nii ärakasutatud tunne oli. Raha ma ju ei saanud. Midagi ei saanud. Pigem võeti ära. Julgus võeti ära. Selline paigatud nuku tunne, kelle naerusui nurka võib visata, kui isu täis. Barbie kiheleb ikka edasi, küll ta on rõõmus. Kust jookseb piir? Äkki ma lihtsalt mõtlen üle, kujutan ette. Olen hüsteerik.

Noral sai Camel otsa. Tegime terrassil minu Kenti. Suitsulkäik tõi kuidagi reaalsusesse tagasi. Eriti need külmad piisad, mis nahale langesid. Rääkisime Immanuel Kantist. Kuidas tänapäeval poleks ta keegi. Keegi ei võtaks teda tõsiselt. Istub oma Königsbergi korteris ja mõtleb. Ainult mõtleb. Tekstides ei viita ega midagi. Nätsu hoidsin vasakus käes. Väljas oli seenevihmast hoolimata pehme olla. Õhk oli malbe ning taevas haletas punakalt. Päike oli just loojunud. Terrassilt oli näha koju sööstvaid linde ning Nautleja kohvikut, kust oli kosta mahedat inimula, lapsi ei olnud. Jumal tänatud. Küsisin, miks nad nii tihti muru niidavad. Ta ei teadnud. Ma ei viitsinud enam rääkida.

Niiskena oli kott-toolis imelik olla. Nora täitis õues tühjenenud muumikruusid ning rüüpas seistes minu omast ühe sõõmu. Tuli mulle kott-tooli kaissu. Ütles, et musutama ei hakka. Aitäh. Ma ei oleks sellega hakkama saanud. Ma ei mõelnud väga, sest armas oli olla. Siis vist ei mõeldagi. Mille üle on tarvis pead murda, kui hetkes on kõik olemas. Kui kõik on hästi. Selline tunne, nagu loeks üht head luuletust. Väga head. Toetasin lõua talle selja peale ning

pilk jäi vaibale pidama. Muusika taustal oli läbi lahtise akna kuulda lehtedele langevaid piisaplõkse. Keerasin pilgu aknast välja. Päike veel kumas. Olekski võinud nii jääda.

Aga ka hea luuletus saab kord otsa. Nora tõusis püsti ja ma lõin lõua vastu ta õlga ära. Ta ei pannud seda tähele. Ma ei tea, kui palju aega oli möödunud. Ta võttis veel ühe lonksu veini ning läks vetsu.

Jäin pehkinud tundega lamama nagu surnult sündinu. Tõmbasin kleidi sirgu, et see ära ei kortsuks, ning võtsin tema muumikruusi. Tõusin istukile ja jõin seda odavat veini nagu viina. Ohkasin ja vaatasin pulbriseid Prisma tšekke värskel Müürilehel. Nora naasis, istus teisele poole lauda ja nägi välja kahtlaselt opakas, nagu oleks seenel käinud. Murdsin endale antud lubadust ja avasin suu. Ütlesin, et see tema EKA tüüp tundus väga armas. Ma ei valetanud. Ta vastas, et jah, ta meeldib talle väga. Tore. Viisin pilgu nutiteleri helendavale ekraanile. *Life's good*. Küsisin, kas tead, mis ta mulle ütles. „Mm, seda, et ma armastan sind?” Libistasin näpuga üle tšeki ja panin sõrme suhu. Vaatasin Norale üleolevalt otsa nagu ahvile, kes õppis äsja oma põialt kasutama. No kihvt, huvitav, kui kaua see mäng veel kesta töötab. Endalgi hakkab rõve, kui naiivne ma olla võin ja kui kaua ümber selle juba ammu jahtunud pudru joosta jaksan. Puder pole isegi jahtunud, vaid otsas. „Sa ju tead, et sa oled ainuke, kellega ma ...” Ja sellega sai luuletus otsa. Sulgesin raamatu.

Gregor Kulla (20)

Mis tunne on armastusest kirjutada? Kas kirjandus suudab armastust taasluua?

Imal jutt, aga ma pole suutnud romantilist armastust enda jaoks veel defineerida ega tea, kas kunagi selleni jõuan. Ei tea, kas see *muust* armastusest erineb. Minu kolba all vist mitte. See on pigem selline süvasõprus. Aga et mis tunne on sest kirjutada? Hea vist. Kui mainisin oma psühholoogile, et kirjutan ja tunnen, et saan sellest tegevusest rohkem kui kuskilt mujalt, ütles ta, et mulle ei meeldi mitte kirjutada, vaid mõelda. Ja see mõte mind nüüd kummitab. Nõnda vist ka on. Segaseid (ja vahel ka valulisi) inimsuhteid on võimalik kirjutamise abil tükkideks lahti võtta ja neile konstruktiivset tähelepanu juhtida. See võtab küll aega, aga aitab ka kõige pimedamasse nurka valgust heita.

Ma ei taha vastata ei ei ega jah. Kuskil seal vahepeal ehk. Noh, aga kui nüüd mõelda, siis taasluua ta seda ei suuda. Midagi ei saa taasluua. Samas pole mõtet juuksekarva lõhki ka ajada. See koht, kus armastusest kirjutades paiknetakse, on miski membraanitagune (taasloome). Kuskil udu sees, natuke lõhnatu ja natuke maitsetu. Aga sinna ei pääse, tee mis tahad. Temaga saab üksnes samal lainepikkusel püsida. Rikkis raadiot mängida. No ja nii edasi. Vist ikkagi natuke suudab.

Võib-olla siis kirjandus mitte ei taasloo armastust, vaid loob mingi teistmoodi, uue armastuse. Mina vähemalt usun küll. Kuidas seda aga ära tunda, on omaette küsimus. Mis sa arvad, kas on võimalik aru saada, kas miski on kirjutatud südamega (ei ole feik) või mitte? Sinu tekstist jääb mulle selline mulje küll, aga miks ma seda arvan, on raske kirjeldada ...

Mhmh, seda usun minagi. Aga miks keegi tahab armastust luua? See on nii ennastsalgav. Ometi ju teatakse, kui kähku loodu sureb. Räägin nüüd küll endaga, aga jah. Jah. Sellepärast mul ehk ongi neid erinevaid tükke nii huvitav luua, et ma kuidagi tajun surma paremini (keegi teine ütles ka seda?). Kõlab kohutavalt romantistliku mõttekõlksuna, kuid ega ma täpselt teagi. Surm on veidralt leige, või noh, ei aja nutma. Aga mingi lahtilaskmine käib temaga kaasas küll. Peab olema hea ema või isa vaist!

Sulle see mulje jääb, aga mõnele teisele ehk ei jää. Mõnele on see võib-olla eriti võlts! Ja mõnele eriti tuim. Arvan, et südamega kirjutamisele keegi väga ei mõtle, ja ma ei tea, kas peakski. Pakun, et kõik on südamega kirjutatud. Või vähemalt loodan. Kes see naljalt nii suurt vaeva näha viitsib. Mõne südant on sirvideski tekstis näha, teisel aga nii hästi ära peidetud, et ka kolmandal lugemisel pole teda märgata. Kumb neist siis suurem kunst on? Mõlemad vist. Sama suured.

öökulliahastus

kontaktivõimetu aeg vajutab
küünised keskendumisvõimesse

mõistruatsioonivaludes neuronid
loovad paaniliselt uusi ühendusi
uusi pääseteid mitte kuhugi

järsud mõtestamispidurdused
lõhuvad kõiksuse käigukasti

puseriti kasvanud vastused
kukuvad välja kui valehambad

kõrvus kumiseb krohviselt
uus info ei taha enam kinnistuda

allasurutud emotsioonide
hapestunud rakud

vabanevad röövlinnu huilgena

öökullistunud silmades
sähvatab tarkus

probleemid lahenevad
unenäolisel viisil

tegelen oma pimedusega kobamisi

ei otsi lülitit
hirmust hõõgvel silmadega

ei taha, et valgus püstitaks
veel ühe õõnestava kultuse

see sügav pimedus
mida võib näha vaid pinnale
tõusvatest õhumullidest

see vari, millele on kleebitud
tuhat ja üks ööd

ei tule valguse puudujäägist

pimedus pole alati lämbumine
pimedus pole alati väsimus

ma ei mängi (seekord) maha
oma võimendunud surmainstinkti

ma ei pleegita lehekülgi
tumedate mõtete pühakirjas

sisemine areng ei saa toimuda
säraküünalde valgel

liigne lõbusus kaotab
jumalate huvi

raskemeelsuses sumbates
aina uuesti sündides
kasvab maailm tuhandeaastaseks

päevad muudavad alusvärvi
ööd tahmavad lahtised haavad

ja roosiliseks raiutud rohumaad
pole enam pungil

päikese aega raiskavaid
umbrohuseid ulmi

kõnelused iseendaga 3

ärevus äratav
pühendumise tahte

soovi leida ellu jäänud
hulluke, kes süütaksid

enesearmastuse teejuhile
uusi tuluke

kes vaataksid päikest
fotosünteesiva pilguga

ka siis, kui ma ise ei jaksa
veateateist (välja) sirguda

ka siis

kui iga stressor aimab
haavade aatomnumbreid

algatab tuumareaktsioone
ja tarbib ära kõik õnnetunde

kui puudub jälle kontroll
keemiliste käskude reaalsuses

kui domineerib leinasagedus
surma sirgeldatud raadiuses

kui võidukäigu määravad
algoritmilised täheseisud

kui alaväärsuse vikat on
jälle oma saagi leidnud

kui ka värssidest rajatud
linnutee iluni

võtab püsivalt mõistuse
nagu igiliikurist tivoli

kui ka muusade suudlus
on (vaid) trumpkaart

mängupõrgus
mis elatub lõbude laenudest

ja armastus polegi väljapääs
(mulle) pärandatud vaesusest

ka siis

kui ma ei talu enam äppide
närvilist üksindust

ja meemi-teraapiate infobaite

sisyphose sõltlaslikku skrollimist
ja tühjust kompenseerivaid laiike

oma põlvkonna lõputut
voogedastust

sisemist rahu viivitavat segadust

ka siis
kui usun, et valgus pole valuvaigisti
mis avaldub tunneli lõpus

ja aju pole muud
kui teadvuse filter

ja aeg alasäriga sähvatav klõps

et jumal saaks teha tumedaid pilte
perekonna albumi jaoks

ja käärinud ängist saab
uute pandeemiade patogeen

ja ärevus äratav
pühendumise tahte

et otsida edasi ...
kuigi filtrid on pigised

et otsida kedagi ...
mõnd inspireerivat inimest

õhtu.
 vahin sama molliga samu molle.
 miski ei vahetu, miski ei lähe.
 pale kaetud koorunud huulepulgaga.
 hüppa veel.
 ütle, kas sa armastad inimesi?
 ega sa ei pea, ega ma ei sunni.

tahan olla annelinna printsess
 tahan olla vaikus müra sees
 roosi oma hambusse
 osata kõigis maailmakeeltes
 seda kuradi armastust avaldada
 öelda head isu
 noh, söö
 söö mu keeleoskust
 pese need nõud ära
 ja söö lihtsalt lihtsalt lihtsalt

mu eesti, see on tartu.
 kivisilla varemest läbi ujumine
 ja läppunud akadeemiline õhk.
 eelmise sajandi igatsejad.

mu eesti, see on tartu-tallinna maantee.
 kükita grilli määrdunud coca-cola reklaamid
 ja ilus-rõve unistus pealinnast.
 kasutada ja minema visata.

mu eesti, see on peipsi sibul.
 nii kihiline ja nii võrgutav.
 hea suutäis ja silmavesi.

mu eesti, see on mulgimaa.
 unustatud sugulased ja volga tagaiste.
 istmekate.

mu eesti, see on elva.
 solgivesi ja mänd.
 metsaalune.

mu eesti, see on jõgeva.
 väljaveninud retuusid ja botikud.
 kartulivõtt ja kodukali.
 noor põsk vana põse vastu.

tuleb tõdeda, et majadel on korstnad
ja et käärid peakski natukenegi teravad olema
tuleb teha tulemusi, tuletisi, tulemisi
tuleb tulla kapist välja

tuleb manada näole ebalev-süütu pilk
ka pärast pahandusi
ühe jalaga üle teise tõmmata
ja öelda, et mina pole teinud
tuleb sipelda siplemissi

tuleb teha valemi järgi
nii nagu on olnud
või olemata jäänud

et ei küsitaks liialt küsimusi,
mil vastused on toored.

et vastataks
vastuseid, mis vastavad.

et puuduksid vastused,
neid ise mõelda saaks.
ma ise, ma ise oleks enesele.

et leiduks vastajaid.
vastajaid,
kes vastavad hinge seest.
ma enam ei küsiks.

et osataks vaikida.
vaikida, kui
sees pakatab vastustejanu.
ma vaikiks.

Andrea Laar (16)

Oled üks meie noorimaid autoreid – avaldasid esimesed luuletused Värskes Rõhus (nr 60) juba 14aastasena. Kuidas luuletamine sinuni jõudis?

Mäletan end seitsmeaastasena kirjutamas pikki jutukesti ja näidendeid järjekordsetesse Wordi dokumentidesse. Enamasti oli lookeste peategelane mõni Pipi Pikksuka sarnane tüdruk, kes igasugustesse sekeldustesse sattus. Ja peategelasel oli alati võimalikult keeruline nimi ning tegelasi oli üldse väga palju. Näidenditest mäletan näiteks laste kahekõne narivoodi korruste vahel. Ühel hetkel oli valdav osa perekonna arvuti mälust minu kirjutisi täis. Sealt tundus luuletuste kirjutamine asjade loomuliku kulgemisena. Alguses olid muidugi riimid, aga siis tuli mulle suureks üllatuseks, et saab kirjutada ka vabamas vormis.

Su luules on ühtaegu tajuda nii idealismi kui küünilisust, mis on põnev ja vastuoluline kombinatsioon. Kuidas sinu luuletused sünnivad? Mis sind inspireerib, kes on eeskujuks?

Tihti peale sünnivad nad sõnasabast, uitmõtetest ja ütlemistest kinni haarates. Endale meelepärased asjad on sündinud siis, kui kellegi või millegi peale vihane olen. Kui miski närib seest, tekib järsku meeletult palju sõnu ja on midagi öelda. Argipäev ja inimesed oma lihtsuses-keerulisuses annavad ka suure osa. Mulle tohutult meeldib inimesi vaadelda, kohvikutes jalgu kõlgutada, liinibussidega sõita ja ilmatumaid ringe Tartu peal jalutada – sealt tulebki inspiratsioon.

Mõni lugemissoovitus?

Loomingu Raamatukogus ilmunud Giedra Radvilavičiūtė „Täna öösel magan mina seina pool ja teisi jutte” on sisukas lugemine. Kirjanikul on palju öelda ja ta teeb seda väga tabavalt. Manab lugeja silme ette huvitavaid portreesid Leedu ja muu maailma inimestest. Tekstides on palju vaatenurki ja räägitud on justkui kõigest, mida elu endas hõlmab. Täpselt selline raamat, mida on kahju käest ära panna, tahaks kirjanikule öelda: „Räägi palun veel!”

Vootele Ruusmaa

kuivetonud nahkhiire lend
lõppes helerohelises
läbipaistvas vaasis
süütus kõlakojas
veenuse voolujoontes

kile kaeblik kriisk

elumahlad on aurustunud
kevad ja suvi ja sügis ja talv
on omasoodu krigisenud kui kaevukett

kile kaeblik kriisk

kilestunud keha rebeneb purjena auklikuks
krabiseb kui puuleht kolletunud sügise
marus

kile kaeblik kriisk

nurga taga vilguvad
täistuled, mis öösiti tungivad
vägivaldselt magamistuppa
kui nuhkivad konservatiivid

edasi-tagasi voorivad rasked rekad
 uluvad huntidena kurjakuulutavalt –
 elagu transiit, elagu transiit
 e-la-guuu-uuu-uuuu

ja RMK mõrvarlik metsamajandamine
on jätnud vaid lepavõsa ja kännud ja kõrged lumevaalud

ole kiidetud isetekkeline mets
mu maalapi peal, kes sa püüad
valvata mu und
1 hektaril
Roosna-Allikul

esivanemate kapp on varasemate põlvede
 ajarände retsepti raamat

uste avanemisel vallandub kleepuv lõhnade bukett

kadunud aegade hapukas hõng
 pahvatab nähtamatu pilvena õhku ringlema –

hommikust peale keevate köögiviljade udu
 praekartuli, sibula ja liha rasvane sudu
 sekka laudahais, mis imbunud puitu

võid ju pesta, üle värvida millega iganes
 kadunud aegade hapukas hõng
 on end ankurdanud jäädavalt kappi

kas nüüd ootame jaanipäeva, või kohe tuli otsa?

üksik kastan
 heidab lumele
 musta lubjaka
 varju

taamal
 huikab koorina
 mets, mets, mets
 talve udu kerkib
 eetrina

soojas sumisevad
 uimased kärbsed

kriiksuvad
 kolm
 ahjuust
 ja tühjad
 puukorvid
 ootavad
 ukse
 taga

sa
 sa pead
 sa pead nautima
 sa pead nautima iga
 sa pead nautima iga hetke
 sa pead nautima iga hetke oma
 sa pead nautima iga hetke oma elus
 sa pead nautima iga hetke oma elus kui
 sa pead nautima iga hetke oma elus kui viimast

vabatahtlikult
 lõpuni

Intervjuu

Aliis Aalmanniga

Liisa Mudist

Selleks et tuleviku- mõtteid vaigistada, hakkasin vaatama rohkem minevikku

Värske Raamatu sarja verivärskaim teos on Aliis Aalmanni debüüt-luulekogu „Verihaljas”. Sel puhul rääkis Liisa Mudist Aliisiga vaatlemisest ja kogemisest, pärimusest ja inspiratsioonist.

Kas mäletad, kuidas luulega tutvust tegid ja mis inspireeris sind ise luulet kirjutama?

Luulega tutvusin ammu. Mäletan, et esimene luuletus, mille kirjutasin, algas järgmiselt: „Elas kord üks siga, / kel oli mitu viga, / talle meeldis lammas, / kel puudus üks hammas ...” Olin siis vist kaheksa-aastane. Vanaema on helgelt meenutanud, et kui ma veel lugedagi ei osanud, võisin tundide viisi – endal raamat tagurpidi käes, st tekst pea alaspidi – jõllitada Puškini „Jevgeni Onegini”. Ju mind midagi nendes ridades võlus.

Pikka aega kirjutasin luulet lihtsalt selleks, et leida riimi, ja see ei pidanud isegi hea riim olema. Mulle lihtsalt meeldis sõnadega mängida. Hiljem tulid vabavärsilised katsetused ka. Tõsisemalt hakkasin luulega tegelema alles ülikooli esimesel aastal loovkirjutamise kursusel. Tunnen, et seal hakkas luuletaja minus avanema ja proovima ennast leida. Seal tuli ka esimene avalik esinemiskogemus: klassi ees lugeda enda luulet. Varem oli mu luuletusi kuulnud peamiselt ainult vanaema. Ma olen hingepõhjani tänulik, et ta on viitsinud kõik need aastad mu kirjutisi lugeda, kaasa mõelda ja innustada.

Luules liigud ringi eri kohtades ja vaatepunktides. Kuidas tajud oma luules iseennast? Mis suhe on sul kirjutades enda tunnete ja isikliku vaatevinkliga?

Paratamatult tajun ennast vaatlejana, aga sugugi mitte alati kogejana. Kogemused ei pruugi olla mu enda omad, aga ma ikkagi proovin kanda võõraid kingi ja kujutada ette, kuidas ja mis võiks olla. Või lisan oma kogemusele veel aspekte, mistõttu pole lõpptulemus enam päris see, mis alge. Igasugune luuletus on dialoog, ja dialoogi saab pidada ka iseendaga – sisemine hää ja hää, mida maailmale esitatakse. Suhe tunnete ja isikliku vaatevinkliga polegi kirjutades alati teadvustatud. Vahest kohtungi oma tunnete ja arvamustega alles tekstis ja leian tõe sealt, kus tunne või arvamus saab vormi, tähenduse, väljenduse.

Kuidas kirjeldaksid oma kirjutamisprotsessi ja kas sul on ettekujutus, millist emotsiooni soovid lugejas tekitada?

On kordi, kui hakkangi tundetuuma ümber sõnu ehitama. Aga on ka juhuseid, kui loen kellegi teise luulet, lühijuttu või romaani ja mingid sõnad või fraasid haagivad end nii külge, et pean haarama paberi ja pliiatsi ning kirjutama, muidu nad jäävadki kummitama.

Luuletuse viimistlemisel püüan võtta lugeja positsiooni, tajuda, kas tekst on arusaadav ja kas kujutlusse tekib selline pilt, nagu soovin. Valin vastavalt sõnu ja kujundeid, muist lisan juurde, muist kustutan ära. Vahepeal on viimistlemine päris valus tegevus, sest algne liha tuleb luudelt ära nokkida, alles jääb skelett – idee –, mida uuesti tervikuks kasvatada ja ehitada. Samas, kirjutamistuhinas olen silmitsi ainult iseendaga ja lugeja vajub tagaplaanile või haihtub üldse, sest üritan endas selgusele jõuda.

Rääkides nüüd sinu äsja ilmunud esimesest luulekogust „Verihaljas”, siis kust tuli pealkiri ja kuidas kujunes nii, et sinu lähtepunktiks sai müütiline väljenduskeel?

Üritasin seda isegi meenutada, et kust haakis mulle külge sõna „verihaljas”. Tean, et lugesin midagi ja see sõna vaatas mulle sealt vastu. Kirjutasin kohe üles ja tekkis ka äratundmine, et just see sõna peaks olema luulekogu pealkiri. Aasta oli siis 2019. Päris pikalt olid luulekogul hoopis teised pealkirjavariandid, mida ma pole päris kõrvale heitnud, nad ootavad oma aega, ehk sobituvad hoopis mõnesse luuletusse.

„Verihalja” luuletusi kirjutasin samal ajal magistritööga, milles uurisin rahvalaule – osalt just selle eesmärgiga, et neist inspiratsiooni saada. Uurisin naisega seotud värvainesid eesti rahvalauludes. Tegelikult olin enne endale tõsimeeli kinnitanud, et ei hakka kunagi rahvalaule uurima, sest ei tundnud ennast selles teemas üldse kindlalt. Rahvalaulude mõistmiseks on vaja teadmisi ajaloost, kultuurist, laulu tekkimise ühiskonnast ja kohast, lisaks

arusaama kujundi- ja laulukeelest. Teisalt tundsin, et kui ma lõputões rahvalauludes ei süvene, võib juhtuda, et ma ei puutugi nendega ülejäänud elu jooksul kokku.

Võib-olla võlub mind rahvalauludes sisemine soov leida juured, taastada sild tänapäeva ja mineviku vahel, proovida mõelda nii, nagu võisid mõelda vaaremad ja vaarisad. Mul ei kujunenud välja kindlat teemat, mille hulka kuuluvad laulud rohkem inspireerisid. Olin pigem korilane, noppisin siit-sealt sõnu, fraase, vahepeal jäi kummitama ka värss või kaks, mõjuda võis ka hoopis uurijate sõnastatud pealkiri, mitte laulud pealkirja all.

Luulekogu kokku pannes tahtsin, et luuletused kõlaksid kokku loodusega. Mulle meeldib looduses liikuda vaatlejana, avastajana. Isegi kui pole võimalust metsa või rabasse minna, saab ikkagi kasutada kujutlusvõimet ja mälestusi, et ehitada lugu ja kujundada stseen. Loodusest kirjutamine on üks viis loodust nelja seina vahel kogeda. Looduse kõrval otsisin „Verihaljast” suhestumist ka esivanematega, nende maailma ja maailmanägemusega. Üritasin ennast nende hulka paigutada. Selleks, et tulevikumõtteid vaigistada, hakkasin vaatama rohkem minevikku – kuhu on kuulunud need, kes elanud enne mind.

Millele mõtlesid sel ajal, kui „Verihalja” luuletusi kirjutasid?

Vastandasin mõneti küla ja linna, aga selle taga on peidus see, missugusena ennast esitlen seal, kus tunnen end kõige turvalisemalt, ja milline olen paljude silmapaaride jälgiva pilgu all. Küla on see, mis tundub kohati väikseks jäävat või pärssivat, sest võimalusi pole nii palju, aga samas linn ei võta kedagi vastu avasüli ja oliivipärgadega. Ja muidugi mõtisklesin rände üle: kuidas kolitakse mujale, ent sageli tuntakse, et juured kutsuvad tagasi. Tunnen juba praegu, et juured hoiavad mind kagunulgas kinni. Ma pole eriline reisija, pigem istun verandal, sünni kasvuhoonest korjatud tomateid, kuulan tuult ja linnulaulu ja matkajate juttu, mis maanteelt kostab. Ja nii ongi hea.

Kas nõustud väitega, et kõik on poliitiline? Kuidas suhtusid oma luulekogu poliitilisse tõlgendusse? Mul on pakkuda näiteks üks variant. Üks huvitavamaid luuletusi su luulekogus oli minu jaoks „Minu nimi on näkk“, sest see vastandub sinu teistele tekstidele, mis tunduvad enamasti ebaisiklikud; kus luule lugeja on justkui kehatu jälgija. Selle luuletuse puhul mõjutab mind just see, et üldiselt oma eesnime ei muudeta, see on miski, mis on inimesele antud ja millega ta peab kuidagi toime tulema. Ja ma ehk loen ise mõtteid sellesse luuletusse sisse, aga mul tekkis tunne, et sulle on ühiskondlikult antud mingisugune (näki)roll, mida sa pead kandma, aga kes sa tingimata ei ole.

Algul polnud see luuletus üldse nii sügavamõttelisena mõeldud – või äkki oli ka?

Mõte tuli sellest, et mu perekonnanimes on komponent „aal“, mis tähendab 'näkk' (seda kohtab tihti ristsõnadest). Tahaksin olla näkk: müütiline, müstiline ja põnev, aga tegelikult olen tavaline inimene, lihtsurelik. Eks sinna luuletusse sulandus sisse muudki, mida ma ehk ise ei oska enam lahti harutada. Tõlgendusvõimaluste paljus on tore – inimesed on erineva kogemustepagasi ja mõtlemisviisiga, päris ühtset lähenemist luuletusele ei saagi olla, ikka jäävad mingid varjundid erinema.

Ma ei tea, kas kõik on poliitiline, aga kõike saab poliitiliseks mõelda. Kindlasti pole luulekogu ühiskonnakriitikat päris vaba. Näiteks luuletus

*mind on meri söötanud, jõed jootnud
aardeid, laevu ja torme
laintel olen meheks saanud kodu ma ei igatse
ammugi ei nuta taga. tundmatus
on võluoam, vesi armastusest selgem
ütled, et olen koletis. ma olengi,
armas. kogun pärleid ja tuult
ja kajakate kisa. igas sadamas kellelegi kallim*

annab edasi süüdimatust ja varjatud hirmu ennast siduda. Seda teksti saab lugeda ka lihtsalt kui luuletust meremehe vaatepunktist, aga võib käsitleda ka kriitilisemalt.

Tegeled ühtlasi kunstiga. Sinu maalidel kujutatud inimesed tunduvad mulle olevat pigem universaalsed, sa (justkui?) ei kujuta mingit konkreetset isikut, kes seks tundub olevat pigem subjekti suhe tema keskkonnaga. Kuidas sinu ümbruskond ja eluviis su loomingu mõjutavad?

Keskkond on igal sammul oluline ja mõjutab. Mul on tihtipeale dilemma, kas peaksin rohkem inimeste seltsi pürgima või oleks mul vaja rohkem aega üksinda olemiseks – kumb mind edasi viiks?

Mu kodukoht Võru on olnud suureks inspiratsiooniks. Mulle meeldib ta vaikus, meeldib kõndida ta tühjadel või pooltühjadel tänavatel, tekib illusioon, justkui terve linn oleks minu päralt. Vaikus ja tühjus annavad ruumi ja õhku mõteteks. Saan olla avalikult üksik, kuuludes ikkagi millessegi suuremasse. Linnatänavatel üksikutamine on midagi muud kui metsas üksik olla. Mitte et Võru linn olekski kogu aeg tühi ja vaikne. Pigem põhjustab tühjuse ja vaikuse tunde see, et ma lähengi jalutuskäikudele üksinda ja kaon mõtetesse, haaran tihtipeale telefoni, et kirjutada märkmetesse mõttevälgatusi, ja pahandan endaga, sest põrnitsen jälle ekraani, kuigi jalutuskäigu eesmärk on vahelduseks vaadata kauge male, anda silmadele puhkust. Linnapilt on aastate jooksul ilusamaks muutunud: kergliiklusteed, korras pargid, Katariina allee. Mu lemmikrada on Koreli-äärne kergliiklustee, küll on seal parte, küll kallast mööda uitavaid kasse, olen näinud õhtupimeduses haigruid, kuulanud ööbikute laksutamist, imetlenud luiki. Mulle meeldib, et Võrus on nii oja – mida võiks nimetada ka jõeks – kui ka järv. Voolav vesi annab paigale teistsuguse hingamise. Ma ei suudaks elada kohas, mille läheduses pole veekogu.

Oled esinenud ka slämmidel ja teistel luuleüritustel. Kas sinu jaoks erinevad suuliselt esitatud ja paberilt lugemiseks mõeldud luule?

Erinevad. Paberil on vaja, et kirjaniku hääli pääseks lõõgile iseseisvalt. Lavale jõuab esineja ise koos oma tekstiga ja pole parata, et mõni inimene köidab tähelepanu rohkem kui teine; kui lisada veel ka lööv või mõjuv tekst,

siis ongi täistabamus. See, mis teksti efektseks muudab, on suhteline. Kord mõjub huumor, kord ilusad kujundid, kord hoopis esitus ja tekst jääbki tagaplaanile. Ma pole veel avastanud hea teksti ja esituse valemit. Slämm annabki võimaluse katsetada. Iga kord, kui lavale lähen, seisan silmitsi uue olukorraga: uus tekst, uus publik, eks esineja ise ka muutub ajas. Esinemine annab julgust ja slämm on hea võimalus tagasiside saamiseks, mõnikord on tagasiside positiivne ja upitab ego, teinekord on just vaja maa peale tagasi toomist, et iga tekst ei saagi olla kuld. Arvan, et slämm toob luule inimestele lähemale ja pole nii pingestatud kui iseseisvalt luule lugemine.

Slämmidel on minu jaoks alati huvitav kuulata igasuguseid erinevaid luuletajaid – isegi neid, kes otseselt ehk minu maitse ei ole, nende kuulamine tekitab ikka mingeid uusi mõtteid. Kas sinu jaoks on autoreid, kes kirjutavad sinust erinevalt, kuid kes sind inspireerivad? Kes sind üldse praegu luules inspireerib?

Jah, mind inspireerivad kõik slämmarid, aga inimloomus – või vähemalt minu loomus – on end pidevalt teistega võrrelda. Võrdlemine pole otseselt halb, ka sellest on võimalik inspiratsiooni leida. Ma vahepeal ikka mõtlen, mida mõtleb esineja X teistmoodi, et tema nali või kujund on huvitavam kui minu oma. Näiteks sinu luule on minu omast nii erinev. Mina ei oska olla Liisa Mudist, ma pole ka päris kindel, kas oskan üldse olla Aliis Aalman. Aga ma proovin!

Luules inspireerivad mind näiteks Kristel Rebane, Kristiina Ehin ja Triin Paja. Väga tihti sünnib idee hoopis ühest sõnast või fraasist, värsireast või lausest, kogemata kuulnud vestluskatkest. Konkreetsete nimede nimetamine jätab mõnes mõttes alatult varju kõik muud inspiratsiooniallikad.

Mind innustab seegi, kui lähedased inimesed minusse usuvad. See paneb mind tundma, et ju ma ikka teen midagi õigesti; kui nemad juba usuvad, siis peaksin ise ka uskuma. Mõnikord inspireerib ka see, kui leidub keegi, kes üldse ei usu, või keegi, kes suhtub ükskõikselt. Trots on suurepärane kannustaja.

Mida soovitaksid inimesele, kes on juba luuletusi kirjutanud, ent pole julgenud neid avaldada?

Eks alati on neid, kes sünnivad geenisteks, aga kõigile pole seda saatust antud. Tuleb proovida ning oma unistuste poole püüelda, sest kui ise ei püüdle, kes siis veel. Mina näiteks kirjutasin alguses sahtlisse, siis osalesin luulekonkurssidel. Paljud luuletused olid halvad, mõned on siiaaani halvad, teisi olen parandanud ja viimistlenud. Ja kuigi nüüd on piisavalt luuletusi, millega rahul olen, kirjutan aeg-ajalt ikka kärke. „Verihalgas” pole esimene luulekogu, mille ma kirjastada pakkusin, aga mul on hea meel, et esimesele ära öeldi, muidu poleks neid luuletusi, mis luulekogusse jõudsid. Ja kui kõik libedalt läheks, poleks mul ka nii palju kannustavat trotsi. Kui avaldamine tundub liiga hirmus, minge slämmile! Siis kuulevad luulet ainult need, kes on kohale ilmunud. Nii nagu igale asjale on ostja, nõnda on ka igale luuletusele lugeja. Looming inspireerib loomingut. Seega avaldama! Inspireerima! Julgema!

Sigrit Villido „Loojalind”

see autobaasi maja,
 kus lillepood ja juuksur.
 Ja see autobaasi putka,
 kus müüdi mullinätsu.
 Need külmad, siledad,
 lausa libedad kiviplaadid
 esindustrepil ja
 meeletu vaesus,
 mis lillepoes nelkidena
 otsa vaatab, on
 vali.
 Lage väli ja
 mutimullahunnikud
 on ka vaesed, kui
 meeletu kiirusega
 neist üle jooksen. Jooksuga
 üle tee, kus autod
 enam ei sõida.
 Ostan putkast auto-
 pildiga nätsu.

Tead küll

Leivalõhna palavuses
 magada ei saa.
 Sõormeis voogab paksu
 musta.

Ahju taga vanaema
 peegli mustjas raam,
 kellad valjemad kui kuskil mujal.

Tõstan üle uksepiida
 end. Pole pääsu.
 Paks must koorukene
 vanaema valge leiva peal
 peeglist vaatab vastu.

Sügava metsa nagu enda
veerel vaataks sisse.
Silmad harjuvad, astun sammu,
peatun, valjult kõhklen.
astun sammu ikka kõhklen
valjult astun sammu
muudkui kõhklen
Järsku komistan.

Nõtkel kaelal veeren
enda perved ürgmetsa rüppe.
Tüved jämedad ja
kõrgeid latvu ei näe ega näe.
Tunnen, kuidas sambla
sisse juukseid pidi leian tee.
Sinilille pungad
kasvavad mu vabastatud kehasse.

Maakividest aia ääres
samblases murus
sureb ja kasvab
ühel ajal.
Haralioksne.

Ei kannatand külma,
ütlevad nad.
Liig tuuline.

Ei kannatand välja,
arvan ma,

üksinda kasvada.

Lõpuks jääb vaid kirsikivi
tummine aroom:
tuuline, haralioksne,
tuumakas, maalähedane
ühel ajal.

Juurtest ülespoole
sihvakas-sirge,
sisimas aga piiranguteta;
võnklen ja vooklen sinavasse.
Tunnen, kuidas päike
mu nahal kuldama lööb.
Samas tumeda õena
iseenda tüve taga
iseendana seisan,
kuid erinevalt heledast minust
neelan valgust ega
peegelda midagi tagasi.
Ka minu oksad ja raod
sirutuvad sinavasse,
kus kokku põimudes
ajame pilvi
laiali või taga.

PÄEVIK

Inimesed on naljakad ¹

Elisa-Johanna Liiv

Triinu Kööba

Raamatupood Puänt avas ukseid 26. novembril 2016. aastal. Vajadus sellise pealkirjaga fail luua tekkis 2017. aasta jaanuaris, kui saime aru, et pidevalt tuleb ette naljakaid, kummastavaid ja toredaid olukordi, mida teineteisega jagada tahaksime. Teie ees on neist väike valik.

¹ Me ise ka.

2017

17. jaanuar,
hommik

Vana onu astub poodi sisse ja küsib esimese asjana: „Mis raamatupood see nüüd on? Mis kommipakk see laual on? Kas te sööte ise neid siin?”

31. jaanuar

Veidi külähullu olemisega vanem meesterahvas (*osutab Indrek Hirve luulekogule*): „Kui teil ainult kunstikirjandus on, siis mis see Hirv siin teeb?”
Elisa: „Meil ei ole ainult kunstikirjandus.”

Sama mees: „Sina olid see kunstiteadlane, jah?”

Elisa: „Ma olen seda õppinud jah.”

Mees: „Mul on siin mõned pildid, vaatame, kas sa tunned ära ...”

(Kuu alguses ilmus Eesti Päevalehes artikkel väikestest raamatupoodidest Eestis, kus muu seas oli ka mainitud, mida me ülikoolis õppisime.)

7. märts

Vanem naisterahvas (*kõnnib kiiresti riiulitest mööda ja jääb keset poodi seisma*): „Mis te siis veel pakute siin?”

Inimesi ikka käib?

Jah, ma mõtlesin, et siinsamas kohe veel üks raamatupood, et kas saate ikka hakkama.

Üritusi ka teete siin?

Koduleht on teil või midagi?”

Elisa: „Kodulehte veel ei ole, aga Facebookis oleme olemas.”

„Nojah, ma siis vaatan sealt.”

Ja lahkub ilma riiulitele tähelepanu pööramata.

20. juuni, hommik

Elisa ja Triinu koristavad taga väikest laoruumi-kest. Elisa läheb vaatama, et äkki on keegi vahepeal märkamatult poodi sisenenud. Kes otsib, see leiab. Ligi hiilib hilises keskeas meesterahvas.

Mees: „Ahaa ... eelmine kord oli siin üks tüdruk.”

Elisa: „Jah, mina olen poiss.”

Mees: „Ei, aga eelmine kord oli üks tüdruk siin.”

Elisa: „Ja kes mina siis olen?”

Mees: „Ei, eelmine kord oli üks tüdruk siin, kes pidi kaaluma, kas mu luulekogu siia müüki võtta.”

Elisa (*taibates, et tegu on rohkem kui ekstsentrilise luuletajahärraga, kes eelmisel korral Triinule luulet ette luges ja soovitas Rahva Raamatust oma kogu osta, et seda siis edasi müüa*): „Jah, me arutasime seda, aga ei ole huvitatud.”

Mees: „Ahah, aga ma saaksin teile kirjanikuhinnaga seda müüa. NELI eurot.”

Elisa: „Aitäh, aga me ei ole huvitatud.”

Mees: „Tahate, ma loen teile?”

Elisa: „Ei, ei soovi.”

Mees: „Teile ei meeldi luule, jah?”

Elisa: „Ei, ei meeldi jah.”

Mees: „Nojah siis, aga äkki ma ikka toon mõned ...”

Elisa: „Ei, me ei soovi.” (*Lõigates nii ära edasise arutuskäigu, mis võinuks venida piinarikkalt pikaks.*)

Mees väljub poest.

Triinu hoiab kogu selle aja end peidus, targasti teeb.

5. juuli

Tuleb naine poodi sisse, jääb laua juurde seisma. Lihtsalt seisab ja seisab ja siis ütleb: „Ma tahtsin seda tunda. Mu sõbrannal oli õigus.”

Me Elisaga jääme kohmetute nägudega teda vaatama ...

Siis lisab: „Siin on tõesti mõnus,” ja lahkub poest.

2 Ei, aitäh (ingl).

Tuleb üks naine uksest sisse, me ütleme talle rõõmsalt: „TERE,” ja tema ütleb: „No, thank you²,” ja lahkub.

24. juuli

Üks keskealine naisterahvas alustab juttu tavaliste küsimustega:

„Te olete raamatupood, jah? Kaua te siin olete juba olnud? Kust te raamatuid saate?” Ja nii edasi.

Kui olen kõikidele küsimustele vastanud, siis ta vaikib natuke ja seejärel küsib: „Aga kas te puuvillast pesu tahaksite omale? Head trussikud on.”

30. september

Vanem naisterahvas: „Tere! Ma tulin vaatama, mis teil siin on. Uus pood, jah?”

Elisa: „Kümme kuud oleme nüüd siin olnud.”

Naine: „Ega te plaate juhuslikult ei müü? Ma ei mõtle neid (*näitab vinüülide poole*), vaid neid väike-seid. Ma otsin ...” [*Nimi läks kaduma.*]

Elisa: „Ei, seda meil kahjuks ei ole. Meil ainult kolm erinevat on.” (*Näitab.*)

Naine: „No ma mõtlesin, et kui selline uus pood on, siis võiksid mõned üksikud olla.”

Elisa: „No mõned üksikud ongi.”

Naine: „No rohkem võiks ikka olla.”

6. oktoober

Vanem naisterahvas: „Kas SEE siin on pood???”

Triinu: „Jah, on küll.”

Naine: „Aaa ...”

Naine (*uuesti*): „Kuidas äriga läheb siis kah?”

(*Triinu ei jõua veel vastatagi, kui juba tulistab*): „Saan aru küll, ega siin hästi ei lähe.”

30. november

„Kas inimesed ostavad siit päriselt raaamatuid ka?”

2018

9. jaanuar

Vanem meesterahvas (*podisedes*): „Kas see on siin raamatupood?”

„Jah.”

„Kas ta ongi selline imelik vä?”

24. jaanuar

Siseneb meesterahvas:

„You had a book presentation about two months ago. I drank wine there but forgot to pay for it. I would like to pay now. It's a matter of principle, supporting a small shop.”³

30. aprill

„Ma teie rahakotis sobrama ei hakka, noh, aga PALJU TEIL SIIS KUU KÄIVE ON?”

7. juuni

(*Kolisime vahepeal Pärnu maanteelt Telliskivi Loomelinnakusse.*)

Siseneb üks ähmi täis veidike vanem naisterahvas. Ei ühtegi tere ega midagi, kohe hakkab vihaselt küsima, kus siin Telliskivis see trükikoda on. Triinu: „Kahjuks minu meelest seda siin enam ei ole.”

Naine: „Kuidas te üldse raamatupoodi peate, kui ei tea, kus trükikoda on. Kust teie raamatud siis üldse tulevad?” (*Käib närviliselt poes ringi.*)

„Kas teil wifi on?” (*Midagi ütleb veel, aga me ei saa aru.*)

Triinu ei jõua vastatagi, kui naine kuskile raamatute juurde puhiseb ja moka otsast vihaselt mõmiseb: „Mis asjad neeed veel on. Mis see on?” (*Jne ...*)

3 Teil oli siin umbes kaks kuud tagasi raamatuesitus. Ma jõin veini, aga unustasin maksta. Tahaksin nüüd ära maksta. See on põhimõtte küsimus, väikeseid poode tuleb toetada! (ingl)

Liigub keskmise laua juurde ja vaatab raamatut „Kliima: külmavõitu”, mille peale teeb põlastava HÕÕÕÕH ja viskab selle tagasi lauale. Podiseb veel midagi ja läheb vihaselt uksest välja. Muidugi ei ütle head aega ega midagi ...

23. juuli

Umbes 60ndates mees: „Siin oli enne kohvik.”

Triinu: „Minu teada pole siin olnud ...”

Mees: „A kust sa tead???” (*Kõnnib midagi enamat lausumata minema.*)

2. september

Siseneb paarike (25 ringis). Tüdruk suundub raamatuid vaatama ja tüüp küsib, uksest sammu kaugusel seisatades:

„See on raamatupood?”

Elisa: „Jah, tundub nii.”

„Raamatupood siis, jah? Mitte raamatukogu ega midagi muud?”

Elisa: „Jah, raamatupood.”

Tüüp (*astub sammukese edasi poodi*): „See on siis see raamatupood, kus kasutatud raamatuid müüakse?”

Elisa: „Ei ole, ehk teed poe peal väikse ringi.”

Teeb kiire ringi, tüdruk lahkub vahepeal. Tüübile ei anna ikka rahu.

„Ma siin üritan aru saada, et te müüte siis neid kunstipäraseid raamatuid?”

Elisa: „Meil on eestikeelne väärtkirjandus. Ilukirjandus, filosoofiline, akadeemiline, kunstikirjandus. Ingliskeelne ilukirjandus ja kunstikirjandus.” „Mis see oli, mis sa esimesena ütlesid. Väärtkirjandus? Mis see on?”

(*Elisa seletab.*)

„Ma siis lähen harin end.”

Läheb vaatab ühte raamatut (Juske) ja lahkub kiiresti.

26. september

Elisa naaseb tualetist ja koridoris tuleb vastu noormehe, kes ütleb, et just teda ta tagasi ootaski. Lisab veel, et üht-teist jäi juba akna tagant silma.

Vestlus võtab aga päris kummalise pöörde, kui juba poodi sisenetud.

Tüüp: „Kuulsin teist alles täna, kui mult küsiti, kas ma tean, mis Puänt on. Mis raamatuid te siis pakute siin või mis põhimõttel te valiku teete? Väikeses kohas paistavad ikka raamatud paremini välja.”

Jutu käigus on aru saada, et ta tuli midagi pakkuma.

Elisa: „Aga äkki siis vaata ringi, mis meil on, enne kui mina sulle rääkima hakkan?”

Tüüp: „Jah, mulle tuli meelde, et mul on ju ka raamat.” (Muidugi tuli alles nüüd meelde.)

Elisa: „Aga äkki siis vaata enne, mida me pakume. Oleks viisakas, enne kui oma asja pakud, et aru saada, kas sobiks.”

Tüüp: „Jah, mul on selline hästi pisike raamat. Kohe hästi pisike. Rahva Raamatule viisin müüki ja siis nad peitsid selle kuhugi ära, ja siis üks netipood müüs, aga nad ei täitnud kokkulepet, et sellele eraldi reklaami teha.”

Elisa on skeptiline. Tüüp otsib raamatu kotist välja.

Elisa: „Teeme siis nii, et sa vaata, mis meil on, ja mina vaatan su raamatut. Tundub ju aus?”

Tüüp: „Tundub väga aus.” (Aga ikka ei vaata midagi.)

Elisa vaatab raamatut (vihikut), mis talle ulatakse: „Lõpuni rahuldatud naised ehk Kolme stopi teooria”. Mõtleb veel, et okei, äkki on lihtsalt provotseeriv pealkiri. Ei ole. Ongi täiesti tuimalt kirjutatud vihik sellest, kuidas naisi rahuldada. Okei, lahe, ei.

Tüüp ei lepi eitava vastusega ja küsib, kas keegi teine on veel otsustaja (klassika). Ja kingib meile oma raamatu.

Elisa jätab siis raamatu Triinule tutvumiseks. Triinu viskab selle prügikasti.

8. detsember

Keskealine naisterahvas: „Ma ukse pealt ei vaadanud, mis raamatuid te siin pakute ... suvalisi vä?”

18. detsember

Siseneb naine ja trambib kohe leti juurde: „Mul on vaja prantsuse keele õpetajale kingitust.”

Ma küsin vastu: „Kas soovid, et see oleks siis kuidagi Prantsusmaaga seotud?”

„Nojah, midagi Prantsusmaast või prantsuse autorilt.”

Pakun talle üht TLÜ raamatut, mille peale turtatab: „Ehh, kas teil kõvade kaantega raamatut pole, kuidas ma pehmete kaantega kingin, see läheb ju kortsu.” Pööritab siis silmi ja ütleb, et vaatab ise edasi.

Suunan ta eestikeelse ilukirjanduse juurde: äkki leiab sealt midagi toredat. Pakun välja ka Veronika Kivisilla raamatu – see võiks kingituseks päris ilus olla –, mille peale naine jälle nähvab: „Tegu on MEESTERAHVAGA!!!”

Olen veidi segaduses ja mõtlen endamisi, milline see prantsuse keelt õpetav mees peaks siis olema ... Või mis selle naise peas üldse toimub. Ta vaatab mind pilguga, mis ütleb, et ma ei saa ikka mitte millestki aru ja olen talle pigem tülik. Jätan ta rahule ega ürita rohkem abi pakkuda.

Natukese aja pärast on ta valiku teinud, tuleb maksma ja küsib, kas meil kinkekotti ehk ka on. Vastan, et meil on enda paberikott, kuhu sisse saab selle panna. Näitan talle.

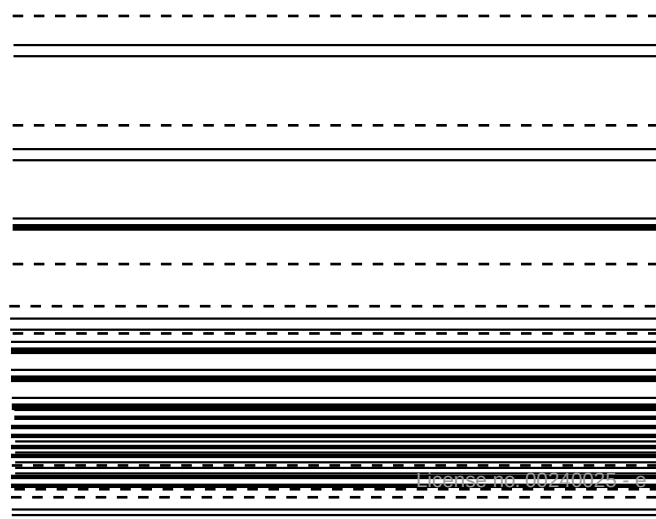
Naine vaatab taas põlastava pilguga: „Sinna kotti ma seda vist ei paneks, raamat ei mahu selle sissegi ju.”

Ütlen, et mahub väga ilusti, mille peale ta krahmab mul käest paberikoti ja hakkab raamatut sinna sisse suruma, ise ei voldi kotti lahtigi, ja juba käratab uuesti: „See ei mahu ju! Ei, ma ikka ei taha SEDA!”

Lõpuks maksab raamatu eest ja lahkub.

30. detsember

Vanem meesterahvas sammub poodi sisse, vaatab mulle silma ja tuleb hooga leti poole. Viimasel hetkel keerab end 90 kraadi (kui juba mõtlesin, et ta kõnnib letile otsa). Siis teeb veel paar äkilist pööret, vaatab mulle otsa, nagu tahaks midagi öelda, aga ikkagi ei ütle ja tormab välja.

2019_____

4. jaanuar

Vanem naisterahvas: „Tere! Mul oleks tarvis miskit ühele 14aastasele poisile, kes Eestis ei ela.”

Võtan suuna lasteraamatute juurde ja mõtlen, mis võiks sellisele sobida.

Naine: „Teda ei huvita mitte miski, talle ei meeldi ükski asi ja ta arvab, et Eesti on kõige igavam koht üldse. Ma ei tea, mis sellisele osta ... tegelikult ta eesti keelt põhimõtteliselt ei räägigi, kuigi ta ema on eestlane.”

...

„Aga kas teil midagi kihvti on sellisele?”

5. jaanuar

Vanem mees: „Tere! Ma siin uues osas pole käinud, kas siin on plaadipoodi ka?”

Triinu: „Ei, siin osas plaadipoodi pole, kõrval poetänaval on üks.”

Mees: „Jajah, seda ma tean. Aga mul oleks vaja Adele'i plaati.”

Triinu: „Tundub, et te peate siis Viru keskusesse minema, seal kindlasti on.”

Mees: „No ma siis võiks juba saja euro eest Londonisse ka sõita ja sealt selle osta.”

Triinu: „Aga Viru keskus pole üldse kaugel, sinna saab täitsa tasuta.”

Mees: *(Podiseb midagi nina alla.)*

Mees: „Aga kas teil fotoalbumeid on?”

Triinu: „Ei ole.”

Mees: „Siis ei ole mul siin küll midagi teha!” ja lahkub.

23. aprill

Siseneb naisterahvas ja ütleb, et nägi akna peal raamatut „Handmaid’s Tale” ja sooviks seda lähemalt vaadata. Ise maru õhinas.

Küsib, kas ma olen ka sarja näinud ja kas see raamat on täpselt sarja järgi kirjutatud.

Naeru varjates vastan, et ikka vastupidi. Raamatu järgi on sari tehtud.

„Aaa, issand! Ma mõtlesin, et vastupidi tehakse.”

8. mai

Reibas keskealine naine tuleb kahtlustava näoga poodi sisse: „Oeh, ma olen vist jälle valel ajal vales kohas! Kas siin ei toimugi praegu raamatuesitlust?”

Mõtlen, et pood on ju täitsa tühi, vist ei toimu tõesti ... aga ütlen viisakalt: „Tõesti, meil siin praegu raamatuesitlust ei ole.”

„Kas see on ikka Rahva Raamat?”

„Ei, see siin on raamatupood Puänt.”

„Aga kus see Rahva Raamat on?”

Seletan siis ära, kus see asub: peab minema nii ja nii ja siis jõuab kohale.

„No selge, aitäh teile.” Naine tõttab poest välja, kui küsib veel kiirelt: „Olete te ikka täitsa kindel, et see siin Rahva Raamat ei ole, jah?”

31. mai

Naine tuleb kustutuskummiga leti juurde: „Do you have another one? A new one?”

Elisa: „I’m afraid it’s the last one.”

Naine: „People have touched this one ...”

Elisa: „Yes, so have you.”

Naine: „But I don’t have dirty hands ...”⁴

4 „Kas teil on veel mõni? Uus?” – „See on kahjuks viimane.” – „Seda on inimesed katsunud.” – „Jah, teie katsusite ka.” – „Aga minu käed pole räpased ...” (ingl)

15. juuni,
hommik

Esimene klient poes: „Mis nende kääridega teha saab?”

Elisa: „Tavaliselt kääridega lõigatakse.”

Naine: „Ahaa, et ongi lõikamiseks.”

Naine: „Aga miks nad nende pliiatsitega koos siin on?”

õhtu

Naine tuleb leti äärde semiootikaõpiku ja Jungi raamatuga.

Elisa: „See semiootikaõpik on väga hea.”

Naine: „Kasutasite seda õppetöös?”

Elisa: „Jaa ... loengutega koos kasutasin, tuli minu jaoks sobival ajal välja, sain A, nii et midagi seal siis ikka on.”

Naine: „Te tundute jah selline tubli.”

Naine jätkab: „Aga samas, teil on tätoveeringud igal pool kätel, nii et olete ikka paha tüdruk.”

13. juuli

Kaks vanemas eas prouat tulevad poodi. Räägivad omavahel.

„Vaata, mis raamatud siin siis on kah.”

„Mulle tundub, et siin on sellised, mis tekitavad minus allergiat. Hirmus. Lähme siit parem minema.”

„Oii, äkki sa nakatad mind ka. Lähme ära jah.”

26. juuli

Vanem paar vaatab raamatuid.

Mees naisele: „Arvutiga on nii, et kukub esimeselt korruselt alla ja kõik pilbasteks. Informatsioon kõik kadunud. Raamatu võid seitsmendalt korruselt ka alla visata, midagi ei juhtu.”

8. detsember

Pealt kuulnud vestluskatke: „Siin ei pea mingist jamast läbi sorteerima.”

9. detsember

„Teil ikka kaardiga saab maksta? Ma pole ammu nii head valikut näinud!”

12. detsember

Eellugu. Ühel päeval andis meie sõber Ave Elisale teada, et kui ta mees Tõnu tuleb poodi ja tahab talle miskit kingituseks osta, siis see võiks olla „The Book of Symbols”. Olgu öeldud, et Triinu ei teadnud sellest vestlusest midagi.

Hommikul tuleb Ave ämm koos Ave tütre Itiga poodi ning nad teatavad, et Tõnu saatis neid kingitust otsima ja et Avele peaks siit poest kindlasti midagi meeldima. Triinu võtab Elisaga kiiresti ühendust lootuses, et talle on salajast infot poetatud. Tuli välja, et oligi, ja ämm saab rõõmsalt õige raamatu endaga kaasa viia.

Saabub õhtu ning juhuslikult astub samal päeval Puänti sisse ka Ave ise, kaasas Iti. Kuna Itiga juba hommikul kohtusime, siis ta teab, mis värk on. Näitab näpuga Triinu peale ja pugistab naerda. Hea, et ta veel rääkida ei oska, muidu oleks saladus ilmselgelt paljastatud.

Ave aga vaatab natuke mõtliku ja mureliku näoga ringi ning küsib, kas meil enam raamatut „The Book of Symbols” polegi. Triinu peab ette manama kõige usutavama *poker face*’i ja teatama, et kahjuks on see tõesti otsa saanud ja praegu ei oska öelda ka, millal juurde tellime. Selle peale Ave kirub, et oleks ikka pidanud kohe reageerima, mitte ootama ja mõtlema.

Jajah :)

18. detsember

Siseneb meesterahvas: „Tere, tere, jah, ma olen siin esimest korda. Mõtlesin, et vaatan, mis siin siis on. Raamatud, jah, jah, kas teil laulikuid ka on? Ei ole jah. Aga siin on igasugu asju, jah, jah. Kas te teate, kas pükse on? Odavaid, aga head peavad olema. Nii palju asju on, et mina ei taha enda aega raisata, nii palju asju on, jah.”

Elisa: „Raamatupoest te pükse ei leia.”

Mees: „Aga kas te teate, kas kuskil siin on? Nii palju asju on, jah, et mina ei taha oma aega raisata, jah, nii palju asju. Odavad peavad olema, ja head, odavad ja head. Aga kas teil keeleõpikuid on?”

Elisa: „Meil on ilukirjandust.” (*Oli aru saada, et pole mõtet hakata pikemalt seletama.*)

Mees: „Ilukirjandus, jah, see on ajaraiskamine. Ma tahan praktilisi asju, jah, ei saa siin aega raisata, ikka praktilisi asju.”

Elisa (*suutmata vastu panna*): „Ja kuidas teil empaatiavõimega on?”

Mees: „See on mul hea, loomupärane omadus, ma olen tugev isiksus, jah, see on mul kaasa sündinud, jah. Ma ise olen laulja, ma olen väga tugev isiksus. Ma olen nii tugev isiksus, et ma laulan mitmes keeles. Hiina keeles, jaapani keeles, saksa ja itaalia muidugi, aga peab olema tugev isiksus, et laulda hiina keeles, jah. Te kuulete, kui võimas hääl mul on, laulan hiina keeles. Ott Lepland on minu kõrval poisike. Ma olen tugev isiksus. Jah, head aega siis.”

2020

1. veebruar

Siseneb vanem meesterahvas: „Kas siin mingit lastepoodi ka on, kus värviraamatuid müüakse?”

Elisa: „Ei ole vist ...”

Mees: „Vaeseks on jäänud see linn, pean Viljandisse tagasi minema.”

Lahkub.

9. juuni

Kell 17.50 (10 minutit enne sulgemist) paneb Elisa koridoripoolset ust lukku, et tualetti joosta. Joostes läheneb püsiklient Aet: „Vabandust! Kas te panete kinni?”

Elisa: „Ma lasen su poodi sisse ja käin ise tualetis ära.”

Elisa jõuab tagasi.

Aet: „Vahepeal ei käinud rohkem kedagi, aga teil on mingi loom siin kuskil.”

Elisa hakkab naerma ja teeb „looma” häält.

Aet: „Jah, just!”

Elisa: *(näitab kraanikausi all olevat kassi pilti)*: „See on mingi torude kiuks, mida vahepeal polnud, aga nüüd on tagasi tulnud!”

28. juuni

Tuleb naine koos sõbraga ja helistab kellelegi: „Kuule, kes see prantsuse filosoof on, kellest sa kogu aeg räägid ja keda tsiteerid? Mis sa ütlesid, FORKOO? Kes see on? Ahh, parem saada sõnumiga.”

Räägib sõbrale, et inimene telefonis ütles, et seda autorit poest küll kindlasti ei saa ja poes maksaks see niikuinii liiga palju. Kindlasti peab raamatukokku minema.

Tuleb leti juurde ja näitab telefoni: „Tere, mul üks selline ebakultuurne küsimus: kas teil on

sellist autorit nagu see siin? Michel Foucault?” Näitan talle neli teost ette ja ta valib neist ühe välja. Räägib veel poes olevale sõbrale, et need naabrid on tal sellised, et kogu aeg on Foucault ees ja taga ja nad võib-olla üldse ei räägi temaga enam, kui ta Foucault'ga ei tutvunud. Ostab raamatu, 15 € (polegi niiiii kallis, kui telefonis hoiatati).

21. november

Naisterahvas kerib poe ukse ees telefoni, vaatab logo ukse kohal mitu korda, kerib edasi ja siis pöördub: „Tere ... kas teie juurest saab Apollost tellitud raamatuid kätte?”

Elisa (komm maski all põses, ei saa rääkida) raputab vaikselt pead.

Sama päeva õhtul heliseb telefon:

„Tere, ma tahaks teile ühte raamatut müüki pakkuda, aga ma tahan seda näitama tulla, et millal ma võiksin tulla, kui on keegi kohal, kes saaks kohe otsustada selliste asjade üle?”

Elisa: „Aga mis raamat see selline on?”

Naine vastu: „Ilukirjandus, ma ei taha siin telefonis seda seletama hakata, sellepärast ma tahaksingi kohapeale tulla. Ma ei hakka midagi peale suruma.”

Elisa: „Aga kelle kirjutatud see raamat on?”

Naine: „Elukutselise kirjaniku kirjutatud.”

Elisa: „Kas sellel kirjanikul nimi ka on? Meil oleks mingit taustainfot ikkagi enne vaja.”

Naine *(teeb sellised hääli, nagu ei teaks või ei tahaks öelda)*: „Teate, ma olen praegu sellises kohas, kus ma ei saa rääkida, kas ma võin teile viie minuti pärast tagasi helistada?”

No vaatame ... Praeguseini pole veel helistanud. Tekib küsimus, mida sa häbened, kui isegi kirjaniku nime ei taha öelda?

19. detsember

Perekond kõnnib koridoris meie uksest mööda.

Laps: „Lähme vaatame siia.”

Ema: „See on raamatupood, te ju ei loe.”

Maris Pedaja

Kuuelureform

Unes võtsin rauatablettide asemel kogemata
testosteroonüledoosi
ja kasvasin pikad krässus rinnakarvad,
millega oli hea peletada pealetükkivaid mehi
sõna otseses mõttes.

Otsin seitsme euro eest üliõpilase kuupileti,
ISICustasin ära
ja sõitsin Tartu linnaliiniga Kuule.

Kuu taristu on veel hõre:
nr 5 peatub Kosmose peatuses,
kuid kino eikusil.

Sellegipoolest on taristu areng Kuul olnud viimastel
kümne aastal hämmastav.

Kuueluminister on kuuelureformiga jaganud
lapikese kuud
kõigile Kuule saadetud eluheidikutele, luuseritele ja
luuletajatele,
kes on jagunenud kuukondadesse.

Kuust-madalast kasvatavad nad järelpõlvi Kuurdus ja
Kuurjamäel,
meelelahutuseks „Kuumes otsib naist”
ja „Nädalalõpp kanal Kuuega”.

Kalendris peetakse ajajärge maade kaupa
ja noortel Kuu neidudel algab teismeeas
maapuhastus.

Kuul areneb hüppeliselt majandus.

Kuu kraatreisse on paisutatud järved
ja kuupind lõhatud kuuvarade kaevandamiseks,
mis tagab tõhusa tulu ja turvatunde
suur- ja väikeettevõtjates.

Kuuletoojad hangeldavad luksuskaupadega:
enim lähevad peale
küpsed Polka kuusikad
ja Kuustrichti auke täis juustukera,
mida saab pealekauba kasutada veel
kuukaardina.

Sport on kuulaste meelisajaviide.
Nõrgema gravitatsiooni tõttu on kõik kuuilmarekordid
kõrgemad kui maailmarekordid.

Kõrgushüpped keelati pärast seda,
kui teivashüppe kuuilmameister
lendas kurval kombel kuuilmaruumi,
kuid kuulitõuge ja kuuesaja meetri jooks
on endiselt au sees.

Kuulaste lemmiksport
on kuudlemine.

Ka kuuelanike koorekiht on kosunud:
kirjanikud viljelevad kuugilist realismi,
kunstnikud kuulivad lõuendeile vaid parimat kubismi
..ja viisipidajad leelotavad laulupeol „Kuu ja ilm”
kuurjaliisiliku ingliahäälega
isakuust,
hingavad ühes
ning kutsuvad seda: kosmopolitanism.

Sugugi mitte kõik pole Kuu pinnal nõnda roosiline.
Mõnel pool tuleb ette niivõrd raskeid kuuvärinaid,
et apostlid kuulutavad Kuugle'i keskkonnas
kuuilma lõppu,
tõmbavad end viimse maatõusu koidul kuuni täis
ja pistavad nahka viimsed varud kuupähklivõid.

Kuid kuuilmalõppu ei kusagil.
Ainult võlad ja kuumaks
laostanud nad kuutasa.

Veel külvavad muret immigratsioonikvoodid,
sest üha enam saadetakse Maa elanikke Kuule ümber
asuma.

Maalt nad siis langetatud päi tulevad,
vaesed asüülitaotlejad,
ja kuunduvad
kõigi võimaluste Kuul.

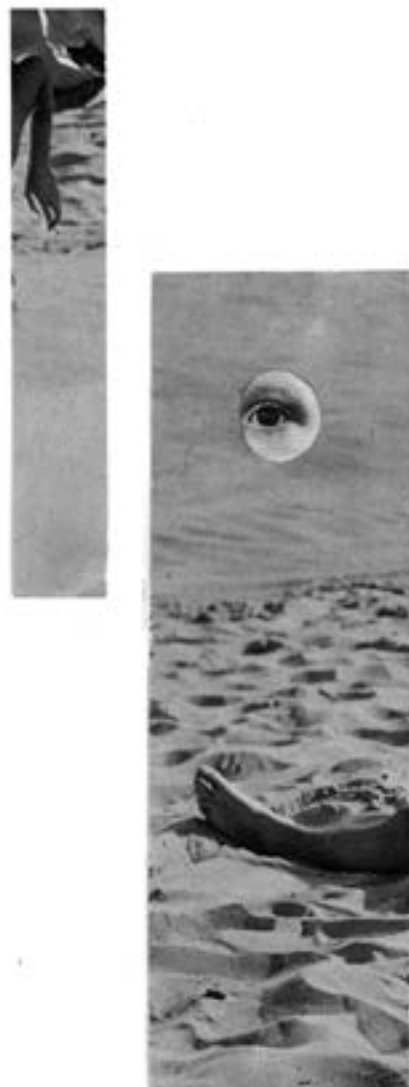
Õnneks aitab neil puhkudel Kuukohus.
Kuna kuuelanikud on kuuilmavaatelt solidaarsed
kummunistid,
saab iga raha maha joonud joodik uue kuulapi
ning iga uustulnuk halli passi,
mis jääb neile kuueks kuuks (kuukeeli maaks),
Q-residentsuse
ja kirsiks tordil sotsiaalministrilt
kuueluks ette valmistava
Betti Alveri „Kuulajale”.

VÄLGATUS

Anna Linda Tomp

Hea tõlke võimalikkusest

Virginie Despentes
„Vernon Subutex 1”, „Vernon Subutex 2”
Tõlkinud Maria Esko
Varrak, 2019; 2020

1 Vt <https://kultuur.err.ee/1016674/mudlumi-lugemissoovitus-tolkija-haal-annab-julgust-ja-joudu-et-hea-kirjandus-on-olemas>.

2 Vt <https://tolkijad.ee/artiklid/noorte-tolkijate-koolitamine-vahearuanne>.

Tunamullu esines Mudlum Vikerraadio kuulajate ees¹ soovitusel lugeda Tolkija Häält. Vastuseks küsimusele, mida lugeja sellest kogemusest saab, vastas kirjanik tolkija tööpõldu kokku võtvalt:

„[Lugeja] saab julgust ja jõudu, et hea kirjandus on olemas, et raamatud on midagi väärt, et pühendumus ning parimate tulemuste taotlemine ei sõltu majanduslikust kasust, et just tolkijad on sageli need, kes otsivad võimalusi ja kirjastajaid väärt kirjanduse ilmutamiseks, et nende nähtamatud hääled kujundavad meie keelt, kultuuri ning olemust rohkem, kui me suudame endale ettegi kujutada. Ja isegi kui me ei jaks lugeda läbi kõiki neid häid raamatuid, on ometi julgustav teada, et nad on olemas. Siinsamas. Siruta ainult käsi.”

Tõepoolest. Ehkki Eesti turg on imetilluke, siis võta ainult raamat ja loe. Igal aastal ilmub lugematul (!) hulgal väärt raamatuid, seehulgas ka tohutult tõlkekirjandust. Eesti on tõsiseltvõetav kultuuripartner anglo-, franko- jt hiiglastele, ning pakub samas ohtralt lugemise rõõmu ka eestikeelsele lugejaskonnale, kes õigupoolest moodustab üsnagi eksklusiivse klubi. Eesti tõlkekirjanduse hea kvaliteedi üle võib uhkust tunda. Aga mis on see, mis neid vapraid tolkijaid, kelle suure töö tulemusena selline tase on saavutatud, tekstis köidab ja

kätt juba järgmise teose poole sirutama paneb? Üks selliseid elemente võiks olla – ilmselt etteaimatavalt – õnnestunud tõlkeni jõudmine.

Alustavale tolkijale valmistab siirast elevust ja hasarti kohtumine suurepäraselt ümber pandud teosega, ning veelgi enam, kui see pärineb teise noore vahendaja sulest. Selline kohtumine annab lootust hea tõlke võimalikkusest. Tunnustatud tolkijate raskekahurvägi tekitab aukartust ning üdini nauditavat teost kohates adub noor tolkija, kui pikk on teekond, mis tegelikult viib ühe hea tõlkeni. Milline on meisterlik ümberpanija? Kuidas on ta jõudnud oma teadmiste ja vilumuseni? Need on küsimused, mis panevad algaja mõtlema ning õige pea ka üle mõtlema. Kuidas sellist taset saavutada? Kas see on üldse võimalik? Kuidas peaks algaja selle arenguprotsessi läbi tegema? Kas lugeja peal katsetades?

Noore tolkija sulest ilmunud tugev teos annab aga tunnistust sellest, et oskuslikuks tõlkimiseks ei pea ilmtingimata ootama vana profi paguneid – juba tõlketee algus võib olla tugev. Julgustavaid tegijaid, keda debütant saab eeskujuks võtta ja kellega suhestuda, õnneks leidub, suuresti tänu Eesti Kirjanike Liidu tolkijate sektsioonile, kes teeb tolkijate järelkasvu kindlustamiseks² väsimatult tööd. Sektsiooni pingutuste tulemusena on hoo sisse saanud nii mõnigi noor tolkija, nende seas ka Maria Esko, kelle töö Virginie Despentes'i

3 Triloogia kolmas osa ilmub 2021. aastal.

4 Vt <https://kultuur.err.ee/1014906/autahvel-lemmikraamatud-2019>.

5 Siim Nestor. „Vernon Subutexti imelised ja igavapoolsed seiklused” – Eesti Ekspress, 22.04.2020.

Subutexti-triloogia (edaspidi VS1, VS2)³ kallal ei ole jäänud lugejaskonna ega üldsuse seas õnneks tähelepanuta. Nii leidis juba esimene osa tee ERRi 2019. aasta lemmikraamatute hulka⁴ ning laitmatut tõlget kiitis Siim Nestor Areeniski, ehkki raamat ise talle meeltnööda ei olnud.⁵

Vernon Subutexti triloogia esimesed kaks jagu tõlkinud Maria Esko demonstreerib suurepäraselt võimet anda edasi tõlkimatut kultuuri ja prantsuskeelset slängi tekstis, mis nõuab ohtralt „loomingulist ropendamist”⁶, pistes nii rinda teosega, mille eestindamine võiks komistuskive pakkuda kogenud tõlkijalegi. Esko töötab põhjalikult iga sõna kallal, unustamata seejuures teose terviklikku õhustikku. Tõlkija on tabanud registri, mis annab edasi prantsuse tänavakultuuri ja argikeele tahke, toomata samas liialt sisse eestikeelset slängi, mis ei saaks ega võikski kõlada prantslase suust.

Esko peab läbivalt silmas tegelaste sotsiaal-majanduslikku tausta, vanust ja iseloomu. Kuidas räägib kibestunud keskealine mees õllelauas? Aga kahekümnnendates eluaastates naine? Esko on neile küsimustele mõelnud ja leidnud ka lahendused. Tõlkeprotsessis läbivalt esile tulnud küsimus, millele Esko mullu oktoobris toimunud Vaba Akadeemia tõlkeseminaril ka tähelepanu osutas⁷, on naistest rääkimine. Kui autor lööb lauale kõikse kirjumad mõisted, mis

moel või teisel naisinimest tähistavad – *meuf*, *nana*, *poulette*, *gonzesse*, *bonne femme*, *fouffe*, *madame*, *folle*, *poufiasse*, *bombe*, *grognasse*, *femelle*, *zouze*, *mégère* jt – seejuures pole ükski neist otsetõlge naise kohta –, siis sünonüümisõnastikus tuhni-des vaatab sõnale „naine” sünonüümi otsides vastu üsna trööstitu vaatepilt. Ehkki emakeele kirevus ei piirdu mõistagi sõnaraamatuga, leiab sealt⁸ peaaegjalikult iganenud või kummalisi sõnu („põllekandja”, „voodiloomake”, „tulehark”, „naisetükk”, „lehtsaba”, muidugi ka „proua”, „mamma”, „tädi” jt), mis ei aita tõlkijat palju edasi, ning nii peabki murele lahenduse leidma ise. Ega eelnev prantsuskeelne loetelugi täielikult Larousse’i sõnaraamatusse jõudnud ole, ent on siiski võimalik, et süüdi on eesti tänavakeelsete vastete vähesus, eristudes nii prantsuse keelest, mis paistab silma ülimalt mitmekihilise slängikultuuriga.

Ehkki eraldiseisvalt ei tohiks valdav osa neist mõistetest tõlkijal halle ajurakke paigast nihutada (*poulette*/tibu, *madame*/proua, *bombe*/pomm, *femelle*/emane), siis selles raamatus nii lihtsasti läbi ei saa. Ning taas on põhjust tõlkija kiitmiseks – Maria Esko ei aeta nais-tegelased mitte ainult konteksti, vaid ta ka ei unusta hetkekski, kes neist räägib või mida nad ise ütlevad-mõtlevad. Ilmselt nii mõnegi prantsuse keelest tõlkija ahastusse viinud *meuf* võiks konnotatsiooni poolest olla „tšikk” või „piff” – elik

9 *Meuf* – slängisõna naise ja tüdrukuga kohta. Ei ole ilmtõlgingimata halvustav, ent kõnekeelne kahtlemata. Moodustub sõnas *femme* („naine”) silpide ümbertõstmisest (levinud viis prantsuskeelse slängi moodustamiseks) ning kirjalpilt on kujunenud häälduse järgi.

kõnekeelne, mitte ilmtõlgingimata halvustav väljend naise kohta. Ent niimoodi räägib eesti keeles peaaegjalikult üks demograafiline grupp – noored. *Meuf*⁹ seevastu on kanda kinnitanud eri põlvkondade frankofoonide sõnavaras.

„Charles armastab hulle ja kole-daid naisi. Ta on alati vastupidist väitnud. Ta noogutab kaasa, kui sõbrad räägivad mõnest normaalsemast **eidest** nagu mingist erilisest aardest, mida kätel kanda, Charles on korduvalt väitnud, et unistab väikesest kabadast linnukesest, kes kunagi kära ei teeks ja nõusid ei loobiks, aga see on lihtsalt niisugune jogajutt, mida tema tüüpi sellid omavahel ajavad: kui tal oli võimalust endale mõistlik **naine** võtta, jäi ta Véro juurde, ja iga **naine**, kellega ta tiiba ripsutab, on paras peletis. Kõik maitsed on loomuses kinni. Korralikud **naised** on Charles’i jaoks igavad.” (VS2, lk 18)

„Aga ta pole selline timmitud **mimm**, kes värvib küüned punaseks, mukib ennast ära ja otsib endale päevad läbi Zarast sobivaid kulinaid või mässab juustega, et saaks ennast hästi naiselikuks pidada.” (VS2, lk 268)

Paksu kirjaga on tähistatud kohad, kus prantsuse keeles on kasutatud sõna *meuf*. Tänu tõlkija tööle võib ainuüksi nendest

märksõnadest aimata, millise inimese mõtted need olla võiksid. Autor teeb seda loomulikult ja intuiitiivselt, ent tõlkija peab sammu pidama, et sama muljet edasi anda: silme ette peaks joonistuma värvi-kas, sõnakasutusega juba kaugele kumav pilt. Ning see ei kehti üksnes tõlkimatut tõlkides. Eestikeelses Subutextis on paeluvalt olemas emotsioonid, mida tekst ka originaalkeeles edasi annab. Raamatu peatükid on jutustatud eri tegelaste perspektiivist, mis võimaldab näha maailma ning ühiskondlikke muresid väga erisuguste silmapaaride kaudu. Nii argipildikesed kui ka põhjalikud eneseanalüüsid kerkivad elavalt esile ning annavad aimu jutustajate minapildist: valus lahkumine, sõltuvused, elu hammasrataste vahele jäämine, armukadedus, luhtunud karjäär, klassiviha, kättemaksuhimu.

Ehkki tegelaste isiklikud mured on küllaltki tihedasti seotud Prantsusmaa probleemidega¹⁰, tuleb ka tõlkes esile nende universaalsus, jäämata võõraks ei eestlasele ega prantslasele.

Ka hea nali on suurepäraselt edasi antud. Tekstile jumet andev kõnekeel ajab teinekord pisarateni naerule just tänu suurepärasele kontekstistajule ja täpsele sõnatunnetusele. Sõnad „maakas” või „sitalint” ei oleks kaugeltki nii efektsed, kui need poleks ümbritsetud hoolega valitud kaadervärgist. Samuti kumab tekstist mõnusat

6 Vt <https://vikerraadio.err.ee/999031/loetud-ja-kirjutatud-virginie-despentes-vernon-subutext1>.

7 Vt <https://www.facebook.com/vabaakadeemia/posts/1794604727357910>.

8 Vt <http://www.eki.ee/dict/sys/>.

10 Nt sotsialismis pettunud keskealine mees ei ole tegelaskujuna küll eestlasele täielikult arusaamatu nähtus, kuid ajalooliselt tugevate ametiühingutega Prantsusmaal kannab selline karakter endas konkreetseid ühiskondlikke hoiakuid, mida Eesti lugeja ei ole ilmselt kohanud.

11 Triinu Tamm. „Kuidas elab Eesti kirjandustõlkija aastal 2020?“ – Sirp, 31.01.2020.

prantslastele omast absurdi ja eneseirooniast. Imaam, „kes *djel-laba* all Nike tosse kannab“ (VS2, lk 146), või vanamees, kes „tunneb, kuidas kuumus läbi püksiriide kintsu kinni hakkab“ (VS2, lk 40), peegeldavad autori oskust märgata pisimatki, kuid tabavat detaili ning tõlkija oskust seda vähemalt sama muhedaalt kõlama panna. Naastes ka loomingulise ropendamise juurde, tuleb kindlasti märkida, et raskusi ei tekita mitte ainult pealtnäha ületamatu *meuf*, vaid teisedki levinud väljendid. *À la con* – sidesõnana kasutust leidev väljend on justkui tõlkimatu – pimesi „lollakaks“ või „kuradimaks“ tõlkimine võiks pakkuda leevendust, ent see poleks siiski ideaalne vaste. Esko on selle küsimuse lahendanud aga igati sujuvalt, hetkekski konteksti unustamata:

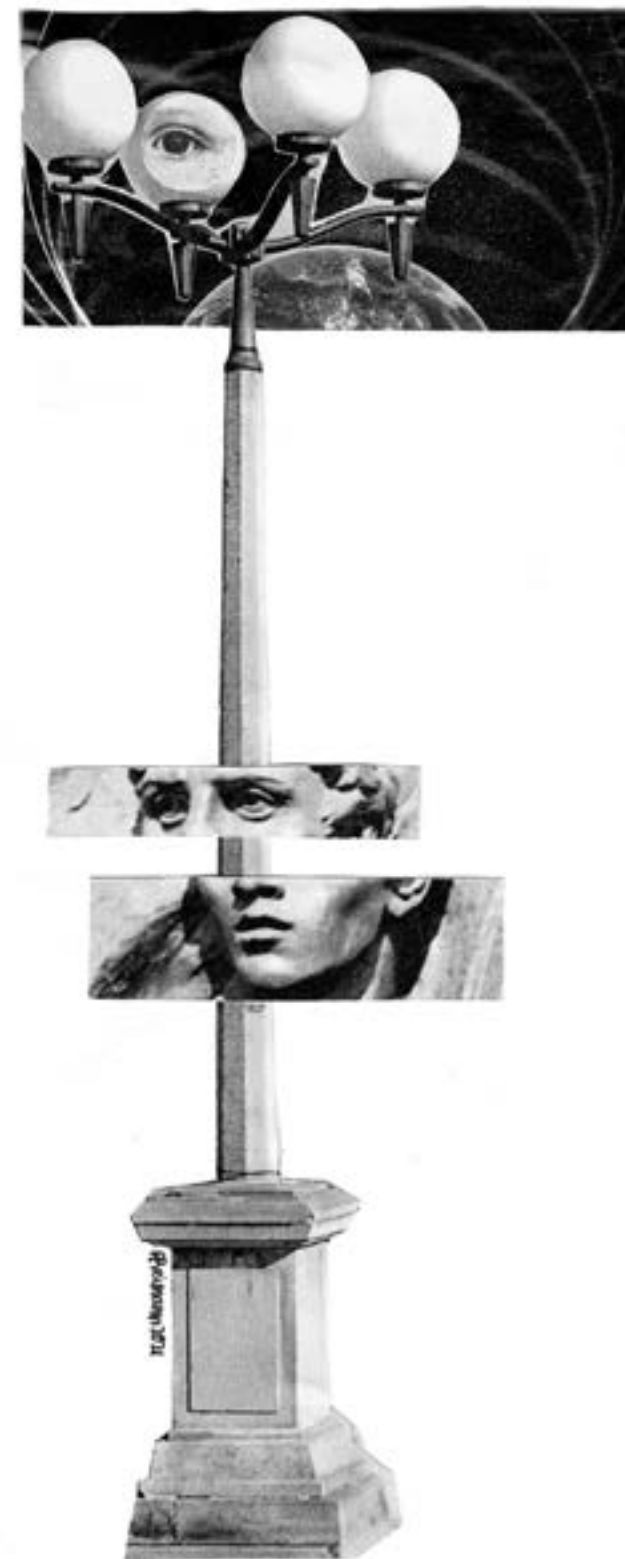
„Alex Bleach oli igavene kretiin, ülbe ja ülitundlik, tüüpiline **persse kukkunud** poeet.“ (VS1, lk 91)

„Ma ei tea, kust sul nihuke **lollakas** teooria tuleb, aga vähemalt on see originaalne ...“ (VS2, lk 28)

Originaalis on mõlemas kasutusel *à la con*, ent valitud eestikeelsed vastused ei ole omavahel ka sünonüümid mitte. Nendele detailidele tähelepanu juhtimine võib tunduda juuksekarva lõhkiajamisena, kuid just pisiasjadest moodustub lugemiskogemus. Olles lugenud triloogia läbi originaalkeeles ning võrrelnud seda

kahe esimese osa eestindusega, võib näha, kuidas tõlkija enesekindlus on ajapikku kasvanud. Kui „Vernon Subutexi“ esimestes peatükkides on tõlkija üsna käre ja ropu tekstiga vastamisi seistes veidike ettevaatlik, siis aegamisi kasvab tema julgus katsetada ning ka lausestus on lehekülgede edenedes üha ladusam.

Kiidusõnu tõlkijale jaguks veelgi, ning tähelepanuta ei saa jätta ka toimetaja Leena Tomasbergi panust (ehkki tõlkija ja toimetaja koostöö jääb lugejale lõpuni saladuseks). Olgu Subutexi eestindamisel tehtud töö noorele tõlkijale kinnituseks, et suurepäraselt ümber pandud teose eelduseks ei ole sugugi mitte terve elutee jagu ilmunud tõlkeid. Need mõtted ei ole mitte ajendatud soovist vastandada noort tõlkijat, kel käsil esimesed teosed, aastatepikkuse töö eest tunnustet tõlkijaga kui ühildamatuid, eri maailmade esindajaid. Kogemusest hoolimata peab ju (ka tulevane) tõlkija olema voolitud õigest puust. Kannatlik, uudishimulik, loominguline kirjan- dus- ja keelefanatt, kes on parasjagu imelik ja jäärpäine, et üldse ühel heal päeval võtta kätte ja leida, et just tõlkimine on see, „mis on talle olemuslikult vajalik“¹¹, isegi täiskohaga töö kõrvalt. Olgu need mõtted meeldetuletuseks, et aukartusest müütiliste mõõtmetega tõlkijate ees tasub julgelt kaugemale vaadata ja ennatliku pabistamise asemel keskenduda sellele, mis tegelikult oluline: tõlkimisele.

VENE VIHIK

vene keelest Eda Ahi

Täname luuletuste vahendamise ja luuleseletamise eest Mihhail Truninit.

Denis Larionov

MEDEA FOR EXAMPLE

Mis toimub sinu kehaga *nüüd* küsis ta vajutades pidemele mille küljes oli esinduspoe allahindluselt ostetud Gipfel Professional Line'i žiletitera riivamata kudedes peituvaid sooni seal kus juba enne seda oli arm paakunud nagu lõpuni läbi lõikamata sündmuste-võrgustik või lühifilmina lahti rulluv päev

Aga *nüüd* jättes reljeefse jälje mis helkis külmast Kolchisest lõigatud viletsatest tükkidest kokku pandud euroaknal, kuid mida ei märgatud plaanilise dispanseerimise ajal keset reedeste barbarite marraskil kederluid mille järgi sai eksimatult määratleda tahet

Noh, aga *nüüd* kuumavas eilses mis paiskas meid võrguniidi-perioodi ühiskondlike suhete arengus mis aina tikkisid litsentseeritud versioonis ette nähtud närvilisi komistusi liigutuste üleküllust sõna-valingut teisigi vigu, samuti logaritmiliste unelmate pilve mis tungib niiskelt frondilt peale sõuab välja ootamatust suunast

WHY NOT MERMERUS

<i>paakunud</i>	estakaadi
<i>arm?</i>	all
<i>reljeefne</i>	pea-
<i>jälg?</i>	fuses
sedasi	metroo
tõmbub pingule	lähedal
uppuva südame	jalutuskäigu
sitke	kau-
lihas	
ühtaegu	gusel
LG	kõigest
nutitelefone	sealhulgas kahtlusest
<i>mitte segada</i>	
režiimiga	tema kitsas
tardub	taskus on
klombina	zoloft
libedas	relium
kõris	fenibut
või	100 € ta mõtteis
tolmuna	
tasulises	
parklas	

ALMOST JASON

raudtellingud needivad kokku õhu, nende kondimaastik on jahtunud ja luuvalust vaevatud juuni värvi filtriga kärbitud siis kui ootasime külmi öid mis kummutaksid esmaspäeva hargnevate väljendite teisipäevaks kangelasnarratiivide neljapäevaks aneemiliste ridade vooks millest mälu pole siiani puhas:

nad liiguvad silmnähtavalt edasi tahavad nii väga teha koostööd maailmaga kus head poisid on surnud võlg struktureeritud hemoglobiin madal mõtleb *mees* Nissan Qashqai maasturi kokkusrututud keres mis murrab valgusvõrke nii et teravad seemned või hiline veebruarilumi paiskuvad silmaga tabamatus raadiuses laiali ajamata ühtegi juurt külmunud maapinda

Asun teele jaamast, mis kogenud eimiskina
mu riietele nõrgus: ma ei vaja teie abi,
ei-ei, pigem vastupidi.

Kohe viiakse see maailm ära.

Rong sõidab üle silla
mööda kuulsast kaotsimineukupaigast.

Siin, siin ja siin olen vabade osakesteta mina, mittemina,
nappide varude toel kiratseb taju
ja igatseb haihtuda.

Põleda viimaks ära.

Reisija number üheksa täiskäigul avamerre.
Miinus kaksikümmend vertikaalis: kas pitsitab? Kipitab?
Kas tuleks venitada? Kangestuda?

Tuul tõmbab üdini läbi alternatiivideta
ööst – keevat kohvi sulle
võrkkestale. Milliseks vereloomeeringiks
muutud sa homme?

Aborigeenid lähenevad paadile,
mille meri liivaletile tagastas.
Paadis magab eurooplane, hinnasilt tekiks peal.
Miks tagastate? Meri: leidsin soodsama.

Direktorite nõukogu koosolek.
Juba kolmas kord sel aastal, EBITDA lonkab.
CEO istub õlgedest lennukisse
ja lendab läbirääkimistele.

Naaseb: kontaktivõimetud tüübid. Tuleb pingutada püksirihma.
Meenutagem, mida õpetas meile *oral tradition*.
Ranna all on asfalt. Basalt. Kaljude kihistused.
Seda pidagem meeles.

slasher ja ahinsa
kulli-kirja heitsid
sära-paatina saab
küllap nõnda meistki

isanda portree
mündilt vaatab otsa
kord kui uhke kotkas
nüüd ent hädine

lebab liiva sees:
vaarikas mis satub
pihku narakale

tihti meid ei leita
küll märkab keegi meid ka
meist saab asja talle

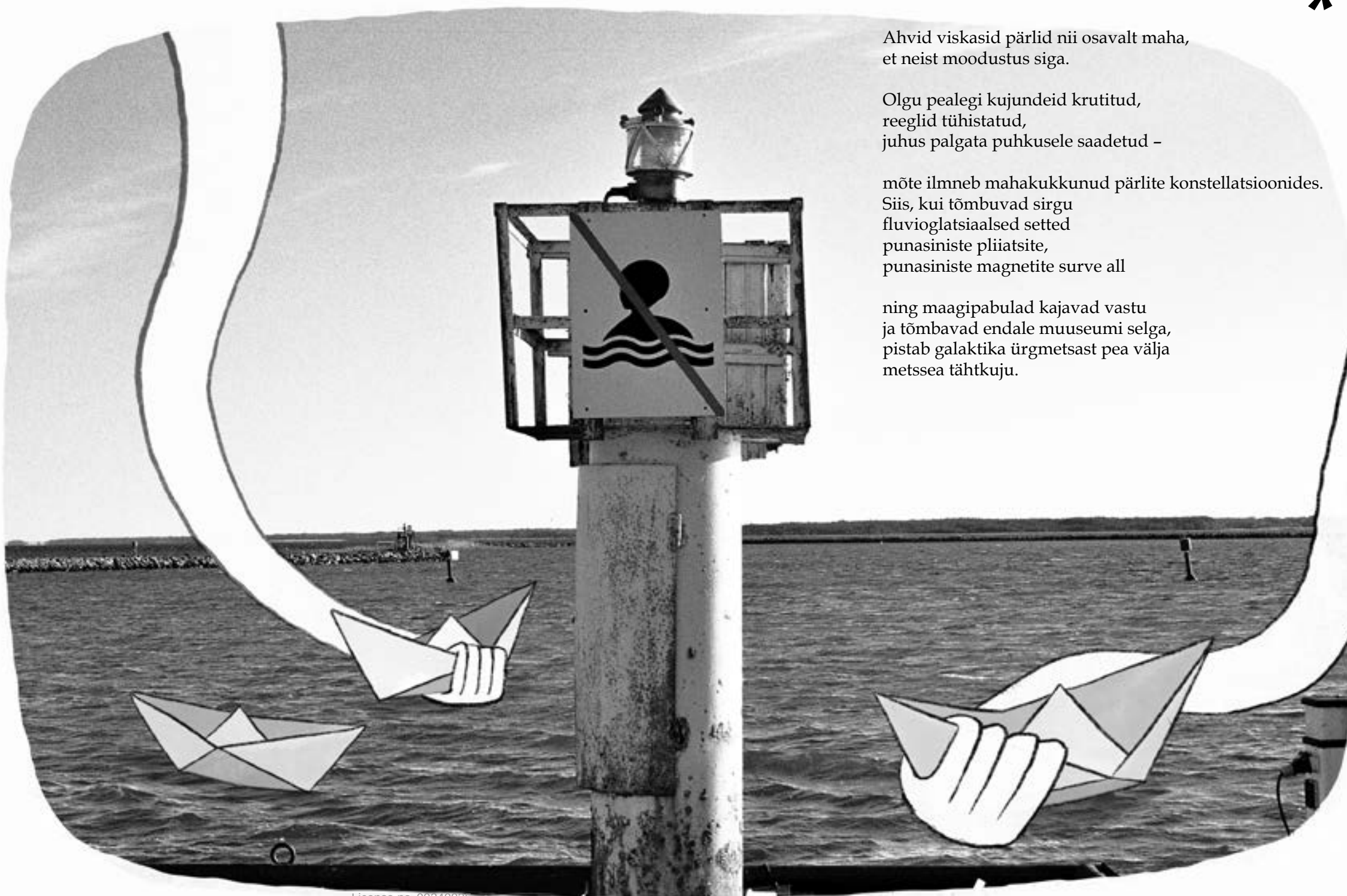

Ahvid viskasid pärlid nii osavalt maha,
et neist moodustus siga.

Olgu pealegi kujundeid krutitud,
reeglid tühistatud,
juhus palgata puhkusele saadetud –

mõte ilmneb mahakukkunud pärlite konstellatsioonides.
Siis, kui tõmbuvad sirgu
fluvioglatsiaalsed setted
punasiniste pliiatsite,
punasiniste magnetite surve all

ning maagipabulad kajavad vastu
ja tõmbavad endale muuseumi selga,
pistab galaktika ürgmetsast pea välja
metssea tähtkuju.

armas hippolytos, nägin
korintost, mis on merede jagada,
kus acheron varjul on surnute suus,
jõudsin elisesse ja jätsin tainaroni seljataha
sattusin mere äärde, kuhu langes ikaros
helge aasta apogeēs

armas theramenes, too naine läks mööda
üleni oksüdeerunud vase karva
ta korjas linde, mu poole pöördus
ja kordas: tuli viib ära kõik –
metsa ja metsas küttimise, seemne ja une,
päikesetõusu, mis läbi kaljude lõikab,
ja tema iivelduse ja janu

vaata, hippolytos, kuidas liigub
me poole see naine ja diskotuled
valgustavad teda, pungad värisevad
harali okstel ja tungivad
mäenõlvadena läbi mere äärde sirutuvate
tehasepiirkondade pragudest

ja kõik, millest tuul läbi voolab,
pöördub meie poole, theramenes,
muhkliku olemasoluga,
teda ümbritsevad tolmed
ja me akna taga rippuv öö
mis laskub varsti me tasandile ja ütleb:
see, kes on surnud, ei karda armastust

ei karda see, kes on lõpetanud tegevuse,
kelle deposiidid ja hoiused põlesid maha
ja kes vastutab siiakogutute eest,
nende laevade ja naljakate paatide eest,
väina kõrguse eest, mis lahutab
meid meist, selle eest, et just nüüdsama
põles me maailm maha ja uuesti
teda ei tule

ma kohtasin teda vana sadama kandis
üsna neeme lähedal,
kus kaks väiksemat sorti jõge koos
libeda hallendava
taeva all majaakendes
lõkendavad minu verest,
mis koosneb haribo karudest,
seebi-
mullidest, aga peamiselt
vahtra-
siirupist – seda villitakse
suure järvistu piirkonnas,
viski vahtra-
siirupiga või sellest tehtud küpsetised,
magus tee kose juurde
mööda pinnase-
pragusid: me pidime
kohtuma seal
aga kohtusime pärast
kui pilvisse sulas ära
jaanuari tinaraskus,
et ta mulle ütleks, kuis tahab
tulla tagasi meie armastuse
kambreisse, meie aja
kose juurde, kus mustas
mantlis lendas ta üle
moskva vitraažide
ja meie, surematud,
saime klubi ees turvadelt peksa

Alla Gorbunova

piibelehed lõhnavad nagu siis, kui käisime neid tädi Ljusjaga metsas korjamas ja saime riielda et need on ju punases raamatus ja meie veel katkume öösel maapeldikus lendavad sääsed lambipirmi tuhmi valguse poole, naaberkruntide suits mootorrattamüriin maanteel ja öise äikese aimdus vana duširuum, kus emaga äikese ajal end pesemas käisime, on ammu lukus lapsepõlves meeldis mulle vaadata ema rindu: need tundusid nii toredad ja hea meel oli näha neid kas või möödaminnes vannitoas eile nägin poegadega pardiema, kelle sabas ujus pisikene tige peni, keda paljaks põetud peaga omanik armastab nii nagu ainukest lihast poega.

täna pesime poega kausis, mäletan: nii pesti ka mind tabureti peale pandi kauss, selle alla teine mina kallutasin pead ja kopsikuga valati vett pärast seoti minu märgadele juustele rätt ja kord nägin ma seda rätti kandes ennast peeglist ja olin häämingus nagu Narkissos, tundusin endale nii jube kaunis

et ei saanud silmigi ära, nii ilus pole ma enam kunagi olnud veel mäletan: poisid sõidutasid mind äikese ajal mootorrattaga ja ükskord lasi Jura mul ise sõita ja lõi taga risti ette kui täiskäigul mööda maanteed ajama panin pärast sõitis Jura end surnuks, nägin maanteel ta mootorratta romu mõistsin siis: poiss võib ennast surnuks sõita või hukkuda kaktuses, aga tüdrukuid ootab tihti ees vägistamine „anna end mulle, enne kui keegi sind veel ära vägistanud pole,“ rääkis mulle mu esimene armastus, kui olin kolmteist siis kui olin neliteist, üritasidki viis maffiavenda mind vägistada: nõnda me kasvasime – just nagu ohakas tuul rebis pesunööridelt ühes pulkadega pesu mida polnud äikese ajaks ära korjatud, vesi täitis rennid, ajas üle tünniääre tünnid õitsesid, kattes magus kollane tolm, me rebisime kärsaklastel päid otsast ja nende kehadeest voolas välja valget mäda moodi vedelikku ja vana vastuvõtja kaudu kuulsin, kuidas midagi räägiti raadios Majak ning taevas kees – just nagu muna keetes, ta pragunes ja pinnale imbus natuke valget kõikjal oli seda paradiisivahtu tundus, nagu oleks jumala vanaema pesnud pesu pulbriga puhtaks ja siis valanud kõik põõsasse ära otse mulla peale

LASKUB ÖÖ

laskub öö
tulvil hirme
tulvil lõhnasid

öösel ütleb vanamutt mulle:
„nonoh, anna süüa, keeda üks supike mulle”
aga mul pole kohta, kus talle öösel suppi keeta

armukesega veedetud öö
öö, mis on unelmaid täis
öö, mis on täis migreeni

kui öösel äratab karje

tundmatu öine linn, ja ei tea, mida edasi teha

öine telefonikõne
öösel pooleli jäänud kirjatükk

öö on langev lift
öö on inimeste muutumine putukateks
öö on veider kummitustest kubisev hotell

Peterburi raske, tüütu sügisöö,
ma heidan end Fontanka vette

mööda pikki tühje koridore uitamise
öö laskub

müstilise teenistuse
öö laskub

armastatud venna seltsis veedetud otsatu naudingu
öö laskub
selle eest saab meile osaks lõpmatu needus

boheemlaslike pidude
öö laskub

laskub öö
mil inimesed oma vooditest kaovad

laskub öö
teisel planeedil

laskub öö
sama valge kui päev ja taevas on kuldsed kujud

lapsepõlvesõbrannad seisavad aia ääres, nad on tulnud mind kaasa kutsuma
et minna koos olematusse, mida öö endas peidab

laskub öö
mil asjade seest paistab valgus ja kõikidest keeltest saab aru

laskub öö

*Mina olingi varesepoeg, mina õppisin lendama.
Emme, kunagi olid sa päris, sa olid ka varesepoeg.
Jegor*

ma olin varesepoeg
õppisin lendama
kord istusin mahasaetud õunapuul
kord pekslesin aia ääres
mu kohal kraaksus ema
valmis nokkima silmad peast igauhel
kes julgeb mulle liiga teha

ma olin orav
keksisin mööda kaske
pärast kargasin tamme otsa
ronisin alla
ja varjusin padrikusse

ma olin siga
kellelt nülitati nahk
tulin lihuniku juurest
koerad vedasid mu naha minema
jätsid tee peale vedelema
pärast korjati see roobiga üles
ja põletati ahjus ära
nii põleski minu nahk

ma olin siil
ja mets laulis mulle laule
nagu väikelapsele ema
ma elasin siilikohas
ent läksin maailma rändama
läksin üle maantee
ja mind korjasid sealt üles poisikesed

ma olin hiir
väike ja metsik
tulin majja paremat põlve otsima
tuhnisin prügikastis
mu nina tõmbus kirtsu
eeterlike õlide lõhna peale
mida perenaine kõikjale valas

iga päev näen ma endas
kord varesepoega, kord oravat, kord hiirt
tunnen ära, meenutan –
ma olen kõik see ikka veel
kas tunned mind ära, poja?
selline olin ma
angelus
siis kui olin veel päris

AED

kohtume aias, kus elavad vaimud
hämaral varahommikul
seal, kus sirelipõõsastes seisavad peeglid
ja sinu peegelpilt naeratab sulle kõigepealt
ja sina naerata kohusetundlikult vastu
kohtume aias, kus kassipoeg mängib
püüab kumalast
ainsal olemasoleval tuikaval silmapilgul
kohtume viljapuuaia, mis libiseb
verandaakendest mööda
kus jalutavad kaunites kergetes rõivastes inimesed
kohtume aias, kus leidub laiali pillutud labürindifragmente
kus taevasse tõuseb suur sinine Maa
ja topeltkuu all tuhande tiivaga putukas
muutub rattaks
aias, kus eile oli nii, nagu on homme
ja homme on nii, nagu oli eile
kus surnud tukuvad lamamistoolides, silmitsedes
üle tähistaeva heidetud sillavikerkaart
kohtume aias, kus linnud punuvad pesi
katkistel robotikeredel
kus tööstustornide varemeis kasvab ristikhein
kohtume aias ...

esimene kord ja viimane kord
ei mahu mälusse ära

näen vihma esimest korda
näen udu esimest korda
seni ma ju ei teadnud, mis asi see on

nii ei öelda
nii ei mäletata

esimest korda ronisin aias rändrahnu otsa
hingasin sisse lõkkelõhna
nägin, kui sakiliselt lõikab õhku väike lind

ma ei mäleta, millal ma viimati
avasin lapsepõlve lemmikraamatu

lugesin seda palju, väga palju kordi
ja jätsin siis järele
ja raamat seisis veel kaua mu riiulil

nüüd seda enam pole
kas viimane kord oligi ära?

kui ma viimast korda toitsin rinnaga poega
ei teadnud ta, et see on viimane kord, ent mina teadsin

hirmutav teadmine:
teada esimest ja viimast

alfat ja oomegat
kas sina tead seda

mõned elavad
nagu oleks iga kord päriselt viimane
aga minu jaoks on ses palju ängi ja valu

nii ma siis elan
nagu viimane kord ei olekski viimane
kõigest üks teiste seas
nagu alati võiks tulla veel üks kord

nagu see kord oleks igavene
tuleks tagasi kohe, kui kutsun
ja seepärast võib temasse suhtuda kergelt

mitte hoida jõuga kinni
lasta tal minna
isegi kui ma tean, et see pole nii
et see ei tulegi tagasi

suhtuda kergelt
nagu igaviku reamehesse
nagu sellesse, millel pole algust ega lõppu

minu vihm
minu udu
minu lõke
minu väike lind

minu reaigavikud

niikuinii
ei jätku hingetõmbeid

Alla Gorbunova

(35)

Kuidas sünnivad teie luuletused?

Tavaliselt käib see nii, et korraga tekib (tavaliselt iseenesest, aga vahel üritan seda jahimehe kombel püüda) sihtmärk, täpne, punkt-tipealne noot, punktiks kokku surutud tervik, puhas loominguline võimalus, teatav tihendus, mulle adresseeritud kutse. Võib koguni öelda, et ma „näen“ seda sihtmärki, toda intensiivsust. Kuigi ehk on nägemisest täpsem metafoor siiski lõhna eristamine. Tõepoolest, mõtet ei pruugi kanda mitte ainult sõna ega kujund, vaid – palju ürgsemal viisil – ka lõhn. Ja loomeprotsessis on minu meelest midagi sellist, mis meenutab lõhna järgi saagi väljanuhkimist.

Keda ja mida te loete?

Peamiselt luulet ja filosoofiat. Aga üldiselt loen harva. Rohkem meeldib mulle lihtsalt asju vaadelda või ammutada teadmisi iseenda sisemusest.

Minu lemmikluuletajate hulka kuulub endise Leningradi *underground*'i ja omakirjastusliku ehk samizdatkirjanduse klassik Sergei Stratanovski, kes on ikka veel täies loomejõus. Nende seas on ka mu lähedane sõber Dmitri Grigorjev, kelle luuletused on juba kaua olnud minu maailma lahutamatu osa, ja Nina Stavrogina, samuti hea sõber, imeline luuletaja ning tõlkija. Võiksin veel palju nimesid nimetada. Muide, hindan kõrgelt ka suurepärase eesti luuletaja Jaan Kaplinski vene keeles kirjutatud luuletusi.

Mis praegu vene luules ja kirjanduses laiemalt toimub?

Vene luules on praegu täiesti imelisi poete, kusjuures väga erinevaid, ja ka luule ise areneb samal ajal õige mitmes suunas. On väga uuenduslikku luulet, mis eksperimenteerib keelega, ent samal ajal kirjutatakse vene keeles endiselt väga tugevat luulet suhteliselt traditsioonilises vormis. Viimasel ajal on kaalukas roll poliitilisel ja feministlikul luulel.

Mis küsimust te ise endale kõige sagedamini esitate (nii elus kui ka kirjanduses)?

Eelistan asjadega otse dialoogi astuda. Nad saavad ju ka ise endast jutustada. Tavaliselt küsin neilt: kes sa oled? Siis räägivad nad endast või näitavad midagi vastuseks. Mõnikord pöördun küsimustega ka oma siseilma poole, kuid nendel küsimustel pole tavaliselt sõnalist vormi, vaid pigem on nende endasse pöördumiste puhul tegu küsimusest laetud tihendustega. Ka neile tulevad vastused, millel pole tavaliselt sõnalist vormi, aga mis lubavad end ajuti sõnastada. Sõnadesse rüütatuna võivad neist muu hulgas saada luuletused.

hää! möödunud elust
 äratas mind liig pikast
 suveõhtu uinakust
 aga kui olin kalmistut pidi
 mööda põigelnud
 tõukeratastel turistidest
 siis teisel pool ei oodanud mind keegi
 hää! möödunud elust
 läks tagasi möödunud ellu
 ja mina istusin võõra haa veerele
 jalga puhkama

kas mäletad
 kuidas ükskord unustasid
 et olen võõras
 kaugelt maalt
 ja rääkisid minuga
 omaenese keeles
 (ja mina sain aru igast sõnast)
 kuni sa vabandasid
 sest sulle meenus
 et olin võõras
 kaugelt maalt

ood tartule

olen jälle
 kõik see mis ükskord varem
 albiinopart emajõel
 päike paneelmaja aknas
 tudeng kõrtsis
 kohv papptopsis
 poeet elu vaagkaasil
 vihm anne kanalis
 kõik see mis ükskord varem
 olen jälle

varastan minuteid ja sekundeid
 tänaselt
 võtan nad endaga
 homsesse
 ehk kuluvad marjaks ära
 kui aeg saab otsa
 aga lahkuda veel ei raatsi

ma pole kunagi näinud
 et keegi hoiaks sigaretti
 sõrmede vahel
 nii õrnalt
 ütlesin ma
 sa kissitasid silmi
 justkui ei suudaks otsustada
 kas see oli solvang
 või kompliment
 mõlemat
 või mitte kumbagi
 ja siis ma ütlesin:
 ma pole kunagi näinud
 et keegi kissitaks silmi
 justkui ei suudaks otsustada
 kas see oli solvang
 või kompliment
 mõlemat
 või mitte kumbagi
 sa vangutasid pead
 hoidsid sama sigaretti
 sama õrnalt edasi
 ma ütlesin:
 ma pole kunagi näinud ...
 aga sa ei lasknud mul lõpetada
 ja ütlesid:
 ma pole kunagi näinud kedagi
 kes oleks nii vähe näinud
 viipasid ettekandjale
 ja tellisid veel ühe kohvi
 ainult iseendale

pesupäev

puhtaks saavad
 aknad ja põrandad
 potid ja pannid
 särgid ja püksid
 hambad ja juuksed

aga südametunnistused

ah midagi peab jääma
 ka järgmiseks laupäevaks

Trammi ümber laiub maailmaruum

Saara Liis Jõerand

Ave Taavet
„Valerahategija”
Värske Raamat, nr 26, 2020

1 Kaisa Ling. „Intervjuu Ave Taavetiga. Maagiline naivist peidab tõrva meepotti” – Värske Rõhk, nr 68, 2020, lk 16–27.

Kui paljud debüütraamatud nõuavad lugejalt julgust tundmatus kohas vette hüpata, olla tunnistajaks esimesele sammudele ja esimest korda avanevatele maailmadele, siis Ave Taavet on eesti kultuurimaastikul end juba üsna jõuliselt kehtestanud. Karikaturist, kolumnist, dokumentalist, humorist, lisaks animaator ja kunstiõpetaja – Taaveti teemad ja tegelased on huvilisi ümbritsenud juba pikemat aega. Seda poolküpset debüteerijapositsiooni on ka „Valerahategijas” tunda. Midagi on tuttavlikku, midagi on nagu juba valmis, aga see pole veel kõik, sest miski hästi kihvt, uus ja omanäoline alles ärkab. Taaveti maailm laieneb, hõlvab, põimub, imbub.

Kogumikus on neliteist lugu, mis on vormiliselt üsnagi eriilmelised. Siit leiab lühemaid ühesoojalugusid (nagu nimilugu või „Valter ja kalakari”), aga ka ühtse teema alla koondatud vinjette nii lehestumisest kui sise-nevast Koprovis, mõned, nagu „Täispilet” ja „Aadu saladus”, on jälle austusavaldused klassikalisele lühiloo-vormile. Intervjuus Värskele Rõhule on Taavet öelnud, et ta alustab kirjutamist just enamasti tegelastest, mitte motiivist ega konfliktist¹ – siit pole jälle kuigi pikk samm väiteni, et iga loo vormgi on just selline, nagu tegelase jaoks kõige paremini sobib. „Valerahategija” on eelkõige elukoht, Ida-Euroopa magalarajooni paneelmaja, kus iga akna taga on keegi ning selle kellegi kujundatud ruum, tema asjad, lõhnad ja lood.

Animatsioonilikkus

Tegelased, asjad ja ruumid on hämmastavalt pildilised ning usun, et seda on tunda ka siis, kui ei tea Taaveti tausta või seda, et esialgu pidi mitmest loost saama animafilmistsenaarium. Igal väiksemalgi detailil on selge, ühekordse joonega tõmmatud piir, asetus kaadri-kompositsioonis ja kestus: „Mütsi kõrvalapatsid liiguvad trammi loksumise rütmis paremale ja vasakule, vasakule ja paremale, lüües Jürit kergelt näkku” (lk 114). Veelgi enam, pildistuvad ka sellised asjad ja nähtused, mis seda muidu ei tee – mõelgem näiteks, mis saab küll

Kõik on võimalik,

ohkest siis, kui „ohkas raskelt” asemel öelda „väljutas raske ohke” (lk 26)? Ka tema ärkab ellu, kolib Taaveti paneelmajja ja hakkab endale pikaldaselt borši soojendamada. Igal asjal on iseloom ja värv, sest selle kirjeldus on niivõrd täpne. Kui keegi liigub „piki linoleumi ja roheka krohvikihiki kokkupuutejoont” (lk 14), tean täpselt, milline ja mis lõhnaga on kogu ülejäänud ruum, ning kui keegi ostab „kassile natuke krõbinaid ja endale praänikut Klassikaline” (lk 25) (jah, praänikut Klassikaline!), näen inimest, tema kilekotti ja ammu surnud abikaasa raamitud portreed kummutilinelikul.

Kuid peale detailitäpsuse on animatsioonilikkusel ka teine, veel olulisemgi külg – kõik on võimalik, sest kõik on üks. Joonisfilmis võib karussellist sujuvalt saada hoopis keerdtrepp või kohvitassis suhkrut segav lusikas, kulinaaria võib seostuda mullastiku ning energia-tööstus hingealuga. Taavetki ei piirdu argireaalsusega, vaid ühendab seda kõigi teiste võimalike tegelikkustega. Mõnikord võtab selline ühendamine üsnagi lihtsa ja konkreetse küsimuse kuju, mis on ka maagilise realismi austajatele hästi tuttav: „Mis juhtuks, kui sisestaks niisugusesse igapäevasisituatsiooni just naasuguse elemendi?” Nii hakkavad sündmuste ahelad hargnema näiteks võimekate tsirkusetegelaste töötuksjäämisest, vanadekoduelaniku Aadu võimest väljutada endast erisugust heatujunänni või kohtumisest kummalise looma või tundmatu anumaga. Sedasorti üsnagi lihtsates lugudes on autori mõttelõnga küll mõnus jälgida, sest silme ees lahti rulluv pilt on värvikas ja püstitatud küsimus leidlik, aga selle lahenduskäik ei paku enam erilisi üllatusi. Teekond on turvaline – rööpad on ees ja lõpp-peatus numbri järgi enam-vähem aimata, naudi ainult sõitu.

Ajuti on kõikvõimalikkus aga raskemini tabatav ja see teeb asja põnevamaks. Seda tüüpi ootamatud ühendused on eriti esil jutukestes nagu „Sügis ehk Pedro seadis viiuli häälede”, „Silitada siili” ja „Kosmose kodustamine”, aga ilmutavad end ka mitmes teises tekstis. Ühest reaalsusest ning vormist teise liikumine on Taaveti jaoks sama loomulik kui kartmatute laste reis seinale soditud džungli kaudu neljandasse dimensiooni ja tagasi.

sest kõik on üks.

Nihetused toimuvad äkki ja nagu muuseas, neid võib olla raske märgatagi. Lugejal kaob jalge alt kindel pind, sest reegleid ei rikuta mitte ühel, lihtsasti sõnastataval põhimõttel, vaid kõikjal korraga ja ainult natuke – Pedro viiuli noodikirjaks võivad olla pesunöörid ja elektritraadid ning inimeste elurütmi saab juhtida läbi tänavakorrashoiu. Põhjusliku loogika asemele asuvad asjade sisemised seosed, nii et asi pole enam ainult asi, vaid ka kõik muu, millega see piirneb. Ja siis, otsekui nipsust, on kõik jälle vanaviisi – maailmade võimalikkust on hetkeks näidatud, aga ei jää sinna pidama ning jõuan tagasi post-sovetlikku argipäeva.

Rööbaste asetamine

Selline võimalikele lugudele, ruumidele, reaalsustele viitavate radade kättenäitamine teeb Taaveti väheste sõnadega ehitatud maailma pea piirituks. Tähelepanu võib olla küll ainult ühel köögilaua taga istuval tegelasel, aga ka see, mis parasjagu aknast paistab või kes elab kõrvalkorteris, on otsekui võrdväärse kohal. Jüri „mõtleb aeg-ajalt tahtmatult sinivaalale” (lk 116) ja kui Anton pillab Ljusja jalga kahvli, teeb see „pigem mentaalset kui füüsilist valu” (lk 97), ent miks peaks mõtlema just sinivaalast ning mis Antoni ja Ljusja vahel täpsemalt toimub, pole nende lugude fookus. See aga ei tee neid küsimusi kõrvaliseks, vaid osutab, et vastamiseks on vaja lihtsalt mõnd teist lugu – sama hästi võiks rääkida Lermontovi-nimelise 32. lasteaia armulugudest ja mainida muu hulgas nõudeluugi kaudu sisenevat Koprovit, aga Taavet on otsustanud rääkida Koprovist. Maailmaruum on liiga lai, et seda ühtede (või kasvõi kõikide) kaante vahele panna, ning „Valerahategijas” nähtavaks tehtud valikud ei lase seda unustada.

Seesama teistele võimalustele viitamine toimub ka fiktsionaalsest maailmast väljaspool. Tasapisi hülgestuva lühiproosategelase Viktori jaoks võivad „kultuuriline identiteet, sotsiaalsed konventsioonid ja ühiskondlik sidusus” (lk 45) küll olla võõrad mõisted, aga Taavet

ja keskmine lugeja tunnevad neid see-eest üsna hästi. Sellised müürilehelikud sissepisted paigutavad muidu ajatud lood ühiskondlikku konteksti, mis tegelastesse ja sündmustesse kuidagi ei puutu. Kui Taavet kirjutab, et olümpia-Miša oli „oma ringkondades hinnatud semiootik” (lk 47), tundub Miša salaelust naljakamgi see, et lugeja teab seda „oma ringkondades hinnatud olemist” hästi, ja kui ema pakub karjuvale jõnglasele „erinevaid materiaalseid hüvesid” (lk 115), virguvad kiirest uinakust ka need ajusagarad, mis tegelevad (igamehe)kasvatusteaduse ja (-)kapitalismikriitikaga. Toimub pidev kontekstualiseerimine, piiritlemine, raja valimine – Taavet on küll kirjutanud lühilookkogumiku, aga esseistikatki pole unustatud. Ka kogumikku laiali puistatud kultuurilised viited kannavad mingil määral sarnast, tehtud valikuid rõhutavat funktsiooni. Nägin enda meelest nii Viidingut, Puškinit, Ellen Niitu kui Lindgrenit (või seostasin ehk „väiketonti” ja Vaasalinna liiga meelevaldselt?) ning iga selline kohtumine tuletas meelde nii ülejäänud kirjanuse olemasolu kui minu otsust lugeda just Taavetit.

Kosmos ja kirjandus

Kahjuks satub see nauditav, lahtisi otsi jättev jutustusviis ohtu, kui minategelase positsioon kirjanikult-kõike-teadjalt kellelegi teisele anda. Lugudes nagu „Saudade rústica” ja „Valerahategija” pole sellega muret, sest ka jutustaja valdab kirjandust ja kasutab selle võimalusi, tema identiteet ei sea jutustusele piire. Vastupidigi, mõlemas loos hakkavad jutustaja siseilma ja kirjanduslikkuse piirid hästi mõnusalt hajuma: „Loojang ise on mulle sein, mille vastu nõjatun. Olen päevavaras ja velbas, kelm ja puhvaika siselooder! Poolenisti silmapiiri taha vajunud päike moodustab mõnusa uru, kus kerra tõmmata, ja las keegi teine kustutab tuled.” (lk 30) Aga näiteks „Lesepeu ehk Seitse surmavinjetti”, mis koondab enda alla seitsme naise leseksjäämise lood, teeb tahes-tahtmata oma eriilmelistele jutuvestjatele järeleandmisi, nii et lugusid ei võrstsita enam sõbralik kõrvaltpilk, mis neid maailmale avatuna hoiaks. Sõna saavad „Valerahategija” trepikoja

elanikud ise, ja nemad pole ju kirjanikud, vaid lihtsad inimesed, kes vahendavad sündmustikku umbes samamoodi nagu intervjuueeritavad uudistereportaažis. Ka nii võib, aga avaruseigatsus jääb veidi kripeldama.

Sest tõesti, just need avad, mille jätab kirjandus, see turvalisest trammiaknast ajuti vilksatav kosmos, mis visuaalile ei allu, paelub mind Taaveti maailmas kõige enam, pigem selle napi annustamise tõttu kui kiuste. Mida kindlapiirilise konteksti ja ebamäärasem piiriületus, seda nauditavam on. Kuigi olen sobivaid näiteid juba toonud, olgu neile lisaks siin ka mu ületamatu lemmik: „Viktor liigutas vuntse ja inises abitult. Ei ole palju mooduseid, kuidas ümbritseva maailmaga kontakti astuda, kui oled hüljes. Ei ole palju asju, millest unistada, kui oled mees.” (lk 45) Kuna esiteks ei mõjuta tsitaadi viimane lause üldse loo kulgu ja teiseks on mees-tele ikkagi üsna palju asju, millest unistada, tekib vaakum, kust edasi ei oska kuhugi minna. Milline segadus ja täiuslik harmoonia samal ajal! Kogu võim on sõnadel, mis teevad mida iganes – kui ei ole palju asju, millest unistada, siis ei ole. Otsekui kogemata on kehtestatud kirjandusreaalsus, mis jätab kõik otsad lahti ja logisema.

Suletus ja avatus, kindlus ja pidetus, pilt ja sõna – kui teha nägu, et kõige kaheks jaotamine on paslik ning et arvustuse pealkirjaks valitud „Kosmose kodustamisest” pärinev tsitaat pole siin tasahilju juba päris ära kurnatud (ega räägi iseenda eest), võin need terviklikkuse huvides ka kokkuvõtte tegemisel appi võtta. Tramm, mis koondab suurepäraselt nii Taaveti argipäevasust, konkreetsest kui usaldusväärsest sihtkohta jõudmisel, on täiesti loogiline. Ja maailmaruum, see on ju piiritu fantaasia – lahtised otsad, ainukordsed seosed ja kaaluta olek. Üks ilma teiseta on igav, teine ilma esimeseta absoluutselt ligipääsmatu (järgmine peatus: „Kosmos”). Priit Pärn rääkis mullu sügisel Tartu Ülikoolis peetud loengus, et just need, loogika ja fantaasia, peavad hea karikaturisti puhul tasakaalus olema. Laiendagem seda mõtet kriimsilm-Taaveti teistelegi ametitele. Kusjuures, õppida olevat Pärna sõnul võimalik just teist, fantaasiat. Universum paisub, aga tramm sõidab sama rada, ehk ainult ägiseb kurvides.

Puhu, tuul, ja tõuka poeeti

Saara Lotta Linno

Annika Sellik
„Tuultest Tuba”
A. Sellik, 2020

1 Loe „Tuultest Toa” tutvustust Rahva Raamatu kodulehelt.
2 Vt EKI ühend sõnastikust sõnaartiklit „litootes”.

Annika Sellik huikab uue häälena eesti kirjandusmaastikul oma debüütluulekoguga „Tuultest Tuba”. Tuba, millesse Sellik lugejad kutsub, töötab juba lävepakul olla huvitav: 63 lehekülge luulet peitub heledasse kangasse köidetud kaante vahele, millele on kohrutatud gooti kirjas tekst. Nõnda leiab lugeja end sõrmedega üle kaane libistamas, raamatut siia-sinna kallutamas, justkui püüaks pääseda salatuppa raamaturiiuli taga. Nõudlikum lugeja võib-olla kiikab, kas lävele on jäetud veel vihjeid toa sisule, ja jõuab kiirete nutinäppudega e-raamatupoe kirjelduseni, kus Lauri Sommer tutvustab luulekogu järgmiste märksõnadega: minimalistlik, vaikne, haprast ja õrnust otsiv.¹ Lugeja noogutab juba nõusolevalt kaasa: jajah, tõepoolest, kaaneltki näha, et minimalistlik ja habras. Sellised märgid lävepakul tunduvad ju paljutöotavad? On loodud pilkupüüdev ja viimistletud esmamulje. Järgmiseks on mõistlik kaant paotada, lasta end hetkeks sisekaane kuldkollasest pimestada ja siis lugema hakata.

Napisõnaline

Luulekogu poeetiline laad selgub juba pealkirjas ja esimestes tekstides. Pealkiri „Tuultest Tuba” toob meelde poeetilise vähenduse tüüpnaite: „tegi toa tuule peale, maja marjavarre peale.”² „Tuultest Tuba” lubab viia vähenduse veel sammukese kaugemale: tuba pole tehtud tuule peale, vaid tuulest enesest. Ent kui poeetiline vähendus on tavaliselt kõnekujund, mis avaldub metafoorikas, siis selles luulekogus vähendatakse esmajoones lausetasandil. Lausa otseses mõttes: peaaegu iga

3 Leheküljed on nummerdatud Rooma numbritega.

luuletus on nagu üks terviklik lausung. Kasutatakse põhiliselt kolme kujundit, mis omal viisil toetavad õrna poeetikat ja viivad kasutatavate sõnade arvu näiliselt miinimumini: esiteks tseugma, mis seob fraasis ühe sõna mitu kasutusvõimalust, teiseks kalambuuri, mis teeb sedasama sõna piires, ja kolmandaks ellips, mis jätab sõnu või tähti hoopis vahele. Tihti ühendavad nad jõu ainult paari luulerea vältel nagu esimeses luuletuses:

kõrvetab nõgeseid meelel
kel peo
soe
heledam on kui pale (VII)³

Esimese kahe reaga justkui küsitakse: kelle peopesad kõrvetavad mõttes nõgeseid? Järgmise reaga muutub küsimärgita küsimus juba väiteks: nõgeseid kõrvetavad need, kelle peod on soojad. Või öeldakse hoopis, et see, kes kibedaid rohte meelel mõlgutab, selle pihud on soojad ja heledad? Lugemisvõimalusi, mille vahel mõte vilklema hakkab, on palju ja ühtegi neist ei saa esikohale seada. Samasugust siirdega segunevat tseugmat leiab kõige rohkem, ta teeb tihedat koostööd kalambuuri: „hetk / Veel, allikselgel” (VIII). Lausekujudid on seega vähenduse teenistuses: mitme tähenduse tarbeks kasutatakse nii vähe sõnu kui võimalik.

Tuuline

Nagu eelmisest näitest paistab, avaldub elliptilisus luulekogus ka tüpograafilistes võtetes, mis on kahtlemata Selliku tekstide silmatorkavaim eripära. Luuletused oleksid nagu õue tormi kätte jäetud, neist on tuul üle käinud: mõned tähed ja sõnad minema puhunud, teisi üksteisest eemale lükanud või laiali sõrendanud („hetkena /

Luuletused oleksid nagu

sähvav j u u n i”), kolmandaid kokku kolinud („seis-majäädes / rahulolles” (XI)), värsiridu nihutanud ... Kusjuures sõnalisel tasandil tuul eriti ei figureeri, seal on esiplaanil teised loodused, millest tuleb juttu hiljem. Ühes tekstis on tuul hoogsalt pool luuletust (või lauset) minema puhunud:

Nüüd jäänud
on veel

oma hing
mäletada
ja hoida,
(XVIII)

Komaga rippuma jäetud lõpp tekitab kujutluspildi, kuidas hingele jälile jõudes ei tohi temast lahti lasta – hinge tuleb kinni hoida. Tuul on osav värsitehnik!

Samas pole siin ja mõnes teises näites sugugi võimatu, et mulje „poolikust” luuletusest tekitab puudulik toimetamine. Nimelt kasutatakse tekstides heakõlalisuse nimel kirjakeelest märgatavalt lahknevat keelt, mida iseloomustab tihe sõnavormide lühendamine. Alati pole aga kindel, kas mõni täht on ära jäetud või unustatud (*nendei* (XIII) – kas iseäralik omastav või kadunud *gi*-liide). Üksikute häälikute väljavahetamisega muutuvaid tähendusi kohtab luulekogus veel: „need mõtted mis / siin läitud läinud” (XIV), „udu läbi akna / rohenõgise” (XIV; miks mitte ka *rohenõgese*), „nõrkjalt veendub / su tahe (LXII; *mõrkjalt* sobiks samuti). Viimased kaks on justkui elliptilised riimid: paralleelvariant heliseb mõttes kaasa. Mitmetähenduslikkusele püüdlev poeetika ja elliptilised riimid panevad arvama, et ka ärajäetud tähed viitavad mitmele lugemisvõimalusele, ehkki šanss, et luulekogu oleks võinud tähelepanelikumalt toimetada, jääb samuti õhku.

õue tormi kätte jäetud.

Tuule kunstnikutöö pole siiski läbinisti õnnestunud. Kuigi abiks võetud ebareeglipärased komad, pikad lüngad ja nihestatud read tekitavad huvitava ja pidurdatud lugemisrütmi, siis näiteks sõrendatud sõnade eesmärk jääb küsitavaks. Ka tekstisisesed suurtähed ei ilmuta kunstilist järjekindlust ja võinuks ilmselt suureks puhumata jääda. Paar teksti saanuks tuul rahumeeli männilavadesse keerutada.

Impressionistlik

Niisiis on need tuulepitsilised tekstid, mis püüdleval minimalistliku väljenduse poole. Aga mida seal väljendatakse? „Tuultest Tuba” on kui kogu impressionistlikke miniatuure. Suur osa luuletustest püüab jäädvustada hetkemuljet ja pöörab tähelepanu valgusmängu tabamisele. Valgus kordub motiivina kõikjal, temas peitub nende tekstide süda, aga ta pole ainult sügav hingeline nähtus, vaid ka sillerdav visuaal: kord helgib paneelmaja seinal, siis peegeldub kuu küljel, „veel ulatub / öhtupäikese kulda / mu sülel puhkama” (XLVIII), viimaks „hõõgub ruugelt” männiladvul (XXXVII). Ehkki vahendid valgusmeeleolude edasiandmiseks on napid, luulekogu sõnavara piiratud, luuakse pildid tabavalt: valgus seotakse teiste tajudega ja muljepildid ei muutu üksluiseks. Peale valguse ilmestavad pilti ka puud-taimed: „Tuultest Toas” kasvavad sõnajalad, karikakrad ja piparmünt, kõrvetavad nõgesed ja ohakad, kõrguvad männid, kuused, kased ja kadakad. Kui impressionistlikud maalid toovad kujutelma pigem Lääne- ja Lõuna-Euroopa maastikud, siis Selliku tekstides figureerib siinmaine müstiline loodus. Inimloodu vilksatab tekstides harva, ent tasakaalustab habrast ja õhulist argise, käegakatsutavamaga: paneelmaja, kraavivesi ja männilaudadest põrand maandavad kõrgele-kaugele püüdlevat mõtteleendu ja tundeelu.

Metafoorikas on mõjuvaim võte sünesteesia, mis annab muljepiltidele viimase lihvi. Erinevad tajud – sageli

nägemine, kuulmine ja kompimine – seotakse luuletustes ühte. „Tuultest Toas” puudutab „eha puna / nii valusalt” (XXX), tumedus lõhnab ja valgus sumiseb, taevasina on võimalik kuulata, tunded teevad häält. Kõik korduvad motiivid põimitakse kokku, olgu nad kombatavad ja nähtavad (vesi, sõrmeotsad, haprus, valgus, pimedus, loodus) või vaimselt haaratavad (nimed, mõtted). See, mis terviktähendused aga sünesteetilisele lõuendile ilmuvad, jäägu avastamisrõõmuks.

Kas astuda „Tuultest Tuppa”?

„Tuultest Toa” sisekujunduse eest hoolitsevad seega kolm olulist võtet: vähendatud väljendus, tuulised värsiread ja sünesteetiline muljetamine. Esimesed kaks teevad teksti küllaltki raskesti loetavaks, pidev sõna eri tähenduste kaalumine on aeganõudev töö. Samuti pidurdab teksti lugemist selle eripärane rütm, kus komad, tühi-kud ja nihestatud read sunnivad ootamatutes kohtades peatuma. Vormi raskepära koormab sisukust, kuna tekib ootamatu vastuolu aeglustava teksti ja hapra valgusmängu vahel. Siiski on suurem osa luuletusi nauditavad ja moodustavad heakõlalise terviku, hetkemuljed loovad küll nõudliku, ent uudishimu tekitava luuleilma, kus mõned mustad noodid ei riku koguteost ära. Kindlasti tasub „Tuultest Tuba” lugeda neil, kes avastavad end imetlemast päikeselaike seinal, naudivad Jaan Kaplinski poeetilisi mõtisklusi valguse üle, on juba aasta linna-korteris isolatsioonis istunud või lihtsalt vajavad õhtu-hämaruses midagi kirkast. Ühe luulekogu pikkune aja mahavõtt tuleb infoühiskonna kodanikele ainult kasuks, eriti kui tegu on põneva debüüdiga, mille kindel käekiri ja terviklik luuleilm ei jäta tuulest hoolimata lugejat külmaks.

Palun rahune maha!

Ellu-Marie Blond //

Kes tasub trükitöölise vaeva?

**Märkmeid noore kirjanduse
aastast 2020**

Rauno Alliksaar

1 Pille-Riin Larm. „Esimene vasikas” – Sirp, 27.11.2020.

Koroona-aastana meelde jääv 2020 mõjutas meie kultuurielu märgatavalt – üritused jäid ära, raamatud sestap ka esitlemata, ja ka kirjastamist, iseäranis debütide kirjastamist, on see märkimisväärselt mõjutanud. Et ettevalmistus käib meie ajal suuresti kompuutrite taga ning trükkiminegi on tubane töö, tegutsesid kirjatjad-toimetajad ikka edasi ja trükimasinad huugasid samamoodi. Siinses ülevaates käsitlen kuni 35aastaste debütantide teosed, mida mulle teadaolevalt ilmus ühtekokku 21. Eelmisel aastal Betti Alveri preemia žüriis olnud Pille-Riin Larmi andmetel ilmus aasta jooksul aga 67 debüüti¹, seega tuleb praeguses kirjatöös eritlusele neist päaaegu kolmandik. Seejuures on arvesse võetud üksnes ilukirjanduslikke taiesid ning kõrvale jäetud näiteks Minu-sarjas ilmunud raamatud, esseistika ja selgelt autobiograafilise sisuga tööd (nagu nt Vaido Neigausi „Mees metsast”). Kahtlemata võib fiktsiooni ja tõsielu, aga ka kirjanduse ja mittekirjanduse vahele piiri tõmbamine puhuti olla subjektiivne ning mõnelgi juhul pidi järele mõtlema, kas teost vaatluse alla võtta või mitte. Loodetavasti ei tunne keegi, et tema teose käsitlemise või mitte käsitlemisega on talle liiga tehtud.

Enne üksikteoste eritlemist võiks lugeja tarvis ära märkida siiski mõned üldisemad tähelepanekud ja kõnelda veidi tänapäeval kõigis eluvaldkondades populaarses arvude keeles.

Ootuspäraselt on debütide seas rohkem luule- kui proosateoseid, vastavalt 13 ja 7. Ühe debüüdi puhul jääb žanrimääratlus ebalevaks – see pole luule, ent mitte ka proosa, pigem võiks seda pidada eriti napiks mõttepäevikuks. Luule ja proosa ebavõrdsest jaotumisest veelgi ebavõrdsem on autorite sooline jaotus: 21 raamatu 22 autorist 6 on mehed, 16 aga naised. 10 autorit on sündinud enne 1990. aastat, ülejäänud aga hiljem, 3 debütanti on sündinud suisa sel sajandil. Tõsi, ei saa salata, et autorite hulgas on ka üks, kes ei ole ei debütant ega kuulu kõnealusesse vanuserühma, ent kaasaautorina ei saa teda päriselt ka maha salata. Kirjastajate seas annavad debütidele kohaselt mõõdukalt tooni isekirjastajad (21st teosest 6). Suurkirjastustest on esindatud Tänapäev

2 Marja Unt. „Linna laulud ja hääled” – Vikerkaar, nr 12, 2020, lk 110.

3 Peeter Sauter. „Hübriidne lüroepika” – Sirp, 02.10.2020.

(1 raamat), Varrak (1), Hea Lugu (2) ja Kultuurileht (2). Ülejäänud teosed jagunevad väikekirjastuste või muidu muudes valdkondades tegutsevate ettevõtete vahel. Märkimisväärne on seegi, et sel korral ei sattunud käsitletavate teoste hulka mitte ühtegi kirjastuse Paljasjalg üllitist. On raske öelda, kas see on märk kirjastuse vaibuvast hoost või noorte autorihakatiste soovist viletsa kvaliteedi märki vältida.

Värskes luules ilmneb märkimisväärne polariseerumine. Kõrvuti seisavad teosed, mis on leidnud selgelt positiivset kriitilist vastukaja ja saanud auhinnanominatsioone, ning tõenäoliselt siiralt hääde kavatsustega kirjutatud ja ära trükitud raamatud, mis on kõigest hoolimata siiski küündimatud ning kuuluvad väärtuse poolest sestap pigem trükitud paberi ajalukku kui kirjanduse varasalve.

Väärtuslikumast osast alustades tulebki esmalt mainida kolme teost, mis nomineeriti ka 2020. aasta Betti Alveri auhinna: Joosepi Vesselovi (snd 1997) „**Linna laul**” (Kultuurileht), Piret Põldveri (snd 1984) „**Alati nii järsku**” (Henrik) ja Teele Lemberi (snd 1986) „**Süstemaatiline unistaja**” (Kultuurileht). Nende senine retseptioon on olnud üsnagi üksmeelselt rahulolev, et mitte öelda kiitev. Sestap teeme siinkohal väikese ülevaate senisest kriitikast.

„Linna laulu” arvustades on Marja Unt nentinud, et raamat on „loogiline samm selles jadas, mida võiks kutsuda kenaks ja sihipäraseks algavaks luuletajateeks”, isegi kui „otsitakse mingit oma keelt, aga see ei paista veel päris käes olevat”.² Peeter Sauter on lisanud, et „Vesselov on narratiivne, aga sisukam ja värskem siiski seal, kus sooritab piruette ja kõrvalehüppeid”, ning leiab, et ülepää on teos „arhailine, kuid ühtlasi moodne ja fantaasiasse eksiv poeem või miniepos Tartust”.³ „Alati nii järsku” kohta on Sauter aga tõdenud, et „elu

4 Peeter Sauter. „Järsku ongi hea kiire mööda lasta?” – Sirp, 23.10.2020.

5 Maarja Jaanits. „Teele Lember on oma esikkogus kriitiline ja eneseirooniline” – Postimees, 03.12.2020.

6 Alvar Loog. „Kes kirjutas aasta parima ilukirjandusliku debüütraamatu?” – Postimees, 22.11.2020.

ilu ja tuuma, isegi kire nägemine triviaalses või negatiivses on Põldveri raamatu tugevus” ning autor „on talitanud tasa ja targu – ja järsku küps luuletaja valmis”.⁴ „Süstemaatiline unistaja” pälvis tähelepanu tugeva feministliku ja kapitalismivastase hoiakuga, milles on Maarja Jaanitsa sõnul „värskest ja otseütlevat hoogu, teatavat lusti ja valjuhäälselt iseteadvust”.⁵ Alvar Loog leiab, et „sõnavalik ja kujundiloomes on palju leidlikku, meisterlikku ja vaimukat”.⁶

Auhindade nominendid (Vesselov ja Põldver on lisaks Alveri auhinna nomineeritud ka Eesti Kultuurkapitali kirjanduse sihtkapitali aastauhinna) on tunnustuse ja kommentaarid juba suuresti kätte saanud. Palju huvitavam on heita pilk neile kogudele, mis kriitikute lugemislauale jõudnud pole. Laias joones võib need jagada kaheks: arvestatavad debüüdid, mida küll märkimisväärselt tugevaks nimetada ei saa, kuid mida pole ka piinlik lugeda, ning taiesed, mille pärisosaks on – nagu juba öeldud – olla osa trükitud paberi ajaloost.

Esimeste hulka võiks lahterdada ema ja tütre Jane (snd 1971) ja Nele Tiidelepa (snd 1998) koostöös sündinud „**Palun öelge ma pole veel suur**” (J. Sarapu). Tegu on praeguseks juba tüüpiliseks muutunud rütmi ja riimita vabavärsilise koguga (NB! iseäranis riimi puudumine pole debüütogudes sugugi iseenesestmõistetav), mille tuuma moodustavad kujundlikud pildikesed: „pühapäeva õhtul / ristiku bussipeatuses / joon pakist / piima / ja mõtlen / et kõiki hetki ei tahagi / jagada / kui ma täna ei helista / siis tea / rüüpan / bensiinijaamast ostetud / piima / ja mõtlen kuidas / lakata / olemast” (lk 51) või „veini liiga vähe / orientatsioon / teeb jälle murelikuks / imetlen täiskuupaistes / paljaid õlgu / kuigi / pilved on ees / sulle ma seda ei ütle / räägime eksmees-test” (lk 28). Samuti leidub kogus krüptilisi *kōan*-ilikke tähendusi: „pärast supitegu / tuleb / terve köök ära

Värskes luules ilmneb

märkimisväärne polariseerumine.

visata" (lk 32). Luulekogu tugevus seisneb pääasjalikult konkreetsetes ja selguses, mille kaudu väljendatakse enamasti originaalseid mõtteid ning motiive. Otseseid klišeesisid, mis luulelugeja silmad pööritama paneks, siit ei leia.

Teine samasse kategooriasse kuuluv teos on Annika Selliku (snd 1986) „**Tuultest Tuba**” (A. Sellik), mis on ühtlasi ainus vaatlusalustest isekirjastatud raamatutest, mis on saanud Eesti Kultuurkapitali toetuse. Juba sedagi võiks pidada teatavaks kvaliteedimärgiks. Selliku luulekogu on kerge ja eeterliku meeleoluga hoolimata sellest, et kujundite poolest on see veidi rabe ja klišeelik: „Ja siis / sa seisad / ja loodad / et valgus / sinuta / ei kustuks” (lk 15), „jälle uskuda / näha, kuis / inimlaps valgust / ära tunda võiks” (lk 17), „lained selge öö / on kui elu” (lk 35). Tõsi, korduvad valguse, elu ja puudega seotud motiivid mõjuksid ilmselt palju labasemalt ja kulunumalt, kui autor, kes on ühtlasi ka raamatu kujundaja, ei mängiks atmosfääri tekitamiseks niivõrd palju teksti liigendusega – siin leidub vaevu lehekülgi, kus ei oleks pruugitud mitmekordseid tühje ridu värsside vahel, eriti pikki lünki või teksti suhtes üsna juhuslikuna näivat vasakule-paremale joondust. Säärase kavala tüpograafilise võttega on tekstile lisatud näilist õhulisust ning sestap mõjub kogu lugedes tervikuna isegi sümpaatsena, ehkki põhjalikku sisusse süüvimist hästi ei talu.

Ülejäänute kohta ei saa midagi sarnast paraku öelda, sest kahjuks ei kannata need isegi pääliskaudset lugemist, ilma et lugeja pääs kangastuks teatav paljasjalgne element. Birgot Kivimurme (snd 1985) „**Elusarm**” (Trükiviis) sisaldab enamjaolt kitsi armastusluulet ning lihtsaid elutõdesid, mis originaalsusega ei hiilga, samuti naiivseid sõnamänge stiilis „sa näed minu ilu. / Ma näen sinu valu” (lk 14) ja riimikesi: „me jões saime mängida / rabajärvedes ujuda // nüüd vaid linnas hängida / kuidas võiks see küll sujuda” (lk 27). Veelgi mahukam näide sarnasest stiilist on suisa 212 lehekülje pikkune Gerda Laura Liivi (snd 1994) „**Enne**” (G. L. Liiv), millest leiab veelgi banaalsemaid tõdemusi: „see, et oled 40, ei tähenda, et oled täiskasvanud / see, et oled 20, ei tähenda,

et sul pole kogemust” (lk 13), samuti loovat keelekasutust, mis mõjub siiski labaselt ja konarlikult: „inimesed / kes algatavad meis midagi suurt / aga kellega alustatud koos ei läbi // neid valutame kõige kauem” (lk 184). Olgu öeldud, et Liivi tekstid on varem lugejani jõudnud Instagrami vahendusel ning ehk olekski parem, kui see nõnda ka jäänud oleks.

Gerli Kase (snd 1986) „**Mind ei ole olemas, ma mõtlesin end välja**” (Trükiviis) parim osa on illustatsioonid, ehkki needki pole teab mis uhked. Raamatu liigendamine Edgar Allan Poe ja Antoine de Saint-Exupéry tsitaatidega ning tekstid nagu „Mis on elu?” („Mis on elu? / Elu on kohustused / Elu on võlad / Elu on laenu / Elu on kaotatud aeg”; lk 17) või „COVID-19” („Me kõik sureme / Mõni varem / Mõni hiljem”; lk 35) jätavad mulje pigem gümnasisti mõttepäevikust kui mingisuguselegi tähelepanuväärsusele pretendeerivast kirjan-dusteosest. Lihtsaid ja väheütlevaid riimikesi sisaldab ka Kaidi Koppeli (snd 1987) isekirjastatud „**Elan. Usaldan. Armastan**” („Vaid aeg see annab arutust / Ehk taastub meie armastus. / Ka usaldus, mil kõrge hind, / kui väge täis on meie rind”). Helen Saksoni (snd 2001) koolitööna alguse saanud „**Avastamata võlumaa**” (H. Sakson) pais-tab muu hulgas silma äärmiselt ebaõnnestunud kalli-graafilise kirjatüübivalikuga.

Trükitud paberi ajalukku minevatest kogudest on kõige laiemat tähelepanu pälvinud riigikogulase Ruuben Kaalepi (snd 1993) „**Litoriinamere loits**” (R. Kaalep), mille märkimisväärse osa moodustavad autori ligi kümme aastat tagasi keskkoolipäevil kirjutatud luuletused. Lisaks nõretavale ning mõnikord lahjade kujundite sisse kätketud isamaalisusele on kogus ka paras annus lihtsakoelist vemmaltvärssi: „Kui sa oleks väike hüljes, / siis sul oleks loivad küljes, / et saaks oma halli kõhtu / sügada, kui algab õhtu” (lk 14). Ei ole ilmselt üllatus, et raamatukese uudisväärtuse (lõppeks näidati seda isegi televiisoris)⁷ põhjus on autori isik, mitte kaante vahele saanu.

Eraldi peab mainima Helen Maandi (snd 1987) teost „**Muhusse uhutud**” (ISE Creative), mida võiks pidada

7 „Skandaalne poliitik Ruuben Kaalep avaldas luulekogu, kus tuleb juttu ka isamaalisest pruudist” – Elu24.ee, 10.09.2020.

mõttepäevikuks, ent samuti on see näide koroonakirjandusest. Raamatus vahelduvad Muhu fotod võikalt kulu- nud mõtteteradega („Võimalik, et tühjus annab ruumi uuele“, „Kuidas enda varju mängima kutsuda?“ jne). Autori kaanetekst annab mõista, et see on möödunudke- vadise eriolukorra ajal Muhus eraldatuses elades kirjuta- tud raamat. Siit leiab ohtralt küsimusi, vastuseid-väiteid aga kahjuks vähe. Nõnda jääb see raamat justkui õhku rippuma, olemata ei tuumakas mõttepäevik ega ka lihtne fotoalbum.

Võiks öelda, et kitšist ja klišeest koosneva harrastus- luulesektiooni viib täiusele Kristo Tuurmanni (snd 1986) „**Eneseleidja**“ (K. Tuurmann), millest pole ilmselt mõtet isegi ühtki värssi tsiteerida, vaid tasub piirduda pigem katkega tutvustusest: nimelt mõtestab raamat luule- tuste kaudu „elu müsteeriumit ja elukestvat eneseleid- mise protsessi“. Iseenesest võtab see väga kenasti kokku lõppenud aasta enamiku noorte luuledebütantide tööde tuuma. Nimelt pretendeerivad need sageli sügavmõtteli- susele, ent piirduvad siiski pelgalt n-ö diipi panemisega, mis on harilikult mitte pelgalt pseudofilosoofiline, vaid ka karjuvalt ebaoriginaalne. Autorite olulisim või vähe- malt tugevaim iseloomujoon näib olevat enesekindlus, mida täiendab põhjalik enesekriitika (ja õigupoolest ka välise kriitika) puudumine, mille tagajärjel trükitakse ära enam-vähem mida iganes, mis paberile (õigupoolest arvutiekraanile) voolama on juhtunud. Üksikud sära- vad tähed (nagu Alveri preemia nominendid), pakuvad mõningat lohutust. Muidu võib tekkida tunne, et eesti noor luule ongi juba piinlikke mängivaile harras- tajaile kaotatud.

Proosas oli tase õnneks palju ühtlasem. Žanrikirjandusest paistab silma Helen Prinsi (snd 1989) „**Pargimõrvad**“ (Hea Lugu), mis on lobedalt loetav krimka, millest leiab küll nii mõnegi krimikirjanduses lõpmatuseni ekspluateeritud

8 Helen Pärk. „Kirjanik tapab Tallinna parkides noori naisi“ – Postimees, 30.03.2020.

võtte: eraklik, aga suurepärase politseiuurija, pingeli- sed suhted kolleegidega, oht uurija enda elule. Ometigi väärrib „Pargimõrvad“ võimalust, sest peale meelela- hutusliku potentsiaali kujutab romaan ka politseitööd tõepärasemalt kui keskmine mõrtsukalugu (autoril on aastatepikkune kogemus tööst jõustruktuurides)⁸. Ja ülepää oleks meeldiv, kui krimihuviline eesti lugeja loeks aeg-ajalt M. C. Beaton raamatute kõrval läbi ka mõne algupärase teose.

Geidi Raua (snd 1992) „**Ümber ahju paremale. Võrumaagia**“ (Tänapäev) põhiliseks veetluseks on muhe huumor, mida pakutakse lõunaeeetilises kast- mes. Ladusad võrokeelsed dialoogid, tempokas süžee ning mõningane fantastiline element pakuvad isevärki raamatute austajale üsna kobeda lugemiselamuse. Seevastu on noorele lugejale mõeldud Kaia Raudsepa (snd 1995) romaan „**Nähtamatu tüdruk**“ (Varrak) üsna klassikaline eneseleidmisluugu, ei midagi põhjapanevat, ent kergesti hoomatav ja ladusalt kirjutatud. Aga Caspar Vega (snd 1991) „**Roosa ritsikas**“ (Hea Lugu) nii hästi mõisteta pole – loogikahüpped raamatu osade vahel häirivad, süžee on niivõrd kliiniliselt filmilik, et mõjub suisa läbimõtlematult. Ning tagatipuks pole see ka päri- selt debüüt – nimelt on raamat varem juba inglise keeles e-raamatuna („The Pink Beetle“) ilmunud.

Lühiproosa au kaitsesid sel aastal Ave Taaveti (snd 1990) jutukogu „**Valerahategija**“ (Kultuurileht) ja Mart Alaru (snd 1989) miniatuurikogu „**Pimeduse raadio**“ (Omailm) ning mõlemat teost iseloomustab teatav unenäolisus või reaalsusest irdumine. Tõsi, sellal kui „Valerahategija“ jääb tegelikult jalgadega maa peale, hõljub „Pimeduse raadio“ kusagil kõrgemates sfäärides, muutudes paiguti suisa esoteeriliseks. Kumbki aga luge- des vastu ei hakka. Õnnetuseks peab nentima, et erine- valt luulest, kus joonistus välja selge dominant, oli noor proosa-aasta 2020 liialt napp, et mingeid põhjalikumaid

Ükski debütant ei püüdnud

avaldada totaalset romaani.

üldistusi teha. Kui, siis võib ehk mainida, et ükski radarile ilmunud autor ei püüdnud avaldada n-ö totaalset romaani, vaid jäadi pigem lühikeste vormide või spetsialiseerunud žanride juurde pidama.

Kokkuvõtlikult võib nimetada, et trükikunsti võidukaik on teinud võimalikuks olukorra, kus kes tahes avaldab mida tahes. Noortele autoritele, iseäranis luuletajatele, jääb üksnes soovida jõudu ponnistustes ning veel kord (enese)kriitikat. Viimase puudumine on nii Paljasjala kui ka „sa näed minu ilu / ma näen sinu valu” taga. Mulle näib sageli, et avalikkuse ette paisatava kirjastõna parema kvaliteedi tarvis oleks karmimat sõela, millesse jääksid kinni nood kirjanikuhakatised, kes ei ole veel küpsed raamatut avaldama. Osalt funktsioneerib sellena kirjandusperioodika, ent sellest on lihtne mööda minna. Institutsioonilist tsensuuri või kvaliteedikontrolli muidugi kehtestada ei saa, ja kui saakski, siis kuivõrd saaks usaldada inimesi, kes on valmis endale säärase kohtumõistjarolli võtma? Eks väljendub siingi demokraatliku maailma võlu ja valu – kui igapähe on võimalik sõna sekka öelda, siis on paratamatu, et see on võimalik tõesti.

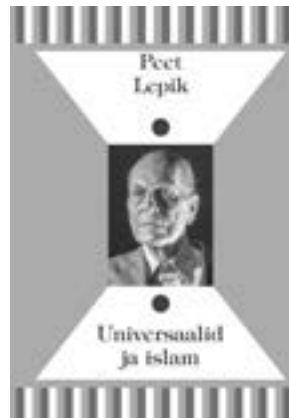
Aga alustavad sõnakunstiarmastajad, kes te maksate, et iga teie uitmõtte ja hingeliigahtus trükivormi valataks, et teid raamatuks tehtaks ja nõnda surematuks muudetak (vähemalt DIGARis ja sundeksemplare koguvate raamatukogude hoidlates), siis makske vähemalt hästi, et kellelgi sellest midagi tolku oleks. Kasvõi trükitoõilisel, kuigi vast saab temagi leiva mõne mõistlikuma tööga lauale.

Raamatu- soovitused

Imar Koutchoukali

Viimaste aastakümnete jooksul on poliitiliste arengute tõttu nii Eestis kui ka mujal Euroopas islamit kajastatud pigem poliitilisel taustal. Õnneks on hiljuti ilmunud raamatuid, mis pakuvad islamile laiemat perspektiivi.

**Peet Lepik,
„Universaalid ja islam”
Ilmamaa, 2020**

Peet Lepiku „Universaalid ja islam” ei ole monograafia, vaid kogumik varasematest semiootika ning islami tekstidest. Islamit puudutavad peatükid on kokku võetud pealkirjaga „Sissevaateid islamisse”. Pealkiri peegeldab sisu täielikult, kuna Lepiku kirjutised hõlmavad väga erinevaid teemasid, sealhulgas araablase (eel) ajalugu, prohveti elulugu ning sufismi. Lepiku kirjutised esindavad Vene koolkonna perspektiivi religiooniuuringutele, mis kahjuks tähendab seda, et autor ei ole arvestanud hiljutiste uurimustega islamieelse araabia ajaloost. Sellest hoolimata on see suurepärane ja hädavajalik sissejuhatus islami mitmekülgsusse.

**Ibn al-Kalbī,
„Ebijumalate raamat”
(tlk Helen Geršman ja
Üllar Peterson)
Tartu Ülikooli Kirjastus,
2019**

Teose pealkiri annab justkui mõista, et tegemist on lihtsalt tõlkega. Tegelikult on ainult teine pool raamatust kurikuulsa Ibn Kalbī eestikeelne tõlge – esimene osa osutub eriti põhjalikuks eessõnaks, mis ei keskendu ainult autori taustale, vaid kirjeldab lugejale ka teose sotsiaalset ja poliitilist konteksti ning žanri, ning selgitab, milline oli islamieelne araabia luule ja kuidas varase islami ilukirjanduslik traditsioon välja kujunes. Pärast lugemist ei tea lugeja mitte ainult seda, kuidas islamiaegsed araablased islamieelset ajalugu ette kujutasid, vaid on omandanud ka põhjalikud teadmised klassikalise islami kirjandusest.

**Usāma ibn Munqidh,
„Õpetlike näidete raamat:
Araabia rüütli mälestused”
(tlk Üllar Peterson)
Tallinna Ülikooli Kirjastus,
2015**

Araabiakeelset sõna *ʿitibār* on selle mitmetähenduslikkuse tõttu raske täpselt eesti keelde tõlkida. Petersoni pakutud pealkiri „Õpetlike näidete raamat” sobib teose sisuga suurepäraselt, sest see oligi mõeldud juhendiks härrasmehelikele Araabia rüütlitele spetsiifiliste olukordade näitel. Lisaks sellele on teos ka Euroopa ajaloo huvilistele äärmiselt põnev ja kasulik, sest räägib igapäevasest elust Süürias ristisõdade ajal ning aitab mõista, kuidas jagasid tolleaegsed muslimid maad ristirüütlitega. Nagu „Ebijumalate raamatus”, eelneb ka sellele tõlkele sisurikas ja põhjalik ülevaade kohalikust poliitilisest ning religioosset olukorrast, mis hõlmab teosest lausa kolmandiku.

VÄRSKE RÕHU AASTAAUHINNAD 2020

Maryliis Teinfeldt

Luule (nr 64, 68)

Maryliis Teinfeldt taas elustab õrnalt, ent veenvalt hääbuva murdekeele. Kadrina murrakus kirjutatud napid luuletused mõjuvad ühtaegu maagiliselt ja koduselt. Teinfeldt käib sõnadega õrnalt ja tähelepanelikult ümber, pigem kuulatab, kui et üritab nendega midagi jõuliselt kehtestada, saavutades seekaudu erilise toimejõu.

Ave Taavet

Lühijutt „Täispilet“ (nr 67)

Ave Taaveti elurõõmsad ja värvikad lood on teretulnud leeven-dus, tema tegelased on alati elusad, miljöö ühtaegu detailitundlik ja avar – kõigest aimub paeluv ja täiesti omapärane maagilis-naivistlik maailm, millesse sukelduda on igati värskendav. Lühijutt „Täispilet“ viib meid Moskvasse, kus ühe väga kummalise muuseumi hämar alateadvus küünitab peategelase poole, ja lugejagi ei jää sellest puutumata. Soovitame lugeda ka Ave detsembris ilmunud jutukogu „Valerahategija“.

Agne Pilvisto

Arvustus „Saatana sada palet“ (nr 64)

Agne Pilvisto käsitus László Krasznahorkai apokalüptilisest romaanist „Saatana tango“ kontekstualiseerib laialt (ja vajadusel ka kitsalt) teose eri tunnusjooni, liigub eri tasanditel, väited on selged ja põhjendatud. Pilvisto näitab, et heal arvustusel võib olla tugev esseistlik potentsiaal ning selle lugemine on vaimne ja ratsionaal-intelligentne nauding.

Rauno Alliksaar

Jasmin B. Frelihi tõlge (nr 65)

Rauno Alliksaar on Jasmin B. Frelihi „Rothkot“ tõlkides leidnud teksti keerukustele elegantsed, tundlikud ja täpsed lahendused. Tõlkija on tabanud nii Frelihi keele õrnust kui ka jõhkrust ning lausete mõjuvat rütmi.

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Hanna Linda Korp

Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu

Tõlketoimetaja: Mirjam Parve

Luuletoimetaja: Maarja Helena Meriste

Keeletoimetaja: Lydia Raadik

Kujundaja: Ellu-Marie Blond

KAASTÖÖD

Luule: maarjahelena.meriste@va.ee

Proosa: tonis.vilu@va.ee

Arvustused, esseed: hannelinda.korp@va.ee

Tõlked: mirjam.parve@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid:

Agnes Isabelle Veevo, Hildegard Reimann

Fotod lk 36–43 Aliis Aalmann

Fotod lk 50 Tõnu Tunnel

Tel 50 17 053

vr@va.ee

www.va.ee

KOLLEGIUM

Eda Ahi, Lauri Eesmaa, Kristjan Haljak, Maarja Kangro, Helena Läks, Carolina Pihelgas, Johanna Ross, Joosep Susi, Berk Vaher, Mart Velsker

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

TELLIMINE

www.tellimine.ee

Tel 617 7717

Trükk: Tallinna Raamatutrükikoda

Värske Rõhk nr 70 (2/2021)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

Üks keskealine naisterahvas alustab juttu tavaliste küsimustega:

„Te olete raamatupood, jah? Kaua te siin olete juba olnud? Kust te raamatuid saate?” Ja nii edasi.

**Kui olen kõikidele küsimustele vastanud, siis ta vaikib natuke ja seejärel küsib: „Aga kas te puuvil-
last pesu tahaksite omale? Head trussikud on.”**

RAAMATUPOE PUÄNT PÄEVIK

